

Joseph Delaney

The Spook's
Apprentice

Джозеф Ділейні

Учень
Відьмака

УДК 821.111
Д76

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

First published as *The Spook's Apprentice*
by Random House Children's Publishers UK,
a part of the Penguin Random House group of companies

Перекладено за виданням:
Delaney J. *The Spook's Apprentice: Book 1* / Joseph Delaney. —
Random House Group : London, 2014. — 352 p.

Переклад з англійської *Наталії Дьомової*

Дизайнер обкладинки *Іван Дубровський*

ISBN 978-617-12-6938-5 (PDF)

© Joseph Delaney, 2004
© Hemigo Ltd, видання українською мовою, 2019
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2019

ЯК ЧИТАТИ ПОЗНАЧКИ ВІДЬМАКА

БОГАРТИ

Літера «бета» – богарт

В П ← патрач
Х ← рівень

ГРЕГОРІ ← ім'я

І – небезпечний

Х – майже без проявів

В Природно
запечатаний
богарт

В Штучно
запечатаний
богарт

ПРИВИДИ / ПРИМАРИ

У
Х
ГРЕГОРІ ← ім'я

І – небезпечний

Х – майже без проявів

ВІДЬМИ

О

З – зловмисна

Д – доброчинна

Н – несвідома

ГРЕГОРІ ← ім'я

Опис героїв

Том

Томас Ворд — сьомий син сьомого сина. Це означає, що він народився з особливим даром, і через це — він чудовий кандидат на роль Відьмакового учня. Він — вроджений ворог темряви, може бачити й чути померлих. Але це не значить, що Тому не страшно, тож йому знадобиться вся сміливість, щоб перемогти там, де двадцять дев'ять інших зазнали поразки.

Відьмак

Відьмака ні з ким не сплутаєш. Він високий і має суворий вигляд, носить довгий чорний плащ із каптуром і завжди має при собі костур і срібний ланцюг. Як і його учень, Том, Відьмак — шульга і сьомий син сьомого сина.

Понад шістдесят років він захищає графство від усілякої нечисті.

Еліс

Том ніяк не втямить: Еліс лиха чи добра? Її бояться місцеві хлопці, вона рідня двом найлихішим відьомським кланам (Малкінів та Дінів) і не цурається темної магії. Але її навчали відьомства проти її волі, і вона допомогла Тому в кількох скрутних ситуаціях. Вона ніби добрий друг, але чи можна їй вірити?

Мама

Мама завжди знала, що Том стане учнем Відьмака, і називає Тома «своїм подарунком графству». Вона любляча мати, знається на травах і ліках, знана повитуха й завжди трохи відрізнялася від інших. Вона походить із Греції, але її минуле оповите таємницею. І це не єдина мамина таємниця...

ПІК ПАРЛІК-ПАЙК

МІСТО КАСТЕР

Гірська стежка

Відьмаковий дзвін

ЛІСИ

СЕЛО ЧИПЕНДЕН

СЕЛО ЧИПЕНДЕН

Дорога

Вовча гора

Сторожовий пік

Ліси

Річка

Дім
Кістявої
Лізи

Для Марі

Найвища вершина графства приховує таємницю.
Кажуть, тут колись помер чоловік: під час страшної бурі
він запечатав зло, яке загрожувало цілому світові.
Тоді знову насунули льодовики, а коли відступили,
помінялися навіть обриси пагорбів та назви містечок
у долинах.
Тепер на найвищій горі не лишилося навіть сліду тих
давніх подій, проте залишилася назва.
Його називають
«Вордстоун» —

СТОРОЖОВИЙ КАМІНЬ.

Розділ 1

СЬОМИЙ СИН

Відьмак прийшов із першими сутінками. День видався тяжкий і довгий, і я вже хотів вечеряти.

— Він точно сьомий син? — запитав Відьмак.

Він дивився на мене з висоти свого зросту і недовірливо хитав головою.

Батько кивнув, що так.

— І ти також сьомий син?

Батько знову кивнув і почав нетерпляче притупувати ногою — з-під його підошви мені на штани полетіли коричневі бризки твані і гною. Із крисів його капелюха скрапував дощ. Місяць уже дощило майже безперестанку. На деревах проклюнулося перше листя, але весняним теплом іще й не пахло.

Батько мій був фермером, як і його батько, а перше правило землеробів — не можна ділити землю. Почнеш ділити між дітьми, а вони — між своїми, і лишиться хіба маленький кусник, а там і його не стане. Того ферма належить старшому сину, а решті треба знайти інше заняття. Кожному якесь ремесло по можливості.

Для того треба багато просити. Можна просити місцевого коваля, особливо якщо ферма велика і коваль має з неї багато роботи. Тоді коваль може взяти одного сина в підмайстри — але то тільки одного, а решта?

Я був сьомим сином, і, поки я виріс, просити вже не було кого. Батько так зневірився, що хотів мене прилаштувати учнем до Відьмака. Це я так тоді собі думав. Треба було відразу здогадатися, що так загадала мама.

У нас багато чого було завдяки мамі. Ще і мене на світі не було, як на її гроші куплено нашу ферму. Звідки би ще земля в сьомого сина? Мама була не з нашого графства, а звідкись з-за моря. Відразу й не скажеш, але часами — якщо дослухатися, — то чути було трохи інакшу вимову.

Але не думайте, що мене в рабство віддали чи що. Я й так на фермі занудився, та і з міста нашого — хіба назва, а на ділі — село й глушина. Точно вже мені не хотілося нидіти тут аж до скону. Того мене й тягнуло трохи до відьмацької справи — то ж цікавіше, ніж дойти корів і розкидати гній. Але і сторожко мені було, бо то страшне ремесло. Я мав навчитися боронити ферми і села від всякого страховиддя. Щодня давати собі раду з вурдалаками, духами і різною нечистю. Така була у Відьмака робота, а я йшов до нього в учні.

— Скільки йому? — спитав Відьмак.

— Тринадцять буде в серпні.

— Трохи дрібний на свій вік. Читати й писати вміє?

— Та, — відказав батько. — І то, і то, і грецьку знає. Жінка навчила, ще й не ходив добре, а вже грецькою балакав.

Відьмак кивнув і озирнувся, немов дослухаючись, — там, позаду, розкисла стежка вела до воріт і до нашого дому. Тоді він стенив плечима.

— То чоловікові тяжка доля, а хлопцеві й поготів. Думаєш, зможе?

— Він сильний і виросте високий, як я, — відказав батько і витягнувся на повен зріст, випроставши спину.

Навіть так він ледве сягав Відьмакові до підборіддя.

І тут Відьмак усміхнувся. От чого я вже точно не очікував. У нього було широке й довге лице, риси — ніби з каменю висічені. До того він здавався мені трохи грізним. У довгому чорному плащі, із накинутим каптуром, збоку він скидався на священика. Але варто йому глянути на тебе впритул, і похмурий вираз обличчя більше нагадував ката, який приміряє на тебе зашморг.

З-під каптура в нього вибивалося сиве, як і на бороді, волосся, але брови мав чорні і дуже кошлаті. Із носа також стирчало кілька чорних волосин, а очі були зелені — так само, як у мене.

І тут я помітив ще дещо: він спирався на довгий костур. Звісно, сам костур я роздивився, щойно Відьмак показався на очі, але тільки-но зауважив, що він тримає його у лівій руці.

Значить, він також шульга, як і я?

Та ліворукість завдала мені чималого клопоту в сільській школі. До мене навіть привели місцевого священика, і він довго хитав головою і розказував мені, що мушу це подолати, поки не пізно. Я ніяк не міг втямити, про що це він. Ні брати мої, ні батько не були ліворукими. Мама, правда, добряче шульгувала, але вона тим не переймалася. Тож коли вчитель намірився вибити з мене цю дурість і прив'язав перо мені до правиці, вона забрала мене зі школи і з того дня вчила мене всього сама.

— То скільки, абись-те, його взяли? — запитав батько, відвертаючи мене від спогадів.

Отепер ми переходили до діла.

— Дві гінеї за перший місяць. Якщо потягне, то восени віддасте ще десять. А як ні — забирайте його назад, будете винні тільки гінею за мій клопіт.

Батько ще раз кивнув, і на тому порішили. Ми пішли в сарай, і батько заплатив дві гінеї, але по руках не вдарили. Хто захоче торкатися Відьмака? Батько і так ого який сміливий, що підійшов до нього ближче ніж на шість футів.

— Маю справу неподалік, — сказав Відьмак, — але на світанку його заберу. Аби мені був готовий. Я не люблю чекати.

Коли він пішов, батько поплескав мене по плечу.

— Починаєш нове життя, синку, — сказав він мені. — Йди відмивайся. Ти більше не фермер.

Коли я зайшов на кухню, мій брат Джек саме обіймав Еллі — свою дружину. Вона дивилася на нього знизу вгору й усміхалася.

Еллі мені дуже подобається. Вона така приязна й ласкава, що з нею завжди відчуваєшся потрібним. Мама каже, одруження пішло Джекові на користь, бо Еллі на нього добре впливає, і він робиться спокійнішим.

Із нас усіх Джек — найстарший і найкремезніший. «Найменш плюгавий», — як іноді підсміюється батько. Що дужий і сильний — то це вже точно, а щодо решти я був не згоден, бо хоч він рум'яний, блакитноокий, брови ж чорні й кошлаті, ще й майже зростаються на переніссі. Проте відхопив собі гарну й добру дружину, тут не посперечаєшся. Волосся в Еллі кольору добірної соломи на третій день після хорошого врожаю, а з лица хоч воду пити.

— Я завтра з дому піду, — випалив я. — На світанку за мною прийде Відьмак.

Еллі розцвіла усмішкою.

— То він тебе взяв?

Я кивнув.

— Поки тільки на пробу, на один місяць.

— Томе, ти такий молодець. Я дуже за тебе рада.

Джек тільки пирхнув.

— Не вірю! Щоб ти — і в учні до Відьмака! Куди тобі до такої роботи, коли ти ще спиш при свічках?

Я засміявся з його жарту, але то була правда. Мені в темряві часом всяке ввижалося, а зі свічкою я бодай міг заснути.

Джек рикнув, ухопив мене за карк і почав тягати довкруг стола. Це він так жартував. Я попрочався трохи чисто для порядку, і за якусь мить він відпустив мене і поплескав по спині.

— Молодець, Томе. То грошовита робота. Одна тільки біда...

— Яка? — запитав я.

— Тут же все й спустиш. А знаєш чому?

Я стенив плечима.

— Бо друзів будеш мати хіба за гроші!

Я силувано всміхнувся, але в Джекових словах було багато правди. Відьмак працює і живе сам-один.

— Джеку, ну що ти такий жорстокий! — насварилася Еллі.

— Та я жартую, — тут же відцурався Джек, ніби не зрозумів, чого це раптом вона.

Проте Еллі дивилася на мене, а не на Джека й раптом перемінилася на обличчі.

— Томе! — скрикнула вона. — Виходить, ти не застаниш народження нашого маляти...

Вона так засмутилася, аж мені самому стало печально, що я пропущу народження племінниці. Мама сказала, що в Еллі буде дівчинка, а вона в таких речах ніколи не помиляється.

— Я за першої нагоди заскочу в гості, — пообіцяв я.

Еллі спробувала всміхнутися, а Джек підійшов і поклав руки мені на плечі.

— У тебе лишиться твоя родина, — сказав він. — Ми завжди тут, якщо будемо тобі потрібні.

Уже за годину я сідав до вечері, свідомий, що завтра зранку мене тут уже не буде. Як і щовечора, батько проказав молитву, і ми пробурмотіли хором «Амінь!» — усі, окрім мами. Вона, як і завжди, потупила очі в тарілку і чемно чекала, поки ми закінчимо, а тоді ледь помітно мені всмінулася, тепло й по-особливому. Не думаю, що хтось іще зауважив. Мені трохи полегшало.

У каміні палахкотів вогонь, пускаючи по кухні тепло. Посередині нашого великого дерев'яного стола стояв латунний свічник, натертий до дзеркального блиску. Свічка була дорога, із бджолиного воску — смердючу жирову свічу на кухні мама би не стерпіла. Майже всім на фермі розпоряджався батько, але в деяких речах мамине завжди було зверху.

Перед кожним парувала велика тарілка тушкованої картоплі з м'ясом, за яку ми радо взялися. Я глянув на батька, і мене раптом вразило, яким старим та виснаженим він сьогодні здавався. Раз по раз на обличчі в нього проступав сумний вираз, але він побадьорішав, щойно в них із Джеком мова зайшла про ціни на свинину. Вони навіть засперечалися, чи пора вже кликати різника.

— Ще би зачекати десь із місяць, — говорив тато. — Ціна ще зросте.

Джек потрусив головою, і почалося. Це була дружня сімейна суперечка, видно було, що татові навіть подобається. Але я не доєднався. Для мене це залишалось в минулому. Як сказав тато, я вже більше не фермер.

Мама з Еллі тихо підсміювалися. Я хотів послухати їхню розмову, але Джек розійшовся не на жарт і став підвищувати голос. Мама на нього зиркнула, і я відразу зрозумів, що їй набрид цей галас.

Джек, не помітивши через азарт маминого погляду, потягнувся через стіл до сільнички та випадково її перекинув. Трохи солі просипалося на стіл, і тут же він узяв щіпку та кинув через ліве плече. Був у нашому графстві такий старий забобон, щоб розсипана сіль не накликала невдачу.

— Джеку, облиш сіль, — насварилася мама. — Псуєш добру страву ще й ображаєш кухаря!

— Вибач, мамо, — похопився Джек, — твоя правда. І так дуже смачно.

На це вона усміхнулася йому, тоді кивнула на мене.

— Але що це всі забули про Тома? Він удома останній вечір, не можна так.

— Та ну, мамо, — заперечив я. — Мені і так добре, я слухаю, що ви говорите.

Мама кивнула.

— Маю для тебе декілька слів. Залишся потім на кухні й побалакаємо.

Тож коли всі пішли нагору готуватися до сну, я вмовстився в крісло біля каміну й терпляче чекав, що мені скаже мама.

Мама не з тих жінок, що розводять багато галасу. Спочатку вона не сказала нічого особливого — пояснила тільки,

що дасть мені із собою в путь запасну пару штанів, три сорочки і дві пари майже нових шкарпеток, тільки по разу штопаних.

Я роздивлявся червоні жаринки в каміні й постукував ногою по кам'яних плитах на підлозі, поки мама розвертала своє крісло-гойдалку, щоб сісти до мене обличчям. Її чорне волосся помережало кілька сивих пасом, але поза тим вона майже не змінилася відтоді, як я ще був зовсім малий і ледве сягав до її колін. В очах її досі стояв яскравий блиск, і вся вона пашіла здоров'ям, хіба трохи бліда на обличчі.

— Нескоро ще нам із тобою випаде так поговорити, — сказала вона. — Ти ідеш із дому і починаєш своє життя — це важливий крок. І якщо маєш щось сказати або запитати — саме зараз настав час.

Мені нічого не йшло на гадку. Усі думки розгубилися. Від цих її слів мені защипало в очах.

Ми дуже довго мовчали. Чути було тільки, як я постукую ногами по кам'яній підлозі. Нарешті мама зітхнула.

— Що таке? — запитала вона. — Язика проковтнув? Я стенув плечима.

— Не шарпайся, Томе, і послухай мене, — наказала мама. — Перше — ти готовий до завтрашнього дня і нової роботи?

— Не знаю, мамо, — зізнався я, пам'ятаючи Джекові жарти про друзів за гроші. — Із Відьмаками ніхто не хоче мати діла. Зі мною ніхто не дружитиме. Мені буде самотньо.

— Не так усе зле, як тобі здається, — заперечила мама. — Із учителем будеш говорити. Спочатку він буде тебе навчати, але з часом ви обов'язково станете друзями. Та й справ матимеш повно. Учитися доведеться багато. Не до

самотності тобі буде. Хіба тобі самому не цікава така робота?

— Цікава, але мені страшно. Я би й хотів, але не знаю, чи до такого здатен. З одного боку, я би хотів подорожувати, побачити світ, але з другого — тяжко йти з дому. Я за вами скучатиму. І за домом.

— Тут ти не зостанешся, — відрізала мама. — Батько твій уже немолодий, йому тяжко на фермі. На другу зиму він передасть її Джекові. Еллі скоро народить першу дитину, а потім і другу, і третю. Зрештою, тут для тебе не лишиться місця. Краще звикай заздалегідь. Додому ти не повернешся.

У неї був такий різкий і холодний тон, що мені розболілося в грудях і горлі, аж дихати стало важко.

Я після цих її слів уже хотів просто піти, але вона ще не закінчила. Рідко коли вона стільки говорила за один раз.

— У тебе є робота, і ти будеш її робити, — наказала вона суворо. — І не просто робити, а будеш робити добре. Я вийшла за твого батька, бо він був сьомим сином. І народила йому шість синів, щоб зрештою народити тебе — сьомого. Ти — сьомий син сьомого сина. У тебе є дар. Твій новий вчитель ще не подався, але роки потроху беруть своє, і його час добігає кінця. Майже шістдесят років він ходив графством, виконуючи свій обов'язок. Робив те, що належить. Скоро настане твоя черга. І якщо не ти, то хто? Хто захищатиме простих людей? Хто боронитиме їх від зла? Хто убезпечить ферми, міста і села, щоб жінки з дітьми не боялися виходити на вулицю?

Я не знав, що їй на це відповісти, і не зводив на неї очі. Я ледве стримував сльози.

— Я в цьому домі всіх люблю, — сказала вона лагідніше, — але на ціле графство ти такий лише один. Такий, як

я. Поки ти тільки хлопчик, тобі ще рости і рости, але ти сьомий син сьомого сина. У тебе є дар, у тебе є сила для такої роботи. Я знаю, що ти мене не підведеш і я ще буду тобою пишатися.

На цьому мама підвелася.

— Що ж, добре, що ми з цим розібралися. Біжи нагору і лягай спати. Завтра в тебе важливий день, набирайся сил.

Вона мене обійняла й лагідно мені всміхнулася, і я щосили бадьорився, щоб всміхнутися їй у відповідь, але, тільки-но зайшовши до себе в кімнату, сів на краєчку ліжка і довго думав про те, що вона мені сказала.

Мою маму поважають у усій окрузі. Вона про трави й цілительство знає більше за місцевого лікаря, і, коли щось не так із породіллю, повитуха завжди кличе її. Мама добре знається на складних пологах. Іноді діти народжуються ніжками вперед, але моя мама вміє ще в утробі правильно їх повернути. Десятки жінок у всьому графстві завдячують їй життям.

Принаймні так завжди каже тато, бо мама скромна й ніколи таким не хвалиться. Просто робить, що належить, і я знав, що і від мене вона цього очікує. Тому я хотів, щоб вона мною пишалася.

Але невже вона справді вийшла за мого батька і народила шестеро моїх братів, щоб лише народити мене? Це не дуже скидалося на правду.

Я підійшов до вікна і сів на кілька хвилин у старе плетене крісло, визираючи на двір.

Увесь двір омивало срібним місячним сяйвом. Видно було всю ферму — і подвір'я, і два сінокоси, аж до північного пасовиська ген на межі нашої землі. Сама межа пролягала посередині схилу на півдорозі до вершини пагорба Повішених. Мені подобався вид. І подобався

пагорб Повішених — здалеку. Подобалося, що він далеко.

Я роками щовечора перед сном сідав у це крісло. Дивився на схил у далечині та уявляв собі, що там, за ним, із другого боку. Тобто знав, що насправді там іще поля, а через дві милі — місцеве ніби село: зо п'яток будинків, мала церква і ще менша школа. Але уява моя малювала інші картини. Іноді я уявляв високі скелі, об які внизу розбиваються океанські хвилі, або ліс, або велике місто з високими вежами й мерехтінням вечірніх вогнів.

Але зараз я знову дивився на пагорб і також згадав свій страх. Звісно, що здалеку гарний вид, але ніколи в житті не хотів би я там опинитися. Як ви вже здогадалися, пагорб Повішених дістав таку назву не просто так.

Три покоління тому всю країну охопила війна, і місцеві чоловіки також воювали. Це була найгірша з усіх війн — гіркий громадянський розбрат, і родичі стояли по різні боки, і навіть брат іноді йшов на брата.

Останньої зими тієї війни відбулася велика битва — десь за милю на північ звідси, прямо за тим селом. І коли вона закінчилася, переможці вивели полонених на північний схил цього пагорбу й повісили там у лісі. Трохи і своїх повісили — за «боягузтво», але розказують і по-іншому. Кажуть, то були солдати, які відмовилися вбивати своїх колишніх сусідів.

Навіть Джек не любив працювати біля огорожі з того боку, а собаки не заходили в прилісок далі ніж на кілька футів. А що я бачу і чую таке, що не бачать інші, то я навіть на північне пасовисько вийти не міг. Річ у тому, що звідти я вже їх чув. Чув, як скриплять мотузки і стогнуть гілки під вагою повішених. Чув, як душаться й задихаються мертві по той бік пагорба.

Мама сказала: я такий, як вона. В одному ми точно схожі: я знав, що вона також бачить більше за інших. Якоїсь зими, коли я ще був зовсім малий і всі мої брати ще жили з нами на фермі, ночами з пагорба долинали такі страшні стогони, що чутно було навіть із моєї кімнати. Брати мої не чули ні звуку, проте я чув і не міг заснути. Я часто кликав маму посеред ночі, і вона щоразу до мене приходила, хоч і прокидалася на світанку до роботи.

Зрештою, вона сказала, що дасть їм раду, і однієї ночі сама-одна видерлася на пагорб Повішених і пішла в ліс. Коли вона повернулася, усе затихло, і лишалося тихо ще довго-довго по тому.

Тож в іншому ми з нею відрізнялися.

Мама набагато сміливіша за мене.

Розділ 2

У дорозі

Я встав за годину до світанку, але мама вже була на кухні і готувала мій улюблений сніданок — яєчню з беконом.

Батько спустився, коли я насухо витирав тарілку останнім краєчком хліба. Коли ми прощалися, він витягнув щось із кишені й тицьнув мені в долоню. То було мале кресало, що дісталось йому від свого батька, а тому — від свого. Одна з найдорожчих для нього речей.

— Хай це буде в тебе, синку, — сказав він. — Може, згодиться тобі в роботі. І заходь скоро в гості. Нехай ти пішов із дому, та це не значить, що не можна погостювати.

— Пора, сину, — підійшла мама, щоб востаннє мене обійняти. — Він уже під воротами. Не змушуй його чекати.

У нас не прийнято було розводити теревені, а що ми вже попрощалися, то до воріт я пішов сам.

Відмак не зайшов у двір, а чекав мене з другого боку зачинених воріт — висока темна постать на фоні сірого світанкового неба. Каптур насунутий на обличчя, костур у лівій руці. Я ішов до нього зі своїм маленьким клунком і страшенно нервувався.

На мій подив, Відьмак відчинив хвіртку й ступив у двір, мені назустріч.

— Ну, хлопче, — замість вітання сказав він, — ходи за мною! Одразу й почнімо по-справжньому і як треба.

Замість вийти на дорогу, він повів мене на північ, прямо до пагорба Повішених. Скоро ми вже йшли через північне пасовисько, і серце мало не вискакувало мені з грудей. Ми дійшли до межової огорожі, і Відьмак переліз її на диво спритно як на свій вік, але я завмер. Я вже почув, як, схиливши гілля під вагою повішених, там, на пагорбі, скриплять дерева.

— Що сталося, хлопче? — озирнувся на мене Відьмак. — Якщо ти на власному порозі вже боїшся, то мало буде з тебе користі.

Я глибоко вдихнув і переліз через паркан. Ми дерлися нагору в темні зарості, де між деревами не пробивалося світло світанку. І чим вище ми підіймалися, тим холодніше мені робилося, скоро мене трусило. Це був такий холод, від якого проймає дрібне тремтіння і волосся на потилиці встає дибки. Як попередження, що тут щось не так. Я вже знав із минулого, що з таким холодом наближається щось по-тойбічне.

Щойно ми вийшли на саму вершину, я побачив їх унизу, на другому боці схилу. Їх було не менше за сотню, по два чи три на кожному дереві — у важких чоботах та в солдатській формі, підперезані широкими шкіряними поясами. Руки в усіх були зв'язані за спиною, але не всі змирилися. Хтось відчайдушно сіпався і пручався — над такими гілки здригалися й підскакували. Хтось безвольно висів й обертався на мотузці за вітром то в один, то в інший бік.

Я дивився на них, і тут мені прилетів такий вітер в обличчя, лютій і крижаний, що точно не з цього світу. Дере-

ва низько схилилися і стали губити листя. За кілька хвилин усі листки покрутилися, впали і гілля стояло голе. Коли вітер ущух, Відьмак поклав мені руку на плече і повів мене ближче до мертвяків. Ми зупинилися ледве за фут від першого.

— Глянь на нього, — наказав Відьмак. — Що ти бачиш?

— Мертвого солдата, — у мене голос дрижав.

— Скільки йому на вигляд років?

— Не більше за сімнадцять.

— Добре. Молодець, хлопче. А зараз скажи мені — тобі страшно?

— Трохи. Мені не подобається так близько до нього стояти.

— Чому? Боятися нічого. Ніщо тобі не зашкодить. Подумай, як йому було. Думай про нього, а не про себе. Що він, мабуть, відчував? Що було гірше за все?

Я спробував поставити себе на місце того солдата та уявити, як він померав такою смертю. Біль і страшна боротьба за подих. Але могло бути ще гірше...

— Він знав, що вмирає і що ніколи не вернеться додому. Ніколи більше не побачить своїх близьких, — сказав я Відьмакові.

І такий на мене напав через це жаль. Щойно це сталося, мертві потрохи почали танути у повітрі, поки ми не лишилися з Відьмаком на пагорбі самі. Листя знову вкривало пусті дерева.

— А тепер що ти відчуваєш? Далі страшно?

Я похитав головою.

— Ні, — сказав я. — Сумно тільки.

— Добре, хлопче. Ти вчишся. Ми — сьомі сини сьомих синів, і ми бачимо те, що не бачать інші. Але іноді цей дар

обертається на прокляття. І коли нам страшно, деякі істоти можуть житися нашим страхом. І тоді стає ще гірше. Тому треба зосередитися на тому, що бачиш, і забути про себе. Завжди допомагає.

Відьмак вів далі:

— Хоча вони здавалися страшними, хлопче, це лишень примари. — Зробити з ними нічого не можна, самі з часом розвіються. Років за сто нічого тут від них не залишиться.

Мені засвербіло розповісти, як мама колись знайшла, що з ними можна зробити, але я змовчав. Зле починати стосунки з вчителем із суперечок.

— А от якби вони були привиди, то була б інша річ, — продовжив Відьмак. — Із привидами можна поговорити та пояснити їм, що до чого. Допомогти привиду усвідомити свою смерть — дуже добрий вчинок, для них це важливий крок для переходу в інший світ. Зазвичай привид — це розгублений дух, який на цій землі як у пастці і не знає, що трапилося. Вони часто мучаться. Знову ж таки, є й такі, що мають чітку мету, може, вони захочуть щось тобі розповісти. Але примара — це тільки фрагмент душі, яка перейшла в кращий світ. От і все, що воно таке, хлопче. Усього лише примари. Ти бачив, як змінилися дерева?

— Листя опало, і настала зима.

— Ну, листя вже повернулося. Отже, то була картина з минулого. Нагадування про зло, яке іноді коїться під цим небом. Зазвичай, якщо тобі стане сміливості, вони тебе не побачать і нічого не чують. Примара — як відображення у ставку, коли людина вже пішла, а воно ще залишилося. Розумієш, про що я?

Я кивнув.

— Добре, із цим розібралися. Час від часу ми маємо справу з мертвими, то краще до них звикай. У будь-якому випадку, ходімо. Дорога далека. Ось, неси відтепер ти.

Відьмак передав мені велику шкіряну торбу й рушив назад до пагорба, не озираючись. Я перейшов за ним слідом через вершину, і ми спустилися через ліс до дороги — довгого сірого шраму поміж латок зелених і коричневих полів, що звивався кудись на південь.

— Бував уже десь поза домом, хлопче? — гукнув Відьмак мені через плече. — Побачив графство?

Я зізнався йому, що не бував далі місцевого ярмарку за шість миль від батькової ферми. То була найдальша подорож у моєму житті.

Відьмак буркнув щось собі під ніс і похитав головою. Я зрозумів, що він не дуже задоволений моєю відповіддю.

— Ну, то відсьогодні починаються твої подорожі, — сказав він. — Підемо на південь до села Горшо. Це трохи більше за п'ятнадцять миль, якщо навпростець. Дістатися мусим до сутінків.

Я чув про Горшо. Це було гірниче селище з найбільшими вугільними складами на все графство. Там зберігалося вугілля з десятка навколишніх шахт. Я ніколи не думав, що колись туди втраплю, і мені було цікаво, яка така справа могла бути у Відьмака в такому місці.

Він узяв шалений темп, широко й легко крокуючи. Уже скоро я ледве за ним встигав. До того ж, крім власного клунка з одягом та речами, я ніс його велику торбу, яка щохвилини видавалася мені важчою й важчою. І тут, як на зло, припустився дощ.

Десь за годину до полудня Відьмак різко спинився. Обернувся й поглянув на мене уважно. Я вже відставав від нього

на десять кроків, ніг під собою не чув і став накульгувати. Ми йшли земляною стежкою, яка стрімко перетворювала-ся на болото. Щойно я нарешті порівнявся з ним, перечепився, вдарився пальцем на носі, послизнувся й мало не впав.

Відьмак цокнув язиком.

— Паморочиться, хлопче? — запитав він.

Я похитав головою. Хотілося опустити руки й трохи відпочити, але негоже було ставити його торбу в болото.

— Добре, — сказав Відьмак із легкою усмішкою, не зважаючи, що дощ капотить із країв каптура йому на бороду. — Ніколи не довіряй людині, якій паморочиться. Запам'ятай це.

— Мені не паморочиться, — заперечив я.

— Ні? — перепитав Відьмак, зводячи кошлаті брови. — Значить, справа у твоїх черевиках. Вони не дуже підходять для такої роботи.

Черевики в мене були такі ж, як у тата із Джеком, — досить міцні й придатні для брудної роботи в полі, після того як добре розносиш. Нова пара зазвичай означала два тижні натертих до крові ніг, поки взуття не вляжеться по носі.

Я глянув, у що взутий Відьмак. То були черевики з міцної, доброї шкіри на особливо грубій підшві. Коштували, мабуть, силу-силенну грошей, але для того, хто ходить багато пішки, варті кожного пенні. Шкіра й підшва згиналися по носі, коли він ступав, і я міг точно сказати, що вони йому ніде не тиснули.

— Для такої роботи треба мати добре взуття, — сказав Відьмак. — Ми подорожуємо без інших людей і без тварин. Покладайся на свої ноги, і вони тебе не підведуть. Якщо за місяць я таки візьму тебе в науку, то куплю тобі пару черевиків, як ось мої. А до тої пори мусиш давати собі раду.

Опівдні ми спинилися трохи перепочити, ховаючись від дощу в покинутому хліву. Відмак витяг із кишені якийсь згорток, розвинув тканину — там був великий кусень жовтого сиру.

Він відламав шматок і простягнув. Мені доводилося їсти й гірше, поза тим, я дуже зголоднів і вмить його проковтнув. Відмак же з'їв лише невеликий кусник, решту загорнув і сховав у кишеню.

У хліву він відкинув каптур, і нарешті мені вдалося добре роздивитися його обличчя. Окрім густої бороди й погляду, наче у ката, однією виразною його рисою був гострий, хижий ніс із горбинкою, що нагадував пташиний дзьоб. Коли він мовчав, його губи повністю закривали вуса з бородою. Борода спершу здавалася сивою, але коли я нишком пригледівся, то віднайшов там мало не всі кольори райдуги — руді, чорні, каштанові пасма і, звісно, багато сивини. Як я значно згодом зауважив, її вигляд переважно залежав від освітлення.

«Слабке підборіддя — слабкий характер», — завжди примовляв мій батько. Він вважав, що деякі чоловіки спеціально відрощують бороду, щоб сховати цю ваду. Однак по Відмакові було видно, що підборіддя під бородою в нього довге. Коли він їв або говорив, показувалися й жовті зуби — гострі та більш придатні роздирати червоне м'ясо, ніж гризти сир.

Мене аж стріпнуло — я раптом утямив, що він нагадує мені вовка. І не лише з виду. Він був хижак, бо полював на темні істоти. Кусник сиру там і сям його не наситить, а хіба роз'ятрить. І за кілька років його науки я закінчу так само.

— Не наївся, хлопче? — запитав він, свердлячи мене зеленими очима, поки мені не запаморочилося.

Я змок до нитки, натер ноги, але найгірше мені дошкуляв голод. Тож я кивнув, сподіваючись, що він уділить мені ще шматочок, але Відьмак лишень похитав головою і буркнув собі щось під ніс. Тоді знову пронизав мене гострим поглядом.

— До голоду доведеться звикати, — сказав він мені. — Коли є робота, ми мало їмо, а ще як складна — то й зовсім нічого, поки не закінчимо. Краще попостити — так ми менше піддатливі до темряви. Голод робить нас сильнішими. Так що звикай уже, бо в Горшо зроблю тобі невеличку перевірку. Проведеш ніч у будинку з потойбічним. Сам-один, без нікого. Подивимося, із якого ти тіста!

Розділ 3

Будинок номер 13 на Вотері-лейн

Тільки ми увійшли в Горшо, у далечині пролунали церковні дзвони. Вдарила сьома вечора, починало сутеніти. Сильна мряка гатила нам прямо в обличчя, але світла ще вистачало, щоб зрозуміти: жити тут я ніколи не хотів би, і навіть коротких відвідин краще уникати.

Горшо виділялося поміж зелених полів похмурою чорною плямою — темне, безрадісне селище десь на два десятка рядів обшарпаних спарених будинків, що купчилися на південному схилі сирого пустинного пагорба. Земля довкола була продірявлена шахтами, і Горшо стояв як у центрі сита. Високо вгорі над селом здіймався великий терикон, позначаючи вхід до шахти. За ним розмістилися вугільні склади, запасів яких вистачило б обігріти найбільші міста у графстві, яка б не вдалася зтяжна зима.

Незабаром ми пробиралися вузькими, забрукованими вуличками, раз по раз притискаючись до засмальцьованих стін прилеглих будинків, щоб пропустити підводи, навантажені чорними, блискучими від дощу брилами вугілля.

Величезні коні-ваговози напружувалися в упряжі — підкови ковзали на мокрій бруківці.

Людей на вулицях було мало. Але де ми проходили — мереживні фіранки у вікнах засмикувалися. Раз ми перестріли кількох похмурих гірників, які прямували нагору до шахти в нічну зміну. Вони голосно між собою розмовляли, аж раптом миттєво всі змовкли і перейшли на другий бік вулиці, тримаючись вервечкою, один за одним, поки нас не минули. Хтось один навіть перехрестився.

— Звикай, хлопче, — гаркнув Відьмак. — Нас кличуть на допомогу, але нам рідко раді ідесь зустрічають гірше, ніж зазвичай.

Нарешті ми завернули за ріг, де була найобідраніша вуличка на все село. Одразу видно було, що в тих будинках ніхто не живе. Вікна були то розбиті, то заколочені, і, хоча вже темніло, ніде не горіло світло. У кінці вулички стояв покинутий зерновий склад, — мабуть, колишня маєтність якогось торговця. Обидві ступки великих дерев'яних дверей були навстіж прочинені і підбито звисали з поржавілих завісів.

Відьмак зупинився неподалік від складу, коло останнього дому в ряді. Він один у цьому закутку міг похвалитися номером: цвяхами до дверей було прибито нещасливе число «13», що викували з металу. Просто над ним, ледве тримаючись на одній заклепці, майже вертикально звисала табличка з назвою вулиці: «ВОТЕРІ-ЛЕЙН».

Вікна були цілі, але мереживні фіранки пожовтіли й зтяглися павутиною. Це, схоже, був той будинок із потойбічними істотами, про який попереджав мене вчитель.

Відьмак дістав із кишені ключ, відімкнув двері і повів мене всередину. Там було темно, і спершу я навіть зрадів, що знайшов прихисток від дощу. Але, щойно Відьмак за-

палив свічку і поставив її на підлогу майже по центру малої вітальні, я зрозумів, що в закинутому хліву серед поля було би краще. Меблів у кімнаті й близько не було, тільки порожня підлога, вистелена кам'яними плитами, і оберемок брудної соломи під вікном. Повітря всередині стояло сире й холодне, навіть коли миготіла свічка, видно було, як парув мій подих.

Кімната й так мене не вразила, але ще менше я втішився словами Відьмака.

— Ну, хлопче, зараз у мене справи, але потім я за тобою вернуся. Знаєш, що маєш робити?

— Ні, сер, — відповів я, не зводячи очей із миготливого вогника свічки.

«А якщо загасне?»

— Я ж тобі казав. Ти що, не слухав? Ти пильнуй, а не гав лови. Та нехай, тут нічого складного, — пояснив він і почухав бороду, запихаючи пальці так глибоко досередини, ніби щось там збирався вловити. — Проведеш тут сам-один ніч. Я кожного нового учня на першу ніч залишаю в цьому старому будинку, щоб зрозуміти, із якого він тіста. О, ще забув сказати. Опівночі спустишся до льоху й зустрінешся з тим, що там чатує. Упоратися — і з учнівством твоїм майже вирішили. Є запитання?

Запитань у мене було багато, але я надто боявся відповідей. Тож я лише похитав головою й стиснув губи, щоб не так було видно, як вони в мене дрижать.

— Як ти здогадаєшся, що вже північ? — запитав він.

Я стенов плечима. Я добре орієнтувався в часі за сонцем або зорями, і навіть якби прокинувся серед ночі, то майже завжди напевно знав, котра зараз година. Але тут я не був такий певний. У деяких місцях час ніби загусає, і я відчував,

що саме так і в цьому будинку — час іде повільніше. Але тут я згадав про церковні дзвони.

— Зараз по сьомій. Я буду слухати, скільки б'є церковний годинник.

— Ну, хоч зараз ти гав не ловиш, — похвалив Відьмак, злегка всміхнувшись. — Коли проб'є дванадцять разів, візьми згарок та спускайся до льоху. А доти поспи, якщо зможеш. Тепер слухай і уважно собі затям три дуже важливі речі. Нікому не відчиняй дверей, хай би хто стукав. І не спізнися до льоху.

Із цими словами він ступив до вхідних дверей.

— А третє? — вигукнув я останньої миті.

— Свічка, хлопче. За будь-яких обставин не дай їй загаснути...

На цьому він пішов, зачинивши за собою двері, і я залишився сам-один. Я обережно підняв згарок і зазирнув до сусідньої кухні — там так само було порожньо, хіба кам'яна раковина залишилася. Із кухні на двір виходили задні двері — також зачинені, але шпарою внизу задував вітер. Ще дві пари дверей були праворуч від мене. За відхиленими другими дверима голі дерев'яні сходи вели на другий поверх. Перші, що ближче до мене, були замкнені.

Щось у цих замкнених дверях мене тривожило, і я вирішив глянути, що там за ними. Схопився за ручку й нервово посмикав. Вона не піддавалася, ніби хтось тримав її з тамтого боку. Мені стало моторошно. Я смикнув іще сильніше, двері рвучко відчинилися, і я затнувся, мало не впустивши свічку.

За дверима вниз, у темряву, спускалися кам'яні сходи, чорні від вугільного пороху. Вони завертали ліворуч, тож самого льоху я не побачив, але звідти тягло холодним ві-

тром — полум'я свічки замиготіло від протягу. Я швидко зачинив двері й повернувся до вітальні, ще й двері кухні за собою зачинив.

Свічку я обережно поставив у кутку, подалі від дверей та вікна, щоб не згасла і не перекинулася. Тоді знайшов, де можна вкластися на підлозі. Вибору особливого не було. На сиру соломку я точно б не лягав, тож вмовстився посеред кімнати.

Камінна підлога була тверда й холодна, але я заплющив очі. Уві сні не буде цього похмурого старого будинку, і я був певен, що прокинуся перед дванадцятою.

Зазвичай я швидко засинав, але не цього разу. Мене колотило від холоду, ще й вікна деренчали від вітру. За стінами щось шурхотіло й шаруділо. «Це тільки миші», — повторював я собі. На фермі ми до них звикли. Аж раптом десь ізнизу, із глибин темного льоху, почувся тривожний шум.

Спочатку ледь чутно, і я нашорошив вуха, але дедалі голосніше й голосніше, поки не зосталося жодних сумнівів. Десь там, у льосі, відбувалося неможливе. Хтось копав яму, раз по раз розбиваючи важку землянку підлогу гострою металевою лопатою. Спочатку скрегіт і стук — лезо черкнуло по кам'яній поверхні, а за тим — тихий чвак і чвак, немовби глина нехотючи відривалася від землі.

Так тривало кілька хвилин, поки все не стихло так само раптово, як почалося. Запала тиша. Навіть миші більше не шаруділи. Ніби сам дім і все в ньому зачаїло подих. Я вже точно зачаїв.

Аж оглушний грюкіт розірвав тишу. *Гун, гун, гун, гун, гун!* І голосніше. Ще голосніше. Ближче...

Хтось піднімався сходами з льоху на кухню.

Я схопив свічку та забився в найдавший кут. *Гуп, гуп!* Ближче й ближче гупали важкі черевики. Хто там рив землю у темряві? Хто тупотів сходами?

Але, може, правильне запитання: не *хто*, а *що*...

Чутно було, як скрипнули, прочиняючись, двері з льоху, як прогупали кухню черевики. Я скрутився у своєму кутку в клубочок, втиснувся спиною в стіну і чекав, як от-от прочиняться двері у вітальню.

І справді, вони прочинилися з голосним скреготом. Щось увійшло в кімнату. Війнуло холодом. Справжнім холодом. Таким, що супроводжує потойбічне. Як на пагорбі Повісених, але набагато, набагато гірше.

Я підняв свічку — від її полум'я стіною й стелею поповзли моторошні, химерні тіні.

— Хто тут? — скрикнув я. — Хто тут? — голос у мене тремтів ще більше, аніж рука, у якій я тримав згарок.

Усе мовчало. Навіть вітер на вулиці стих.

— Хто тут? — допитувався я.

Знову без відповіді, але невидимі черевики зачовгали кам'яною підлогою — у мій бік. Ближче й ближче, тепер було чутно, як щось тяжко дихає. Щось важке й велике. Ніби кінь-ваговіз щойно витяг повну підводу на крутий схил.

Останньої миті кроки звернули вбік і завмерли біля вікна. Я втамував подих, але оте під вікном дихало ніби за нас обох — із хлипом тягнучи повітря в легені, ніби йому все мало.

Коли я вже був на межі, воно тяжко зітхнуло, тужливо й змучено водночас, і невидимі черевики знову почовгали підлогою, від вікна і назад до кухонних дверей. Коли кроки загунали сходами — вниз, до льоху, — я нарешті знову зміг дихати.

Серце припинило вискакувати з грудей, пальці — тремтіти, і я потрохи заспокоївся. Треба було себе опанувати. Так, це було лячно, але якщо найгірше я вже пережив, то пройшов перше випробовування. Я пішов в учні до Відьмака, тож доведеться звикати до таких проклятих місць. Така вже робота.

Хвилин за п'ять мені відлягло. Я вже думав спробувати ще раз заснути, але, як часом казав мій батько: «Де в дурного спокій?» Не знаю, що я зробив не так, але мене почав турбувати новий шум.

Спочатку в далечині, ледве чутно, стукали у двері. Потім тиша — і знову. Стук-стук-стук, тричі. Але цього разу ближче. Знову тиша. І знову три стуки.

Я швидко здогадався: грюкали по черзі у двері кожного дому на Вотері-лейн, і скоро надійде черга будинку номер 13. Коли дійшло до цього проклятого місця, у двері тричі гахнуло так, що й мертвих підніме. Оте з льоху вилізе відчиняти? Я почувався, як між двома вогнями: із вулиці щось рвалося увійти, із льоху щось рвалося вийти.

І раптом усе стало добре. Із того боку дверей до мене звернувся знайомий голос:

— Томе! Томе! Відчини двері! Впусти мене!

То була мама. Я так їй зрадив, що кинувся до дверей не подумавши. Надворі дощило — вона ж змокне.

— Швидше, Томе, швидше! — гукала мама. — Не змушуй мене чекати.

Я вже відкидав клямку з дверей, аж тут згадав Відьмакове попередження: «*Нікому не відчиняй дверей, хай би хто стукав...*»

Але хіба я міг залишити маму надворі посеред ночі?

— Ну ж бо, Томе! Впусти мене! — почулося знову.

Пам'ятаючи Відьмакові слова, я глибоко вдихнув і спробував все обміркувати. Здоровий глузд підказував мені, що то не моя мама. Чого б вона так далеко за мною йшла? І звідки знала, куди саме ми прямували? Поза тим, мама би не ходила сама. Батько чи Джек обов'язково пішли би з нею.

Ні, за дверима чекало щось інше. Щось, що грюкає у двері, але не має рук. Стоїть на бруківці, але не має ніг.

Загупало ще сильніше.

— Томе, будь ласка, впусти мене, — блавав мамин голос. — Хіба можна бути таким жорстоким? Надворі холодно, переїщить дощ, я змучилася.

Зрештою, воно заридало, і тоді я точно переконався, що то не мама. Мама сильна. Мама ніколи не плакала, хоч як зле їй було.

За кілька хвилин хлипати перестало, усе затихло. Я повернувся на підлогу і спробував склепити очі. Крутився то на один бік, то на другий, але ніяк не міг заснути. Вітер іще сильніше деренчав шибами, і щопівгодини бив церковний годинник, відміряючи мій час до півночі.

Чим ближче мені було до спуску в льох, тим тривожніше. Я хотів пройти Відьмакове випробовування, але — як би мені хотілося повернутися додому, до свого прекрасного, безпечного, теплого ліжка.

А тоді — щойно годинник ударив раз на пів на дванадцять — у льосі знову почали рити...

Знову почулося гупання важких черевиків на сходах, знову прочинилися двері, і невидимі черевики ступили до вітальні. Я заляк, тільки серце калатало в грудях, ніби зараз проломить ребра. *Гун! Гун! Гун!* Прямо на мене.

Мене схопило за шкірку і смикнуло — кішка так переносить своїх кошенят. Тоді невидима рука схопила мене

поперек грудей, притискаючи руки до тулуба. Я намагався вдихнути, але не мав змоги. Грудну клітку зчавило на смерть.

І потягнуло мене до льоху. Я не бачив, у чиїх руках опинився, але чув, як воно дихає з присвистом, і відчайдушно заборсався. Я звідкись точно знав, що зараз станеться. Знав звідкілясь, що саме рили вниз. Мене затягне сходами в темний льох, де вже чекає могила. Там мене поховають живцем.

Я був ледве живий від страху, поривався кричати, але мене не просто міцно стиснуло. Мені відняло все тіло, я не міг і пальцем поворухнути.

І тут я полетів униз...

Я упав навколішки перед розчахнутими дверима до льоху, неподалік від першої сходинки. Моє серце захлиналися панікою й стукотом, і я зірвався на ноги й захряснув відчинені двері. Долаючи тремтіння, я повернувся до вітальні, де миттю побачив, що третє Відьмакове правило вже порушено.

Свічка згасла...

Я ступив до вікна, і раптовий спалах ураз освітив кімнату. Відразу за ним прогуркотів грім, так голосно, ніби в мене над головою. Дощ періщив по стінах і вікнах, тарабанив у вхідні двері — дерево стогнало і скреготіло, немов ледве стримуючи чужий наступ.

Кілька хвилин я тоскно роздивлявся спалахи блискавки за вікном. Ніч видалася мерзенна. Хоч я і боявся блискавки, усе б віддав, щоб опинитися там, на вулиці. Аби не спускатися в той льох.

У далечині почав бити годинник. Я рахував удари — їх було рівно дванадцять. Час було зустрітися з тим, що чатує в льосі.

Спалах блискавки знову осяяв кімнату і висвітлив величезні сліди на підлозі. Спершу я вирішив — це залишив Відьмак, але сліди були чорні, ніби з чиїхось дебелих черевиків осипався вугільний порошок. Вони вели від дверей кухні майже впритул до вікна, тоді повертали назад. До льоху, униз. У темряву, куди я мусив спуститися!

Силуючи себе не відступати, я навпомацки знайшов згарок свічки на підлозі. Тоді намацав десь поряд свій клунок із речами. Там, безпечно загорнуте в мій одяг, було кресало, що подарував мені тато.

Наосліп і навмання я витрусив дрібку трута на підлогу і вдарив металевим кресалом по кременю, вибиваючи іскри. Я роздмухував трут, поки на мить не здійнявся маленький вогник — достатній, аби запалити свічу. Батько й не думав, що його подарунок так швидко стане мені в пригоді.

Щойно я прочинив двері до льоху, спалахнула ще одна блискавка. Від гуркоту грому здригнувся весь будинок, гучна луна покотилася сходами переді мною. Я спускався у льох, у мене дрижали пальці, а в них — згарок, і химерні тіні звивалися на стіні.

Я не хотів туди йти, але якщо не пройти Відьмакове випробування, він, мабуть, відправить мене додому, щойно зародиться на світ. Я уявив, як ніяковітиму від сорому перед мамою, коли вона спитає, що сталося.

Вісім сходинок вниз, і я дійшов до повороту, за яким уже видно було льох у кінці сходів. То було невеличке приміщення, але по кутках залягли глибокі тіні, до яких не сягало світло від свічки. Зі стелі брудним і пелехатим мереживом звисала павутина. По земляній підлозі валялися розкидані брили вугілля та великі дерев'яні ящики, коло великої пивної бочки стояв старий дерев'яний стіл.

Я обійшов кругом пивну бочку і помітив щось у дальньому кутку, прямо за ящиками. Я так злякався, що мало не впустив свічку.

Темна постать, подібна до купи дрантя на підлозі, видавала ритмічний, ледь чутний звук. Ніби дихала.

Я підійшов ближче, тоді ступив ще крок. Щоб рухатися вперед, мені знадобилася вся моя сила волі. І щойно я підійшов на відстань витягнутої руки, істота почала рости. Здійнялася з укритої тінню підлоги, побільшала втричі або вчетверо, випростувалася.

Я мало не кинувся навтьоки. Воно було темне, високе й страшне та зиркало на мене зеленими блискучими очима.

Тільки тоді я помітив, що в лівій руці в нього костур.

— Чого так довго? — grimнув Відьмак. — Ти спізнився майже на п'ять хвилин!

Розділ 4

Лист

— Я в цьому домі виріс, — сказав Відьмак, — і надивився такого, що волосся б дибки встало, але, крім мене, ніхто їх не бачив, і батько лупив мене за брехню. Щось вилазило з льоху. Ти теж його бачив, правда?

Я кивнув.

— Ну, нічого страшного, хлопче. Ще одна примара, залишок неспокійної душі, яка вже перейшла в кращий світ, тільки і всього. Якби він не покинув гіршу свою частину, застрягнув би тут навічно.

— А що він накоїв? — запитав я.

Мій голос відбився від низької стелі, навіть злегка пішла луна. Відьмак із сумом похитав головою.

— Він був шахтар і захворів на легені, мусив покинути роботу. Дні і ночі безперестанку він кашляв і задихався, і бідна дружина заробляла на них обох. Вона працювала в пекарні, але, на жаль для них двох, вона була дуже вродлива жінка. Мало кому з жінок можна довіряти, а гарним — і поготів. Гірше того, він був ревнивий, а від хвороби згірк. Одного вечора вона спізнавалася з роботи, і він все підходив до вікна, крокував туди-сюди і все набирався їді. Він подумав, що вона

десь там з іншим. Коли дружина нарешті повернулася, він впав у таку лють, що проломив їй череп великим шматком вугілля. Тоді покинув її помирати на кам'яній підлозі, а сам спустився до льоху копати могилу. Вона була досі жива, коли він повернувся, але не могла ні крикнути, ні ворухнутися. Це до нас приходить той жах, що вона відчувала, коли він її підняв та поніс до темного льоху. Вона чула, як він риє землю. Вона знала, що він планує. Пізніше тієї ж ночі він себе вбив. Це дуже сумна історія, і, хоч тепер вони обоє покояться з миром, його примара досі блукає тут, так само як і її останні спогади. І те, і інше достатньо сильні, щоб мучити таких, як ми з тобою. Ми бачимо те, що не бачать інші, і це водночас і дар, і прокляття. Але в нашому ремеслі річ надзвичайно корисна.

Я здригнувся. Мені було шкода бідну дружину-жертву і шкода її убивцю-шахтаря. Мені навіть Відьмака було шкода. Це ж тільки уявити собі дитинство в такому домі!

Я опустил погляд на свічку, яку поставив посередині стола. Вона майже повністю догоріла, і полум'я знову замиготіло, але Відьмак ніби й не збирався повертатися нагору. Мені не подобалося, як тіні повзуть по його обличчю. Як воно витягується під ними, набираючи подоби вовчої морди.

— Знаєш, як я подолав свій страх? — запитав він.

— Ні, сер.

— Однієї ночі я так злякався, що не стримався, закричав. Усіх побудив, і розлючений батько взяв мене за карк і поніс сходами в цей льох. Тоді дістав молоток і забив за мною двері. Я був ще малий, років сім, не більше. Я вдерся сходами назад до дверей на кухню і кричав щосили, дерся і гупав у двері. Але мій батько був суворий чоловік і покинув мене самого в темному льосі. Мені довелося провести тут цілу ніч і навіть частину другого дня. Через якийсь час я заспокоївся, і знаєш, що я тоді зробив?

Я похитав головою, не зводячи на нього погляд. Його очі блистіли, і він як ніколи скидався на вовка.

— Я повернувся до льоху і сів у темряві. Тоді трічі глибоко вдихнув і зустрівся зі своїм страхом. Я зустрівся із самою темрявою, а немає нічого страшнішого, особливо для таких, як ми з тобою. Бо до нас посеред темряви приходить всяке. Шепоче нам, набирає форми, яку бачать тільки наші очі. Але я це зробив, і, коли я вийшов із цього льоху, найгірше було позаду.

Цієї миті свічка оплила і загасла. Усе поринуло в непробудну темряву.

— От і все, хлопче, — сказав Відьмак. — Зараз тут тільки ти, я і темрява. Витримаєш? Годишся мені в учні?

Голос його звучав інакше, якимось глибше та чудернацько. Мені уявлялося, як він упав навкарачки, обличчя його вкривається вовчою шерстю, зуби ростуть і загострюються. Я тремтів і не міг мовити ні слова, поки не зробив третій глибокий вдих. І тільки тоді я йому відповів. Словами батька, які він повторював, коли доводилося робити щось складне або неприємне.

— Хтось мусить, — сказав я. — То чом би і не мені?

Відьмакові це, мабуть, здалося кумедним, бо його сміх рознісся на весь льох, а тоді прокотився сходами вгору, назустріч новому гуркоту грому.

— Майже тринадцять років тому, — знову повів Відьмак, — передали мені запечатаного листа. Він був короткий по суті і написаний грецькою. Це твоя мати мені прислала. Знаєш, що вона написала?

— Ні, — тихо озвався я, не розуміючи, до чого він веде.

— «Я щойно народила хлопчика, — писала вона. — І він сьомий син сьомого сина. Його звать Томас Дж. Ворд, і він — мій подарунок цьому графству. Коли він виросте,

ми надішлемо звістку. Навчіть його всього. Він буде вашим найкращим і вашим останнім учнем».

Відьмак перейшов мало не на шепіт.

— Ми не вдаємося до чар, хлопче, — сказав він. — Головні інструменти нашого ремесла — це здоровий глузд, хоробрість і докладні записи, щоб вчитися на старих помилках. А понад усе ми не віримо в пророцтва. Ми не віримо у визначене майбутнє. І якщо сповниться те, що написала твоя мати, то тільки тому, що *ми самі* його сповнимо. Розумієш?

Він говорив різко, але я розумів, що він не на мене сердиться, тож просто кивнув у темряві.

— А що мати вважає тебе своїм подарунком графству, то кожен із моїх учнів був сьомим сином сьомого сина. Тож не думай, що ти особливий. Тобі ще багато вчитися та гарувати.

Після короткої паузи він продовжив, уже лагідніше та без злості:

— Рідні часом приносять клопоти. Зараз у мене лишилося тільки двоє братів. Один — слюсар, і в нас із ним нормальні стосунки, а другий не розмовляє зі мною вже понад сорок років, хоча досі живе в цьому селищі.

Поки ми вийшли з будинку, буря вже минула й показався місяць. Тільки коли Відьмак зачиняв вхідні двері, я нарешті помітив, що на дереві вирізано якийсь знак.

у
Х
ГРЕГОРІ

Відьмак кивнув на позначку.

— Такими знаками я попереджаю інших, хто вміє таке читати, або для себе лишаю — освіжити пам'ять. Ти, мабуть, упізнаєш грецьку літеру «Пі». Так я позначаю привида або примару. Хрестик у нижньому куті — це римська цифра десять, це найнижчий рівень небезпеки. Усе, що від шести і нижче, — усього лише примара. Ніщо в цьому домі не може завдати шкоди, якщо ти його не боїшся. Пам'ятай: темрява живиться страхом. Будь сміливим, і примара нічого тобі не зробить.

Якби я це знав від самого початку!

— Веселіше, хлопче, — порадив Відьмак. — Носом скоро землю черпати будеш! Ну, може, це тебе підбадьорить.

Він витягнув кусень жовтого сиру з кишені і відламав для мене шматочок.

— На, пожуй. Але не ковтай усе відразу.

Я йшов за ним слідом по брукованій вуличці. Повітря досі було вогке, але принаймні вже не дощило, і хмари на заході кучерявилися, як овеча вовна, тоншали і рвалися на дрібні смуги.

Ми вийшли із села й попрямували далі на схід. Прямо на межі селища, де бруківка переходила в болотяну стежку, стояла церквися. Вона була занедбаною на вигляд: на даху бракувало черепиці, фарба облущилася з центральних дверей. Відколи ми вийшли з будинку, не бачили нікого з місцевих, але на порозі церкви стояв старий. Мав сиве, тонке, неохайне, масне волосся.

Темний одяг виказував у ньому священика, але, щойно ми підійшли ближче, саме вираз його обличчя привернув мою увагу. Він супився на нас, скривившись усім обличчям, аж тут розмашисто нас перехрестив. Аж навшпиньки встав, тягнучи праву руку в небо високо, як тільки міг. Я і раніше

бачив, як священики людей хрестять, але ніколи, щоб з такою люттю розмахували при цьому рукою. Мені здалося, він лютий саме на нас.

Мабуть, недолюблює Відьмака або його ремесло. Я знав, що більшість людей зі страхом сприймають таку роботу, але ще не бачив подібної реакції.

— Чого це він? — запитав я, щойно ми відійшли на достатню відстань, щоб священик нас не почув.

— Священики! — сердито відрізав Відьмак гострим тоном. — Усе знають, але нічого не бачать! А цей — найгірший з усіх. Це мій старший брат.

Мене залоскотала цікавість, але вистачило розуму не розпитувати далі. Схоже, мені ще належало багато чого дізнатися про Відьмака та його минуле. Однак у мене склалося враження, що поки зарано і він розкаже мені, коли сам буде до цього готовий.

Тож я просто йшов за ним на південь, ніс його важку торбу та думав про маминого листа. Вона ніколи не вихвалялася й не дозволяла собі голосливних заяв. Мама говорила лише необхідне й нічого зайвого, і кожне слово було на вагу золота. Зазвичай вона просто мовчки робила свою роботу. Відьмак говорив, із примарами нічого не вдієш. Але мама якось втихомирила їх на пагорбі Повішених.

Сьомий син сьомого сина. У такому ремеслі це не дивина, а радше обов'язкова умова для кожного Відьмакового учня. Але я знав: дещо інше робило мене особливим.

Я був і маминим сином також.

Розділ 5

Богарти та відьми

Ми прямували до «зимової оселі» — так її називав Відьмак.

Поки ми йшли, останні ранкові хмари розтанули, і раптом я зауважив, що сонце сьогодні інше. Навіть у графстві посеред зими іноді світить сонце — і це добре, бо тоді принаймні не дощить. Але щороку настає такий день, коли вперше помічаєш: сьогодні воно гріє. Це як повернення старого друга.

Відьмак, мабуть, думав так само, бо раптом спинився на місці, глянув на мене скося й усміхнувся — а він рідко взагалі усміхався.

— Перший день весни, хлопче, — сказав він, — тому ходімо до Чипендена.

Мені це здалося дивним. Він завжди ходить до Чипендена в перший день весни? І якщо так, то навіщо?

Тож я його запитав.

— Літня оселя. Ми зимуємо на межі Енглзарківської вересової пустоші, а літо проводимо в Чипендені.

— Ніколи не чув про Енглзарк. Це де? — запитав я.

— На далекому півдні графства, хлопче. Я там народився. Ми там жили, поки батько не перевіз нас до Горшо.

Але про Чипенден я принаймні чув, тож мені полегшало. До мене дійшло, що в учнівстві у Відьмака я буду багато подорожувати і доведеться вивчити всі дороги.

Не гаючи часу, ми повернули на північний схід, прямуючи тепер до віддалених пагорбів. Більше я ні про що не розпитував, але того вечора, коли ми знову спинилися на ніч в покинутій холодній житниці і повечеряли ще кількома шматочками жовтого сиру, мій шлунок, мабуть, вирішив, що мені рота зашили. Ніколи в житті ще я не був таким голодним.

Я думав про те, де ми будемо жити в Чипендені та чи буде там нормальна їжа. Ніхто з моєї родини і навіть знайомих там не бував, але казали, що це далеке непривітне село десь у горах — із ферми мого батька якраз ледь виднілися далекі сірі та пурпурові вершини. Вони завжди нагадували мені величезних сплячих чудовиськ, але це, мабуть, через те, що один із татових братів розповідав мені про них такі казки. Уночі — казав він — вони сходили з місця, і до світанку траплялося, що цілі села зникали з лиця землі, розтерті на порошок під їхньою вагою.

Наступного ранку темно-сірі хмари знову закрили сонце, і все вказувало на те, що побачити другий весняний день пощастить нам нескоро. Зірвався вітер. Ми почали підніматися вгору, і різкі пориви смикали нас за одержу та жбурляли птахами по всьому небу. Хмари навперегін помчали на схід, затягнувши гірські вершини темною пеленою.

Ми йшли помалу, за що я був дуже вдячний, бо на обох п'ятах натер собі по болючому мозолю. Тож, коли ми нарешті підійшли до Чипендена, стояв уже надвечірок і запали сутінки.

Хоча вітер не вщух, небо вже прояснилося й пурпурові гірські кряжі здіймалися на горизонті гострими піками.

Відьмак мало говорив у дорозі, зате тепер ледь не із захватом вигукував назви гір одна за одною. Там були такі вершини, як Парлік-пайк — найближча гора до Чипендена, а також пагорб Меллор-нолл, гора Седдл-фелл і «Вовча гора» Вулф-фелл. Якись було видно краще, інші ховалися в далечині.

Я запитав вчителя, чи водяться на Вовчій горі вовки, і він похмуро всміхнувся:

— Тут усе швидко міняється, хлопче. Завжди треба бути насторожі.

Коли показалися перші сільські дахи, Відьмак кивнув на вузьку стежку, яка відходила від основної дороги і звивалася вгору вздовж невеликого дзвінкого потічка.

— Отам мій дім, — сказав він. — Це довша дорога, але не доведеться проходити село. Я волю триматися на відстані від місцевих селян. Їм так більше до вподоби.

Я згадав Джекові слова, і мені в грудях защемило. Правду він казав. Це самотнє життя. Зрештою, лишаєшся сам-один.

Обабіч струмка росло кілька куцих дерев, які вчепилися коренями в схил і боролися з вітром, аж раптом прямо перед нами розкинувся ліс із кленів та ясенів. Щойно ми ступили в прихисток дерев, вітер стихився, тільки часом здаля долітали окремі подуви. Спочатку я подумав, що то просто купа дерев, кілька сотень чи що, де можна сховатися від вітру, але вже за кілька хвилин зрозумів: ні, не тільки.

Я й раніше інколи це помічав. Бувають дерева шумні — вічно скриплять гілками чи шелестять листям. А бувають такі, що стоять взагалі беззвучно. Десь високо вгорі над нами зітхав вітер, але тут, у лісі, чутно було хіба наші кроки. Усе стояло так непорушно, цілий ліс повний німих дерев, аж мені мороз пробіг поза шкірою. Я мало не вирішив: вони до нас дослухаються.

Зрештою, ми вийшли на галявину, де прямо перед нами стояв будинок. Його оточував високий живопліт із колючого глоду, тож видно було хіба верхній поверх із дахом. Із димоходу тягнулася ниточка білого диму — рівно, як стовпчик, вивищувалася над будинком, де вже над деревами вітер відносив її на схід.

Дім із садом розмістилися в западині поміж пагорбами, ніби послужливий велетень навмисне для того забрав у долоню зменю зайвої землі серед косогорів.

Відмак повів мене повз живу огорожу до металевої хвіртки. Хвіртка була низька, мені десь по пояс, і пофарбована в яскраво-зелений. Фарба була ще зовсім свіжа, я навіть злякався, чи не лишиться на Відмаковій долоні слід, коли він потягнувся до защіпки.

І тут сталося таке, від чого мені подих перехопило. Не встиг Відмак торкнутися защіпки, як вона сама відкинулася і хвіртка поволі відчинилася, ніби розчакнута невидимою рукою.

— Дякую, — сказав Відмак.

Двері будинку самі не відчинилися, бо спочатку Відмак мусив відімкнути їх великим ключем, який витягнув із кишені. Ключ був подібний до того, яким він відкривав двері дому на Вотері-лейн.

— Це той самий ключ, який у вас був у Горшо? — запитав я.

— Так, хлопче, — глянув на мене Відмак, штовхаючи двері всередину. — Це мені дав мій брат-слюсар. Відчиняє майже всі замки із тих, простіших. У нашій роботі дуже корисна річ.

Двері піддалися з голосним скреготом і протяжним скрипом, і я зайшов услід за Відмаком у тісний, похмурий передпокій. Із правого боку вгору вели круті сходи, із лівого —

углиб дому вів вузький коридор, підлога була викладена кам'яними плитами.

— Залиш всі речі під сходами, — велів Відьмак. — Ходімо, хлопче. Не лови гав. Нема часу. Їсти треба, поки гаряче!

Тож я поклав його торбу з моїм клунком, де велено, і пішов за Відьмаком коридором на кухню, звідки смачно пахтіло гарячою їжею.

Кухня мене не розчарувала. Вона була подібна до маминої. На широкому підвіконні у великих горщиках росли всілякі трави, і призахідне сонце зазірало в кімнату, розкидаючи довкола пістряві тіні від листя. У дальньому кутку палахкотіло в каміні вогнище, від якого розходилося тепло, а прямо посередині викладеної кам'яними плитами підлоги стояв великий дубовий стіл. На ньому вже чекали дві величезні чисті тарілки та п'ять мисок, доверху наповнених різними наїдками. Коло них парувала соусниця, повна гарячої підливи.

— Сідай і пригощайся, хлопче, — запросив Відьмак, і мене не треба було просити двічі.

Я набрав собі кілька великих шматків курки та яловичини, а потім ще гору смаженої картоплі та овочів, хоча місця на тарілці після м'яса вже майже не лишилося. Усю цю гору я щедро полив смачною підливою — ліпша хіба в моєї мами.

Цікаво, де господиня і як вона знала, що ми вже підходимо, що так справно виставила гаряче на стіл. Запитань у мене було багато, але я дуже втомився, так що вирішив поберегти сили для вечері. Коли я нарешті проковтнув останній шматок, Відьмак уже закінчив зі своєю вечерею.

— Добре? — запитав він.

Я кивнув. Так наївся, що ледве міг говорити. Мене хилило в сон.

— Після одного сиру завжди добре, коли вдома чекає гаряча страва, — погодився Відьмак. — Удома ми ситно їмо. Це компенсує наш піст під час роботи.

Я знову кивнув та позіхнув.

— Завтра маємо багато справ, так що йди спати. Твоя кімната на першій сходовій клітці, із зеленими дверима, — сказав мені Відьмак. — Відпочивай, але не виходь із кімнати посеред ночі та не гуляй будинком. Коли сніданок буде готовий, почувеш дзвіночок. Відразу тоді спускайся — кухар може розсердитися, якщо спізнитися до столу, і страва вже охолоне. Але й раніше не виходь, бо це нічим не краще.

Я кивнув, подякував за вечерю і повернувся коридором назад у передпокій. Відьмакова торба з моїм клунком зникли. Міркуючи, хто би міг їх забрати, я піднявся до своєї кімнати.

Моя стара кімната вдома, яку я до того колись ділив із двома братами, була набагато меншою. У цій новій поміщалися ліжка, маленький столик для свічки, крісло, комод, ще й місця багато лишалося. Зверху на комоді вже лежав мій клунок із речами.

Прямо навпроти дверей було велике підйомне вікно, розділене на вісім панелей. Шиби були грубі й шерехаті, крім кольорових плям і завитків, нічого за склом і не розбереш. Вікно, схоже, роками не відчиняли. Ліжка стояло присунуте до стіни прямо під ним, тож я роззувся, вліз на ковдру навколішки і спробував його відчинити. Не відразу, але вікно піддалося легше, ніж я очікував. Я кілька разів із силою смикав мотузку, поки нижня частина піднялася достатньо, щоб можна було висунути голову назовні та роздивитися довкола.

Під вікном простягався широкий газон, розділений надвоє доріжкою, посипаною білим гравієм. Вона вела через двір і губилася між деревами. Із правого боку над вершинами дерев виднілися гірські вершини. Здавалося, руку простягни — і можна торкнутися найближчої. Я глибоко вдихнув прохолодне свіже повітря, просякнуте запахом молоді трави, тоді повернувся в кімнату і взявся розбирати клуночок із моїм нехитрим скарбом. Усі мої речі легко помістилися у верхню шухляду комоду. Я її саме засував, коли помітив напис на затіненій дальній стіні, навпроти задньої планки ліжка.

То був список імен, кожне нашкрябане чорним чорнилом по голій шпаклівці: якісь написи більші, ніби власники цих імен були високої про себе думки, ще якісь — вицвіли від часу. Мені здалося, це імена інших учнів, які жили тут до мене. Мені також дописати своє ім'я чи почекати, коли закінчиться перший місяць і моє учнівство почнеться посправжньому? Але я не мав ні пера, ні чорнила, так що відклав це питання на потім, а поки роздивився стіну уважніше, шукаючи останню приписку.

Мені здалося, це БІЛЛІ БРЕДЛІ — букви ніби чіткіші за інші, втиснуті в маленький проміжок поміж рештою списку й підлогою. Я ще зо хвилину гадав, що тепер робить Біллі, але втомився і вже хотів спати.

Простирадла були чисті, і ліжко вабило мене до себе, тож я не марнував часу, роздягнувся і заснув, щойно торкнувся головою подушки.

Коли я розплющив очі, сонячне світло лилося у вікно. Мені ще снівся якийсь сон, але щось мене розбудило, — мабуть, дзвінок на сніданок.

Тут я рознервувався. То був дзвінок на сніданок чи мені наснилося? Як мені знати точно? І що тепер робити? Кухар однаково розсердиться, якщо спуститися надто рано чи надто пізно. І, вирішивши, що розбудив мене, мабуть, таки *дзвінок*, я одягнувся та відразу спустився.

Ще на сходах я почув брязкіт каструль і сковорідок із кухні, але, щойно прочинив двері, запала мертва тиша.

Отже, я помилився. Треба було відразу повертатися нагору, — видно, що сніданок ще не готовий. Тарілки зі вчорашньої вечері вже зникли, але стіл до сніданку ще був не накритий, а з каміну ще не прибрали вчорашній вистиглий попіл. І взагалі, у кухні було прохолодно. Гірше того — що-секунди ставало ще холодніше.

Я ступив до столу, і це було моєю помилкою. Не встиг я закінчити крок, як за спиною в мене розгнівано зашипіли. Жодного сумніву. Це було дуже сердите сичання, прямо над моїм лівим вухом. Так близько, що я відчував чужий подих.

Відьмак попереджав мене не спускатися раніше, ніж покличуть до сніданку, і раптом я відчув небезпеку.

Не встиг я про це й подумати, як щось заліпило мені добрячого потиличника, я аж похитнувся і мало не вилетів із кухні сторч головою.

Другого попередження я не чекав. Я вискочив із кухні і кинувся відразу нагору, але посередині сходів завмер. Хтось стояв нагорі сходів. Високий, загрозливий, темний силует на фоні світла із прочинених дверей моєї кімнати.

Я закляк, не знаючи, куди тепер маю подітися, поки мене не заспокоїв знайомий голос. То був Відьмак.

Це вперше я бачив його без довгого чорного плаща. Він мав на собі чорну туніку поверх сірих штанів, і видно було, що хоч він чоловік високий і широкоплечий, але худий.

Мабуть, тому, що у певні дні їв хіба кусень сиру на цілий день. Такий вигляд у старості мають найліпші землероби. Деякі, звісно, гладшають, але більшість — таких мій тато став наймати на час врожаю, відколи більшість моїх братів пішли з дому, — сухоребрі, міцні та жилаві. «Чим худіший, тим здоровіший», — завжди казав мій батько. Дивлячись зараз на Відьмака, я зрозумів, чого він здатен так довго ходити шаленим темпом без жодного відпочинку.

— Я тебе попереджав не спускатися перед сніданком, — нагадав він стиха. — Ото вже нам'яли тобі вуха. Хай це стане тобі уроком, хлопче. Наступного разу може бути значно гірше.

— Мені здалося, я чув дзвіночок, — пояснив я. — Але, мабуть, наснилося.

Відьмак тихо розсміявся.

— Це для учнів найперший і найважливіший урок, — сказав він. — Розрізняти між сном і явою. Декому за все життя не вдається.

Він похитав головою, підступив до мене ближче та поплескав мене по плечу.

— Ходімо, покажу тобі сад. Треба з чогось починати, та й згаємо час до сніданку.

Коли Відьмак вивів мене у двір через задні двері, я зрозумів, що сад величезний, значно більший, ніж мені здалося вчора з-за живоплоту.

Ми йшли на схід, мружачись від вранішнього сонця, поки не дійшли до широкого газону. Учора ввечері я подумав, що сад повністю оточений живоплотом, але я помилився. У живоплоті були прогалини, а прямо за ним починався ліс. Стежка з білого гравію вела через газон і далі, гублячись поміж деревами.

— Тут насправді не один сад, — пояснив Відьмак, — а три, і до кожного веде ось така стежка. Спочатку підемо до східного саду. Там за ясної днини досить безпечно, але ніколи не ходи туди після заходу сонця. Принаймні поки не буде на те поважної причини. І точно не ходи туди сам.

Я обережно пішов до дерев слідом за Відьмаком. Скраю газону трава була довша, поцяткована пролісками. Я люблю проліски — вони зацвітають навесні й завжди нагадують мені, що довге, спекотне літо не за горами, але зараз я ледве звернув на них увагу. Вранішнє сонце сховалося за верхівками дерев, і повітря раптом зробилося прохолодним. Це нагадало мені візит на кухню. Щось у цьому лісі чайлося небезпечно і незвичайне, і що далі ми заходили, то холодніше ставало довкола.

Високо вгорі гніздилися граки, і від їхніх різких, сердитих криків мене обсіпало морозом ще сильніше, ніж від тутешнього холоду. Голоси в них були не приємніші за голос мого тата, коли він часом заводив співи, доячи корів. І якщо молоко прокисало, мама завжди казала, що це через нього.

Відьмак спинився і показав пальцем на шмат землі кроків за п'ять попереду.

— Це що таке? — запитав він мене ледве чуто.

Посеред великої ділянки голої, виполотої від трави землі вертикально стояв надгробок, злегка похилений в лівий бік. Футів із шість перед ним стояв ряд із менших каменів, щось на зразок огорожі. Одне це вже було незвично. Але ще незвичайніше те, що до каменів-огорожі прикріплені були грубі залізні пруті, накриваючи землю неначе ґратами. Їх було тринадцять.

Я двічі перерахував про всяк випадок.

— Ну ж бо, хлопче, — я поставив тобі запитання. Що це таке?

У мене так пересохло в роті, що я не міг і язиком ворухнути, але насилу витиснув два слова.

— Це могила...

— Молодець. Із першого разу вгадав. Бачиш щось незвичайне?

Тут мені вже зовсім мову відняло. І я просто кивнув.

Він усміхнувся і поплескав мене по плечу.

— Нема чого боятися. Звичайнісінька мертва відьма, та й то слабенька. Її поховали на неосвяченій землі за огорожею церковного кладовища кілька миль звідси. Але вона вилазила з могили. Я її висварив, вона не послухала, то я перепоховав її тут. Так людям спокійніше. Можуть собі жити й не перейматися. Їм не подобаються подібні клопоти. Це наша робота.

Я знову кивнув і зрозумів, що вже кілька хвилин не дыхаю, тож поспішно втягнув повітря в легені. Серце стукотіло мені в грудях, ніби от-от вискочить, і я тремтів із голови до п'ят.

— Зараз вона тихо лежить, — продовжив Відьмак. — Іноді щось там шпортається під час повні, але їй бракне сили вилізти з-під землі, та й залізні ґрати її не випустять. Але далі тут є дещо страшніше.

Відьмак тицьнув кістлявим пальцем на схід:

— Кроків за двадцять звідси.

«Страшніше? Що може бути страшніше?» — подумав я, знаючи, що зараз усе дізнаюся.

— Ще дві відьми. Одна мертва, одна жива. Мертва похована вертикально, головою донизу, і то раз-два на рік доводиться лагодити над нею залізні ґрати. Не ходи туди після заходу сонця.

— А чого головою донизу? — запитав я.

— Гарне запитання, хлопче, — похвалив Відьмак. — Бачиш, дух мертвої відьми зазвичай — так ми це називає-

мо — «запечатаний» у її тілі, а саме в кістках. Вони там сидять як у клітці, і деякі навіть не знають, що вже померли. Спочатку ми ховаємо їх головою вгору, і для більшості цього досить. Усі відьми різні, але деякі дуже впertі. Запечатана в кістках відьма намагається повернутися у світ живих, ніби заново народитися. Тож доводиться ускладнити їм задачу, і тоді ми ховаємо їх другим боком. Вилізти ногами вперед нелегко. Іноді таке саме трапляється з немовлятами під час народження. Але та відьма досі небезпечна, тому тримайся подалі. А тим більше їй близько не підходь до живої відьми. Після смерті вона буде ще небезпечніша, ніж жива. Така могутня відьма легко повернеться після смерті. Тому ми тримаємо її в ямі. Її звать Матінка Малкін, і вона сама до себе белькоче. Ну, більше шепоче насправді. Лихішою відьми годі знайти, але вона вже довго сидить у ямі, і багато її сили пішло в землю. Вона би з радістю закопала такого хлопчину, як ти. Так що і близько туди не підходь. Пообіцяй мені, що не підійдеш до неї близько. Уголос, щоб я чув...

— Обіцяю, що не підійду близько, — прошепотів я.

Мені було дуже не по собі. Мені здалося, жорстоко тримати в землі живу істоту — хай навіть відьму. І мама навряд чи би таке схвалила.

— Молодець. Не треба нам більше пригод, як цього ранку. Бувають і гірші наслідки, ніж потиличник. Набагато гірші.

Я вірив йому, але не хотів знати деталі. Та ми ще не все в саду обійшли, і мені вдалося оминати решту страшних подробиць. Відьмак вивів мене з лісу та повів до іншого газону.

— Це південний сад, — розказував Відьмак. — Сюди також після заходу сонця не потикайся.

Сонце швидко сховалося за густим гіллям, повітря все холоднішало, і я зрозумів, що ми наближаємося до чогось

недоброго. Відьмак спинився кроків за десять від великої кам'яної брили, яка закривала шмат землі неподалік від коренів дуба. Ділянка була трохи більша за могилу, а камінь, судячи з того, що виднілося над землею, був досить грубий.

— Як думаєш, що там поховано? — запитав Відьмак.

Я спробував вдати впевненість.

— Ще одна відьма?

— Ні. Відьмі не треба такого каменю. Заліза зазвичай вистачає. А от істота під каменем вислизне крізь залізне пруття і оком не встигнеш змигнути. Придивися уважніше. Бачиш, що на камені щось викарбовано?

Я кивнув. Літеру я впізнав, хоч і не знав, що вона позначає.

— Це грецька літера «бета», — пояснив Відьмак. — Так ми позначаємо богарта. Діагональна лінія означає, що його запечатали під каменем навмисне — «штучно». Ім'я під літерою показує, хто саме це зробив. Справа внизу — римська цифра один. Це означає, що богарт першого рівня і дуже небезпечний. Як я вже казав, ми визначаємо рівні небезпеки — від першого до десятого. Запам'ятай: одного разу це може врятувати тобі життя. Десятий — такий слабенький, що більшість звичайних людей і не помітять його існування. Богарт першого рівня може легко тебе вбити.

Я купу грошей віддав, щоб мені сюди притягнули цей камінь, але воно вартувало кожного пенні. Тепер це запечатаний богарт. Його тут навмисне штучно закрито, і він тут залишиться, поки Гавриїл не протрубить у свій ріг. Тобі ще багато доведеться вивчити про богартів, хлопче, почнемо твою науку після сніданку. Але між вільними та запечатаними є одна вагома відмінність. Вільний богарт іноді на багато миль відходить від дому і, якщо захоче, береться до всякої шкоди. Якщо богарт особливо збиточний і не слухає умовлянь, то наша робота — його запечатати. Якщо правильно це зробити, вийде штучно запечатаний богарт. Тоді він нікуди вже не подінеться. Звісно, сказати легше, ніж зробити.

Відьмак раптом нахмурився, ніби згадав про щось неприємне.

— Один із моїх колишніх учнів нажив собі великої біди, коли запечатував богарта, — сказав він і сумно похитав головою. — Але сьогодні твій перший день науки, не час про це.

Саме цієї миті оддалік, з боку будинку, долинув дзенькіт дзвіночка. Відьмак усміхнувся.

— То це сон чи ява? — запитав він.

— Не сон.

— А точно знаєш?

Я кивнув.

— Ну, то пішли снідати. Останній сад уже покажу тобі на повний шлунок.

Розділ 6

Дівчина в гостроносих черевиках

Від часу мого попереднього візиту кухня абсолютно змінилася. У каміні палахкотіло маленьке вогнище, а на столі стояло дві порції яечні з беконом. Ще й буханець свіжого хліба і великий шмат масла.

— Налітай, хлопче, поки не вистигло, — припросив Відьмак.

Я негайно взявся до снідання, і ми швидко розправилися з яечнею, ще й прикінчили півбуханця на додачу. Відьмак захилювався на спинку крісла, смикнув себе за бороду і поставив мені дуже важливе запитання.

— Тобі не здається, — подивився він мені прямо у вічі, — що це найкраща яечня з беконом у твоєму житті?

Мені так не здавалося. Сніданок був добрий. Дуже добрий, значно ліпший за кусень сиру, але снідалося мені й краще. Удома, щоранку. Мама готувала набагато смачніше, але щось мені підказувало: не такої відповіді чекає Відьмак. Тож я пішов на невинну брехню — таку не зовсім правду, яка нікому не шкодить, хіба тільки радує тих, для кого її говорять.

— Так, — сказав я. — Це найкращий сніданок у моєму житті. І мені соромно, що я зарано спустився. Обіцяю, більше такого не повториться.

На це Відьмак розусміхався від вуха до вуха, а тоді поплескав мене по плечу та знову повів до саду.

Тільки там, на вулиці, усмішка нарешті зійшла з його обличчя.

— Молодець, хлопче, — похвалив він. — Дві істоти однаково ведуться на лестощі: жінки та богарти. Ніколи ще не підводило.

Оскільки жодного натяку на присутність жінки на кухні я не помітив, це підтвердило мої підозри — для нас готував богарт. Це мене здивувало, м'яко кажучи. Вважається, що Відьмаки вбивають богартів, ну або запечатують, щоб ті не шкодили. Хто би подумав, що богарт Відьмакові їсти варить і прибирає?

— А ось це — західний сад, — розказував мені Відьмак, ведучи мене третьою стежкою.

Білий гравій хрустів у нас під ногами.

— Тут безпечно і вдень, і вночі. Я й сам сюди часто виходжу, коли над чимось складним мізкую.

Ми пройшли через ще одну прогалину в живоплоті і вже скоро ступали поміж деревами. Я відразу відчув різницю. Тут і птахи співали, і гілля легко гойдалося від ранкового вітерця. Тут було радісніше.

Ми вийшли з лісу й рушили на пагорб. Праворуч від нас простягалися гірські кряжі. Небо так розпрозорилося, що видно було навіть викладені з каменю огорожі між полями на схилах пагорбів унизу. Так фермери відділяли, де чия земля. Усе було видно як на долоні, аж до найближчих гірських вершин.

Відьмак махнув на дерев'яну лавку ліворуч від нас.

— Сідай, хлопче, — запросив він, і я присів, як велено.

Кілька хвилин Відьмак просто дивився мені у вічі, не відводячи своїх зелених очей. Тоді кілька разів пройшовся перед лавкою туди-сюди, досі мовчки. Тепер його погляд був спрямований кудись всередину себе. Він відкинув поли чорного плаща і запхав руки в кишені штанів, а тоді гупнувся коло мене на лавку та запитав:

— Скільки, по-твоєму, існує видів богартів?

Я не мав зеленого поняття.

— Я вже знаю про два, — обережно відповів я. — *Вільні й запечатані*, але не уявляю, які можуть бути ще.

— Оце дуже добре, хлопче. Ти запам'ятав, що я тобі вже розказував, і не робиш безпідставних припущень. Розумієш, у богартів, як у людей, — у кожного свій характер. Але є певні види, які можна впізнати та описати. Іноді — залежно від форми, іноді — за поведінкою та вибриками.

Він дістав із правої кишені маленьку чорну книжечку в шкіряній обкладинці й простягнув мені.

— Ось це тепер твоє, — сказав він. — Шануй і, хай що б сталося, не згуби.

Запах шкіри аж бив у носа, книжечка була зовсім новою. Я трохи розчарувався, коли відкрив, а там — чисті сторінки. Мабуть, я сподівався знайти там секрети відьмацького ремесла, але ні, схоже, доведеться записувати їх самому, бо далі Відьмак витягнув з кишені перо і невеличкий каламар.

— Приготуйся записувати, — попередив він, знову встав та пустився крокувати перед лавкою, узад-уперед. — І дивись, не розлий чорнило, хлопче. Його не з-під корови надоїли.

Я обережно відкоркував пляшечку, акуратно вмочив кінчик пера в чорнило та розгорнув записник на першій сторінці.

Відьмак розпочав урок, і говорив він дуже й дуже швидко.

— По-перше, бувають волохаті богарти, вони набувають подоби тварин. Переважно обертаються на собак, але багато буває котів, трапляються навіть кози. І не забудь коней — вони бувають страшенно хитрі. Та незалежно від форми, волохаті богарти поділяються на ворожих, дружніх та посередніх. Є також богарти-стукачі — вистукують по кімнатах та інколи переходять у богартів-ламаців — ламають всіляке з каменю й робляться дуже люті, якщо їх роздражнити. Серед найгірших — богарти-патрачі, вони шкодять худобі, але так само ласі й до людської крові. Але не думай собі, що ми, Відьмаки, маємо справу лише з богартами. Невпокоєних мертвяків також ніколи не бракувало. Але ще гірше, справжня біда для графства — це відьми. Із місцевими в нас зараз немає особливих клопотів, але далі на схід, під пагорбом Пендл-гілл, вони справжнє горе. І пам'ятай: не всі відьми однакові. Вони бувають чотирьох типів — зловмисні, добродійні, незаслужено звинувачені та несвідомі.

Як ви вже, мабуть, здогадалися, для мене то була справжня халепа. По-перше, він так швидко розказував, що я не встиг записати жодного слова. По-друге, я і слів таких половину не знав. Але нарешті він зупинився. Мабуть, помітив мій розгублений вираз обличчя.

— Що таке, хлопча? — запитав він. — Розкажуй. Не бійся запитувати.

— Я не все зрозумів про відьом, — почав я. — Я не знаю, що означає «зловмисні». Чи «доброчинні».

— Зловмисні означає лихі, — пояснив Відьмак. — А добродійні — добрі. Несвідома відьма — це така, яка не знає, що вона відьма, а оскільки вона ще й жінка, то це подвійний клопіт. Ніколи не довіряй жінці, — попередив Відьмак.

— Моя мати — жінка, — заперечив я, раптом злегка розсердившись. — І я їй довіряю.

— Жінки зазвичай стають матерями, — погодився Відьмак. — І матерям можна довіряти, якщо це твоя власна мати. Інакше — стережися! У мене також колись була мати, і я їй довіряв, то добре пам'ятаю це відчуття. Як ти ставишся до дівчат? — запитав він раптом.

— Я не дуже знаю якихось дівчат, — визнав я. — У мене нема сестер.

— У такому разі ти легка здобич для їхніх фокусів. Так що стережися сільських дівчат. Особливо тих, які носять гостроносі черевики. Занотуй. Із цього й почнімо записувати.

Я не розумів, що такого страшного в гостроносих черевиках. І я точно знав, що мамі б оці Відьмакові слова були не до душі. Вона вважала, що людину можна судити, коли ти її знаєш, а не по тому, що про неї говорять. Але хіба в мене був вибір? Тож на першій сторінці я згорі записав: *«Сільські дівчата в гостроносих черевиках»*.

Відьмак спостерігав, як я пишу, тоді попросив у мене записник і перо.

— Слухай, — сказав він, — вчися писати швидше. Тобі ще стільки всього треба вчити, ти таких записників із десятків ще спишеш. Але для початку вистачить три чи чотири заголовки.

Тоді зверху другої сторінки він написав: *«Волохаті богарти»*, на початку третьої — *«Кімнатні стукачі»* і на решті *«Відьми»* — угорі четвертої сторінки.

— Ось, — повернув він мені записник. — Для початку. Запиши все, що сьогодні дізнаєшся, на відповідній сторінці, під одним із цих чотирьох заголовків. Але зараз є важливіша справа. Нам потрібні харчі. І якщо не спустишся

сьогодні в село, завтра ми з тобою лишимося голодні. Навіть найкращий кухар без харчів не дасть ради. Поскладаєш усі покупки в мою торбу — вона в м'ясника, до нього спершу зайти. Скажеш, ти від містера Грегорі, щоб забрати замовлення.

Він дав мені срібну монету й попередив не згубити решту, тоді показав найшвидшу дорогу з нашого схилу в село.

Незабаром я вже знову йшов через ліс, поки не дістався до перелазу. Звідти починалася крута, вузька стежка. Кроків за сто вона завернула за наступний схил, і переді мною показалися сірі дахи Чипендена.

Село було більшим, ніж я очікував: будинків зі сто щонайменше, шинок, школа і велика церква з дзвіницею. Базарної площі я не знайшов, але стрімким спуском вимощеної бруківкою головної вулиці туди-сюди між крамницями снували жінки з кошиками. Підводи, запряжені кіньми, стояли від вулиці обабіч, — схоже, це дружини місцевих фермерів приїхали за покупками та ще, мабуть, жителі менших сусідніх сіл.

Я відразу знайшов крамницю м'ясника та приєднався до галасливої черги хвацьких жінок, які всі щось йому гукали. М'ясник був веселим, кремезним, рум'яним чолов'ягою з рудою бородою. Схоже, він знав тут усіх на ім'я, і вони реготали з його жартів, якими він сипав без упину. Я більшості тих жартів не розумів, але жінки розуміли точно і, схоже, добряче веселилися.

На мене ніхто не звертав уваги, аж нарешті підійшла моя черга, і я дістався прилавка.

— Я за замовленням від містера Грегорі, — сказав я м'ясникові.

Щойно я це вимовив, у крамниці запала тиша і сміх затих. М'ясник витягнув з-під прилавка велику торбу.

За спиною зашепотілися, але, хоч би як я нашорошував вуха, не міг розібрати, що вони кажуть. Я озирнувся, і всі дивилися куди завгодно, аби не на мене. Хтось навіть вступився в підлогу.

Я віддав м'ясникові срібну монету, обережно перерахував решту, подякував і виніс торбу з крамниці, уже на вулиці закинувши на плече. В овочевій крамниці я впорався досить швидко, усе вже було для мене спаковане, і я хіба перекинув пакунок у торбу, яка відчутно поважчала.

Поки що все йшло гладко, але дорогою до пекарні я перестрівся з ватагою місцевих хлопців.

Їх було сім чи то вісім, вони сиділи на садовій стіні. Ніби нічого такого, але вони всі мовчали — тільки проводжали мій кожен крок голодними очима, наче зграя вовків.

Я вийшов від пекаря, вони так само сиділи на тій стіні, але варто мені було попрямувати з села назад на пагорб, вони пішли слідом. І хоча, звісно, навряд чи це випадковість, що їх потягнуло на той самий пагорб, як і мене, я не надто переймався. Я ріс із шістьома братами і мав великий досвід хлопчачих бійок.

Вони крокували дедалі ближче за моєю спиною, швидко мене наздоганяючи. Може, тому, що я навмисне сповільнив ходу. Бачте, я не хотів, щоб вони подумали, ніби я їх боюся. Та й торба була важка, а схил — дуже стрімкий.

Наздогнали мене кроків за десять від перелазу, саме там, де починався невеликий перелісок і дерева купчилися обабіч від стежки, затуляючи ранкове сонце.

— Ану відкривай торбу і показуй, що маєш, — скомандували в мене за спиною.

Голосно, грубо, тоном, звичним віддавати накази. У голосі чулася відверта погроза, підказуючи мені, що він із тих, хто радіє чужому болю і постійно видивляється наступну

жертву. Я повернувся до нього обличчям, але торбу стиснув міцніше. Це їхній ватажок озвався до мене — жодного сумніву. У решти були запалі щоки, ніби давно вже не їли досхочу, а от цей на вигляд їв за них усіх, разом узятих. Він був на добру голову вищий за мене, із широкими плечима та грубою шиєю, як у бика. Обличчя мав також широке, червонощоке, а от очі — маленькі і дивився ними на мене незмигну, наче змія.

От якби не він і не ті погрози, я, мабуть, поступився. Зрештою, половина хлопців були вже такі хирляві, що їх скоро знесе вітром, а в мене в торбі була купа яблук та пирогів. З іншого боку, то були не мої харчі, щоб я ними вільно розпоряджався.

— Це не моє, — сказав я. — Це торба містера Грегорі.

— Його попередній учень таким не переймався, — сказав ватажок і схилився до мене лицем в лице. — Він відкривав для нас торбу. І якщо маєш найменшу тямку, зробиш так само. А не хочеш по-доброму — буде по-злому. Тобі ж буде гірше, а закінчиться однаково.

Вони мене оточили, і ззаду вже хтось смикав торбу з мого плеча. Я все одно не пустив і втупився поглядом ватажкові в малі поросячі очі, щосили намагаючись не кліпнути.

І тут сталося таке, чого ніхто з нас не очікував. Десь із правого від мене боку щось майнуло поміж деревами — усі ми, як один, обернулися в той бік.

У гушавині серед тіней виднілася темна постать. За якусь мить мої очі призвичаїлися, і я нарешті розгледів, що це була дівчина. Вона йшла до нас помаленьку, але так безшумно — швидше почуєш, як голка впаде, — і так плавно, ніби пливла над землею, а не по ній ступала. На межі лісу, далі ховаючись у тіні, вона зупинилася, мов не хотіла виходити на світло.

— Чи не краще його облишити? — розпорядилася вона. Нібито запитала, але звучало це як наказ.

— Тобі яке діло? — ватажок задер підборіддя і стиснув кулаки.

— Ет, я — це пусте, — озвалася вона з тіні. — Ліззі вернулася, і, як не зробиш, що я тобі кажу, розбиратися будеш із нею.

— Ліззі? — перепитав хлопець, відступаючи назад.

— Кістлява Ліззі. Тітка моя. Ще скажи, ніби нічого про неї не чув...

У вас було таке, ніби час завмирає і майже спиняється? Доводилося колись дослухатися до годинника, коли між цоканням стрілок минає немовби вічність? Отоді було все так само, аж раптом вона зашипіла крізь стиснуті зуби й наказала знову:

— Геть ідіть собі. Геть бігом або смерть!

Хлопці негайно кинулися навтьоки. На їхніх обличчях читався не просто переляк, а дика паніка. Ватажок припустився найперший, але й решта мало не наступала йому на п'яти.

Я не знав, чого вони так злякалися, але й мені закортіло втекти. Дівчина дивилася на мене широкими очима, і я не міг і пальцем поворухнути, ніби миша залякла перед хижакком, що от-от стрибне.

Я суто силою волі зрушив ліву ногу й повільно розвернувся до дерев, повертаючи тулуб у тому ж напрямку, куди показував мій ніс. Відьмакову торбу я досі стискав у руках. Хай ким би вона була, торбу їй віддавати я не збирався.

— Не тікаєш? — запитала вона.

Я похитав головою, але в роті мені пересохло, і я не знав, чи здатен взагалі говорити. Я відчував, що звучати-му не до ладу.

Вона була десь мого віку, а може, і молодша. Гарне обличчя — великі карі очі, високі вилиці та довге чорняве волосся. Вдягнена була у довгу чорну сукню, тісно підперезану білим шнурком. І тут мене дещо стривожило.

Вона була взута в гостроносі черевики, і я негайно згадав Відьмакове попередження. Але не зрушив із місця, пообіцявши собі, що не втечу, як інші.

— Не подякуєш мені? — запитала вона. — Я заслужила на певну віддяку.

— Дякую, — знічено витиснув я хоч якесь слово.

— Уже добре, — кивнула вона. — Але на гарну віддяку треба щось дати, еге ж? Пирога з яблуком поки стане. Я мало прошу. У торбі такого добра багато, а старий Грегорі і не помітить, а як зобачить, то нічого не скаже.

Я був шокований, як вона назвала Відьмака «старим Грегорі». Я знав, що він би розсердився, і це мені прояснило дві речі. Перше — дівчина його не поважала, і друге — вона його нітрохи не боялася. Там, звідкіля я родом, у більшості людей мороз пробирав за шкірою від одної тільки думки, що Відьмак проходить околицею.

— Вибач, — сказав я, — але я не можу. Це не мої харчі, щоб їх роздавати.

Вона сердито на мене зиркнула й надовго замовкла. Я вже подумав: зараз вона зашипить на мене крізь зуби. Я дивився на неї у відповідь, намагаючись не кліпати, поки легка усмішка не осяяла її обличчя.

— Ну то пообіцяй мені, — сказала вона.

— Пообіцяти? — перепитав я, не розуміючи, до чого вона веде.

— Обіцяй допомогти мені — я ж тобі допомгла. Зараз мені нічого не треба, але, може, настане день, і ти станеш мені в пригоді.

— Гаразд, — погодився я. — Якщо тобі знадобиться моя допомога — тільки скажи.

— Як тебе звати? — запитала вона, широко розусміхавшись.

— Том Ворд.

— Ну, мене звать Еліс, я отам-о живу, — вона махнула рукою в той бік, звідки прийшла. — Моя тітка Кістлява Ліззі дуже мене любить.

Дивне трохи ім'я — «Кістлява Ліззі», але неввічливо було допитуватися. Хай ким би вона була, місцеві хлопці тікали від однієї згадки про неї.

На цьому наша розмова закінчилася. Я пішов своєю дорогою, вона — своєю, але на прощання гукнула мені через плече.

— Шануйся там! Бо ще закінчиш, як попередній учень старого Грегорі.

— А що з ним сталося? — запитав я.

— А ти спитай у старого Грегорі! — гукнула вона і зникла поміж дерев.

Коли я повернувся, Відьмак уважно перевірів вміст торби, звіряючись зі списком.

— Що там в селі, були якісь клопоти? — запитав він, нарешті закінчивши.

— Якісь хлопці пішли за мною слідом на пагорб і хотіли взяти щось із торби, але я їм не дав, — розповів я.

— Це дуже сміливий вчинок, — сказав Відьмак. — Наступного разу вділи їм кілька яблук і пирогів. Життя і так складне, а вони переважно з дуже бідних родин. Я завжди купую більше на випадок, якщо треба буде їх пригостити.

Мене це трохи роздратувало. А чого б одразу не попередити?

— Я не хотів без вашого дозволу, — пояснив я.

Відьмак звів брови.

— А ти хотів їм дати яблук і пирогів?

— Я не люблю, коли мені погрожують, — сказав я, — але мені здалося, вони голодні.

— Ну то наступного разу довіряй своїй інтуїції та не бійся проявляти ініціативу. Слухай свій внутрішній голос. Він рідко помиляється. Відьмаки часто покладаються на чуття, інколи це рятує життя у вирішальний момент. От це ще треба нам із тобою з'ясувати — чи надійна твоя інтуїція.

Він замовк і довго щось видивлявся на моєму обличчі.

— А з дівчатами якийсь клопіт? — раптом спитав він.

Я все ще на нього сердився й вирішив не все йому розказати.

— Жодних клопотів.

То була правда, бо Еліс мені допомогла, а не додала клопоту. Але я розумів, що насправді його цікавить, чи не зустрівся я раптом з якоюсь дівчиною. Я знав, що варто було йому про неї розповісти — тим більше, вона носила гостроносі черевики.

За час свого учнівства я припустився багатьох помилок, і це була моя друга серйозна помилка — приховати від Відьмака половину правди.

Перша й значно гірша — я обіцяв допомогти Еліс.

Розділ 7

Хтось мусить

Після цього в моєму житті розпочалася робоча рутинна. Відьмак диктував швидко, змушуючи мене писати до болю в зап'ясті та різі в очах.

Якось він завів мене в дальній край села, де за останнім кам'яним домом росло кілька верб, які у графстві звать лозою. Це була похмура місцина, і поміж вербового гілля з верхівки одного дерева звисала мотузка. Я задер голову — там угорі був великий латунний дзвін.

— Коли хтось потребує допомоги, — сказав Відьмак, — люди не йдуть до мене додому. Туди без запрошення не потикаються. Я це дуже суворо пильную. Натомість ідуть сюди і дзвонять у дзвін. Годі ми самі до них спускаємося.

Біда була в тому, що тижні минали, а у дзвін ніхто не дзвонив, і за межі західного саду я виходив хіба раз на тиждень — за харчами із села. Поза тим, мені було самотньо, я сумував за домом, то й добре, що Відьмак не давав мені перепочинку, — значить, я не мав коли про це думати. До вечора я валився з ніг і засинав, щойно голова торкалася подушки.

Уроки були найцікавішою частиною кожного дня, але я мало нового дізнався про примар, привидів і відьом. Відьмак сказав мені, що на першому році учнівства основна тема — це богарти, а ще ботаніка — це така наука про рослини, про те, які з них лікувальні або їстівні, якщо більше нема чим підживитися. Але уроки не зводилися до писанини. Фізично доводилося працювати так само тяжко, як і на фермі.

Почалося все теплого сонячного ранку, коли Відьмак велів мені схвати записник та повів до південного саду. Із собою я мусив нести дві речі — лопату та довгу мірну палицю.

— Вільні богарти мандрують лей-лініями, — пояснив він, — але іноді щось заважає. Буря, може, або землетрус. На моїй пам'яті у графстві не було серйозного землетрусу. Але байдуже, бо лей-лінії пов'язані між собою, і варто трапитися чомусь із однією, хоч за тисячу миль звідси, то це потривожить інші. Тоді богарти на роки застрягають в одному місті, і ми називаємо їх «природно запечатаними». Тоді вони переважно не можуть зайти далі ніж на кілька десятків кроків від того місця і не чинять особливої шкоди. Хіба що випадково на такого натрапиш. Але іноді вони застрягають у незручних місцях, коло якогось дому або й все-редині. У такому випадку звідти богарта доведеться забрати й штучно запечатати десь інакше.

— А що таке лей-лінії? — запитав я.

— По-різному кажуть, хлопче. Хтось вважає, це всього лише древні стежки, по яких наші предки ходили землею, коли люди були справжніми, а темрява знала своє місце. Усі були здоровіші, жили довше, мали достаток і щастя.

— І що сталося?

— Із півночі найшла крига, і земля замерзла на тисячі років, — пояснив Відьмак. — Вижити було складно, і лю-

ди забули все, що перед тим знали. Старе знання втратило зміст. Значення мало тільки тепло та їжа. І коли нарешті лід відступив, вижили тільки мисливці у звіриних шкурах. Вони забули, як вирощувати хліб і як розводити худобу. Темрява була всеосяжною. Тепер ніби краще, хоч нам багато ще надолжувати. З давніх часів лишилися тільки лей-лінії, але по правді це не просто стежки. Лей-лінії — це потоки сили глибоко під землею. Таємні невидимі дороги, якими вільні богарти мандрують із великою швидкістю. Це від цих вільних богартів найбільше клопоту. Коли вони обживаються в новому домі, часто їм там не раді. А вони через це сердяться. І капостять — іноді небезпечно, — а отже, додають нам роботи. Тоді їх потрібно штучно запечатати в ямі. Якраз таку яму ти зараз будеш копати...

Відьмак показав на землю під великим і давнім дубом.

— Ось тут буде добре. Між коренями має якраз вистачити місця.

Мірну палицю Відьмак мені дав, щоб яма була рівно на шість футів у довжину, на шість в глибину та на три в ширину. Навіть у затінку стояла така спека, що тільки копати, і мені пішла не одна й не дві години порівняти стінки, бо Відьмак прагнув досконалості.

Коли з ямою закінчили, я мав приготувати смердючу суміш із солі, залізної стружки та особливого клею, звареного з кісток.

— Сіль припече богарта, — вчив мене Відьмак. — А залізо, з іншого боку, заземлить — як блискавку до землі, де вона тратить силу. Залізо так само часом витягує силу з темних істот і покладе край богартовим капостям. Сіль із залізом утворюють разом бар'єр, який богарт не зможе переступити. Узагалі, сіль із залізом стануть у пригоді в багатьох ситуаціях.

Я змішав сіль, клей і залізо у великому металевому відрі, а тоді взяв велику щітку, щоб покрити яму зсередини. Це наче фарбувати, тільки складніше, бо покриття всюди мало бути однаково непроникним, щоб не вислизнув і найхитріший богарт.

— Не лінуйся, хлопче, — повчав Відьмак. — Богарт пролізе крізь отвір, не більший за вушко голки.

Звісно, щойно яма Відьмака вдовольнила, довелося її засипати й починати другу. Відьмак наказав мені викопувати по дві такі ями на тиждень, на що в мене пішло багато часу й поту. Ще й страху натерпівся, бо я тренувався біля ям зі справжніми богартами, і навіть за ясної днини це було моторошне місце. Але я помітив, що Відьмак ніколи не відходить далеко і завжди насторожі, нагадуючи, що з богартами не варто жартувати, навіть із запечатаними.

Ще Відьмак сказав, що мені доведеться вивчити графство вздовж і впоперек — кожне село, і місто, і найкоротший шлях між будь-якими двома пунктами. Біда була в тому, що, хоча нагорі в бібліотеці Відьмак ніби й тримав різні мапи, мені він ніколи не потурав, тож мапу собі я мусив намалювати сам.

У центрі був його будинок і три сади, треба було ще додати село й найближчі гори. Потім ця мапа мала би розширитися та охопити все більше навколишніх земель. Але я вже казав, що не дуже вмів малювати. Відьмак доскіпувався до найменшої неточності, тож моя мапа дуже нескоро почала розширюватися. І аж тоді він почав показувати мені свої мапи, хоча, ніж їх роздивлятися, більше часу в мене забирало скручувати їх акуратно так, як він хоче.

Також я почав вести щоденник. Для цього Відьмак дав мені ще одного записника, вкотре повторюючи, що я мушу записувати попередній досвід, щоб на ньому вчитися. Але

я не щодня там писав, іноді мені бракувало сил, іноді нив зап'ясток від швидкого писання в першому записникові, коли я намагався встигнути за уроками Відьмака.

Я прожив із Відьмаком один місяць, коли якось за сніданком він запитав мене:

— Ну як тобі, хлопче?

Я подумав: він про сніданок. Може, має бути щось інше, бо бекон цього разу щось підгорів. Тож я лише стеновав плечима. Я не хотів образити богарта, який нас, мабуть, слухав.

— Ну, це важке ремесло, і я не триматиму на тебе образи, якщо ти тепер передумаєш, — сказав він. — По закінченні першого місяця я завжди дозволяю учням повернутися додому й добре подумати, чи хочуть вони вчитися далі. Дати тобі таку нагоду?

Я дуже старався не надто сильно радіти, але не зміг стримати усмішки. Правда, що дужче я усміхався, то сумніше дивився Відьмак. Мені здалося, він би хотів, щоб я відмовився, але я вже ледве міг дочекатися, коли можна йти. Знову побачити рідних і скуштувати мамині страви здавалося мрією.

За годину я вже вирушив у дорогу.

— Ти сміливий хлопчина і маєш гостру тямку, — напучував Відьмак мене у воротах. — Місяць випробування ти вже пройшов — так і передай батькові, і, якщо надумаєш продовжити науку, я зайду до нього восени по десять гіней, як домовлено. Маєш добрі задатки, але рішення за тобою, хлопче. Якщо ти не повернешся, буду знати, що ти передумав. А як ні, чекаю тебе протягом тижня. Тоді буду вчити тебе іще п'ять років, поки навчу всього, що знаю і вмю сам.

Я йшов додому з легким серцем. Розумієте, я не хотів казати це Відьмакові, але, щойно він дав мені можливість вернутися додому назавжди, я вирішив так і зробити. У Відь-

мака жахлива робота. Із того, що він розказував, Відьмаком бути не тільки самотньо, але й небезпечно. Людям байдуже, виживеш ти чи ні. Аби тільки ти позбувся того, що їм муляє, а ніхто й не подумає, чого воно тобі коштувало.

Відьмак розказував, як його мало не вбив богарт. Він оком не встиг моргнути, як богарт перекинувся з кімнатного стукача на камінного ламача і як загатив у нього каменем з ковальський кулак у величину. Йому ще й не заплатили, хоча він сподівався, що на другу весну отримає за це гроші. Ну, до другої весни було ще далеко, то чого він доробився? Я вирушив додому з твердою думкою, що краще вже гарувати в полі.

От тільки йти мені було майже два дні, і в дорозі в мене було багато часу на роздуми. Я згадав, як мені іноді нудно робилося на фермі. Чи витримаю я таке життя до кінця своїх днів?

Потім я почав думати: а що скаже мама? Вона так затялася віддати мене Відьмакові в учні, і якщо я це кину, то підведу її. Тож найважче — сказати їй все в обличчя й побачити її реакцію.

Я ще до вечора першого дня з'їв увесь сир, який Відьмак дав мені в дорогу. Тож на другий день я зупинявся лише раз помити ноги в струмку й дістався ферми перед вечірнім доїнням.

Коли я заходив у двір, батько саме йшов до корівника. Він побачив мене, і на його обличчі засяяла усмішка. Я хотів було допомогти йому з коровами, щоб ми заодно поговорили, але він велів мені відразу йти в дім до мами.

— Вона скучила за тобою, сину. Проллеш їй бальзам на душу.

Поплескавши мене по спині, він пішов доїти корів, але не пройшов я і десятка кроків, як із сараю показався Джек і пішов прямо до мене.

— Чого так скоро вернувся? — запитав він дещо прохолодно.

Чесно кажучи, не так прохолодно, як зовсім холодно. Він так скривився, ніби його тягнуло насупитися та всміхнутися водночас.

— Відьмак відправив мене додому на кілька днів. Подумати, буду я далі вчитися в нього чи ні.

— І що ти надумав?

— Пораджуся з мамою.

— Чого там радитися, вийде по-твоєму, як завжди, — буркнув Джек.

Зараз він остаточно насупився, я навіть подумав: щось сталося, поки мене не було. Інакше чого він такий ворожий? Чи не хоче, щоб я вертався додому?

— І ще я повірити не можу, що ти забрав татове кресало, — додав він.

— Тато мені сам віддав, — заперечив я. — Він хотів, щоб воно лишилося в мене.

— Він тобі запропонував, але ж не значить, що треба було його брати. Вічно ти думаєш тільки про себе. Подумай про бідного батька. Воно йому дороге.

Я промовчав, бо не хотів із ним сваритися. Я знав, що Джек помиляється. Тато хотів, щоб я взяв те кресало. Я був цього певний.

— Я помагатиму, поки вдома, — я сподівався змінити тему.

— Ну то відробляй харчі і нагодуй свиней! — крикнув він і розвернувся геть.

То така робота, яку в нас ніхто не любив. Свині були великі, смердючі, волохаті і вічно такі голодні, що страшно було повертатися до них спиною.

Не зважаючи на слова Джека, я все одно радів, що знову вдома. Переходячи через двір, я кинув погляд на задню стіну будинку. Вона була майже повністю вкрита маминими плетками трояндами. Вони завжди там гарно росли, хоча стіна й виходила на північ. Поки вони ще тільки пускали листочки, а до середини червня зарясніють червоним цвітом.

Задні двері завжди заклинювало, бо в будинок одного разу вдарила блискавка. Двері загорілися, довелося їх поміняти, але рама стара лишилася, а що трохи її скособочило, то відчинити можна було, тільки як добре штовхнути. Але воно було того варте, бо перше, що я побачив у домі, була мамина усмішка.

Вона сиділа в старому кріслі-гойдалці в дальньому кутку кухні, куди не сягали призахідні промені сонця. Від яскравого світла в неї боліли очі. Мама більше любила зиму, ніж літо, і ніч — більше, ніж день.

От вона по-справжньому зраділа моєму приходу, і спочатку я намагався відкласти розмову про те, що хочу назо-всім вернутися. Я робив вигляд, що всім задоволений, але вона миттю мене розкусила. Я ніколи не міг від неї щось приховати.

— Що трапилося? — спитала вона.

Я стенив плечима і видавив усмішку, маючи вигляд, ма-буть, ще гірший, ніж Джек зі своїми гримасами.

— Розкажуй, — сказала мама. — Чого тримати в собі?

Я довго мовчав, бо не міг дібрати слів. Мамине крісло-гойдалка потроху сповільнило скрип, а потім зовсім затихло. Це завжди був поганий знак.

— Я закінчив випробувальний місяць, і містер Ґрегорі каже, що я тепер сам вирішую, повертатися в учні мені чи ні. Але мені там так самотньо, мамо, — зізнався я нарешті. —

Усе так, як я боявся. Друзів у мене нема. Поговорити з однолітками — немає з ким. Мені так самотньо — краще я б вернувся до вас на ферму.

Я міг би ще говорити, як нам всім тут колись було добре, коли вдома жили ще всі мої брати. Але цього я не сказав — знав, вона також за ними скучає. Я думав, вона мене пожаліє, але я помилився.

Мама довго мовчала, стояла тиша, і чути було, як Еллі замітає в сусідній кімнаті й тихо наспівує собі під ніс.

— Самотньо? — перепитала мама не з жалістю, а з гнівом. — Хіба це самотність? У тебе лишився ти. От якщо втрапиш колись самого себе, отоді пізнаєш справжню самотність. А поки досить жалітися. Ти вже майже дорослий чоловік, а чоловік мусить мати ремесло. Від початку часів люди бралися до роботи, яка їм не до душі. Чого для тебе мусить бути виняток? Ти — сьомий син сьомого сина, і ти народився бути Відьмаком.

— Але в містера Грегорі були ще інші учні, — випалив я. — Чому хтось із них не вернеться в графство? Чого обов'язково я?

— Учнів було багато — мало хто закінчив науку, — відрубала мама, — а ті, хто закінчив, не здужають його замінити. Слабкі, або боягузливі, або з вадами. Вони йдуть кривою доріжкою, гроші беруть за дурничку, а нічого не роблять. Тому тільки ти, сину. Надія хіба на тебе. Остання надія. Хтось мусить перебрати цей тягар. Хтось мусить стати супроти темряви. А ти — єдиний, хто може.

Крісло знов заскрипіло, усе частіше й частіше.

— Ну, добре, що ми це з'ясували. Будеш вечеряти з усіма чи насипати тобі раніше? — запитала мама.

— Я цілий день нічого не їв, мамо. Навіть не снідав.

— Я саме тушкую кролика. Це тебе підбадьорить.

Я сидів за кухонним столом такий нещасний, як ніколи в житті, а мама заходилася коло печі. Тушкований кролик пахтів на всю кухню, аж слинка мені потекла. Ніхто не готував краще за маму, і ця дорога додому була того варта, навіть бодай заради однієї вечері.

Мама з усмішкою поставила мені під ніс велику паруючу тарілку.

— Я простелю тобі у твоїй кімнаті, — сказала вона. — Якщо вже прийшов, лишайся на кілька днів.

Я пробубонів своє «дякую» і, не марнуючи часу, взявся вечеряти. Щойно мама пішла нагору, у кухню зайшла Еллі.

— Із поверненням, Томе, — усміхнулася вона. Тоді глянула на мою щедрю порцію. — Дати тобі ще хліба?

— Так, будь ласка, — попросив я, і Еллі намастила мені маслом три грубі шматки хліба, а тоді сіла навпроти мене.

Я вмить усе заковтнув, навіть голови від тарілки не піднімав, і начисто вимочив підливу останнім куснем свіжоспеченого хліба.

— Краще?

Я кивнув і витиснув таку-сяку усмішку, але не дуже вдало, бо Еллі раптом розпереживалася.

— Я ненавмисне почула твої слова, — почала вона. — І думаю, що не все так страшно. Просто для тебе все дивне й нове. Скоро ти звикнеш. Та і не мусиш одразу вертатися. Проведеш кілька днів удома, тобі полегшає. Томе, ти тут завжди бажаний гість, навіть коли ферма перейде Джекові.

— Здається, Джек не дуже мені зрадів.

— Чого ти так вирішив? — запитала Еллі.

— Просто щось він не дуже приязний — от і все. Здається, він не хоче, щоб я тут вештався.

— Не переймайся про страшного старшого брата, я йому мізки вправлю.

Тут я по-справжньому всміхнувся, бо то була правда. Як колись сказала моя мама, Еллі крутила Джеком, як хотіла.

— От про що він насправді турбується, — сказала Еллі, погладжуючи живіт. — Моя тітка померла в пологах, у нас в родині про це досі говорять. Тому Джек нервується, але я спокійна, бо де б мені було краще? Тут за мною дивиться твоя мама. — Вона на мить завагалася. — Але є ще дещо. Твоє нове ремесло його бентежить.

— Коли я йшов із дому, йому все подобалося, — зауважив я.

— Він за тебе радів, бо він твій брат і він тебе любить. Але люди побоюються Відьмаків. Їм від такого заняття не по собі. І якби ти просто пішов, то ще б нічого. Але Джек каже, ти пішов на пагорб і прямо в ліс, відтоді собаки тривожаться. Не підходять тепер і до північного пасовиська. Джек думає, що ти там щось розтривожив. Хоча, мабуть, це також пов'язано з дитиною. Він намагається захистити — оце й усе. Він думає про сім'ю. Але не турбуйся, якось воно все владнається.

Я пробув удома три дні, бадьорячись щосили, але зрештою відчув, що пора. Останньою, з ким я бачився перед дорогою, була мама. Ми з нею лишилися в кухні сам-на-сам, вона стиснула мою руку і сказала, що пишається мною.

— Ти не просто сьомий син сьомого сина, — тепло всмінулася вона. — Ти ще і мій син, і ти подужаєш те, що мусиш.

Я кивнув, щоб її потішити, але усмішка сповзла з мого лица, щойно я ступив за ворота. Я побрів до Відьмакового дому нещасний, ображений і розчарований, що мама не дозволила мені лишитися на фермі.

Усю дорогу до Чипендена дощило, і, поки я дійшов, змок, замерз і ще посмутнішав. Але щойно дійшов до хвіртки, як

защіпка, на мій подив, відкинулася сама, і хвіртка розчачулася без мого жодного дотику. Це було таке вітання з поверненням, яке, як мені здавалося, належиться виключно Відьмакові. Мабуть, я мав би зрадіти, натомість мені стало моторошно.

Я тричі постукав у вхідні двері, поки нарешті помітив, що ключ стирчить у замку. І раз на мій стукіт ніхто не вийшов, я повернув ключ і відчинив двері.

Я обійшов усі кімнати вниз, крім однієї. Тоді погукав нагору. Ніхто не відповідав, тож я ризикнув зайти на кухню.

У каміні горів вогонь, а стіл був накритий на одного. По центру парувала велика тарілка м'яса, тушкованого з картоплею. Я так зголоднів, що відразу накинувся на їжу, і вже доїдав, коли нарешті помітив записку під сільничкою:

«Пішов на схід до Пендл. Клопіт із відьмою, затримаюся на певний час. Обживайся, але не забудь забрати харчі на тиждень. Як завжди, моя торба в м'ясника, спершу зайти туди».

Пендл — то був великий пагорб, майже гора на дальньому сході графства. Увесь округ кишів відьмами, і там було небезпечно, особливо самому. Це знову мені нагадало, яка у Відьмака небезпечна робота.

Але я і розсердився трохи. Я стільки часу чекав на якусь подію, і, щойно я за двері, Відьмак пішов без мене!

* * *

Тієї ночі я міцно заснув, але не настільки, щоб проспати дзвіночок на сніданок. Я вчасно спустився й отримав у нагороду найкращу яечню з беконом за весь час у Відьмаковому домі. Я був такий задоволений, що, перш ніж встати з-за столу, уголос подякував, як тато щонеділі після обіду:

— Було дуже смачно. Кухарю, мої компліменти.

Не встиг я договорити, як вогонь палахнув у каміні й голосно замуркотав кіт. Видно kota не було, але присягаюся: від звуку шибки у вікнах дрижали. Схоже, я правильно все сказав.

Задоволений собою, я вирушив до села за харчами. Сонце світило в синьому безхмарному небі, пташки співали, і весь світ після вчорашнього дощу здавався яскравим, сяючим і новим.

Почав я з крамниці м'ясника, де забрав Відьмакову торбу, потім пішов по овочі, а закінчив у пекаря. Кілька місцевих хлопців підпирали спинами стіну неподалік. Менше, ніж минулого разу, і без ватажка — високого хлопця з грубою бичачою шиєю. Пам'ятаючи слова Відьмака, я пішов прямо до них.

— Вибачте за минулий раз, але я нещодавно в учнях і не знав правил. Містер Ґрегорі передає вам по яблуку з пирогом.

Із цими словами я відкрив торбу й передав кожному хлопцеві обіцяний частунок. Їм очі мало з орбіт не повилазили, і кожен буркнув під носа «дякую».

Дорогою назад виявилося, що біля стежки під лісом на мене дехто чекав. То була Еліс, і знову вона стояла в тіні під деревами, ніби не любила ступати на світло.

— І ти бери яблуку з пирогом, — пригостив я.

На мій подив, вона похитала головою.

— Я зараз не голодна, — відмовила. — Але мені дещо треба. Щоб ти виконав обіцянку. Потребую твоєї допомоги.

Я стеноу плечима. Я пам'ятав, що давав їй слово, то що мені ще лишалося, крім як його додержати?

— Кажі, що тобі треба, я постараюся.

І знову її обличчя осяяла широка усмішка. Вона носила чорну сукню та гостроносі черевики, але від цієї усмішки я швидко про це забував. Зате її наступні слова стривожили мене й зіпсували мені настрій на цілий день.

— Зараз не скажу. А от ввечері скажу, еге ж, коли сяде сонце. Приходь, як почувеш дзвін старого Грегорі.

Дзвін пролунав перед заходом сонця, і я з важким серцем спустився зі схилу до верб, на перетин стежок. Якось було це неправильно, що Еліс калатає у цей дзвін. Хіба в неї була робота для Відьмака, але щось я не дуже в це вірив.

Високо вгорі останні промені сонця омивали гірські вершини прозорим оранжевим сяйвом, але тут, у долині, між лозами було сіро й тінисто.

Я завмер, коли побачив Еліс: хоч вона і смикала мотузку лише однією рукою, дзвін хилитався, як шалений, і язика раз у раз бемкали об латунні стінки. Вона, схоже, дуже сильна, дарма що тонкорука та худорлява.

Еліс покинула дзвонити, щойно я з'явився, і сперла руки в боки. Потривожені гілки вигойдувалися та дрижали над нею вгорі. Ми мовчки дивилися одне на одного, здавалося, цілу вічність, поки я не зауважив кошик у неї під ногами. Там щось було всередині накрите чорною рядниною.

Еліс підняла кошика й простягнула мені.

— Що це? — запитав я.

— Бери, це твоя обіцянка.

Я взяв, але не надто зрадів. Потягнувся було зазирнути всередину, але Еліс мене осмикнула.

— Ні, не руш, — гримнула вона різко. — Не розгортай, бо ще зіпсується.

— Що там? — запитав я.

Сутінки густішали щосекунди, і я тривожився.

— Звичайні пироги.

— Дуже дякую.

— Це не для тебе, — усміхнулася вона кутиком рота. — Це для старої Матінки Малкін.

Мені пересохло в роті, і мороз пішов поза шкірою. Матінка Малкін — жива відьма, яку Відьмак тримав у ямі в саду.

— Не думаю, що містеру Грегорі це сподобається, — зауважив я. — Він велів мені триматися від неї подалі.

— Дуже жорстокий чоловік, цей старий Грегорі, — цокнула язиком Еліс. — Бідну Матінку Малкін вже майже тринадцять років тримають у сирій, темній, земляній ямі. Хіба можна так зі старою жінкою?

Я стеновав плечима. Мені й самому це було не до душі. Складно якось виправдовувати такий учинок, але Відьмак сказав, на те була вагома причина.

— Слухай, — почала Еліс, — старий Грегорі тебе не сваритиме, бо ніколи про це не дізнається. То така маленька розрада — кілька улюблених пирогів від рідні. Що тут поганого? Маленька втіха, підтримати її в цей холод. Він ще її до кісток пробирає, еге ж.

І знову я міг хіба що стенути плечима. Усе звучало цілком резонно, і я не мав що їй заперечити.

— Просто щоночі давай їй по пирогу. Три пироги — три ночі. Ліпше опівночі — вона любить підживитися о такий порі. А перший віддай вже сьогодні.

Еліс уже розвернулася, збираючись іти, але ще раз усміхнулася мені наостанок.

— Може, ми ще й з тобою подружимося, ти і я, — сказала вона зі смішком.

А тоді гулькнула в глибокі тіні.

Розділ 8

Стара Матінка Малкін

Я повернувся до оселі Відьмака й геть не міг знайти собі місця від переживання. І що більше роздумував, то більше вагався. Я добре знав, що б мені сказав Відьмак: викинув би ті пироги та прочитав мені довгу нотацію про відьом та клопоти від дівчат у гостроносих черевиках.

Але його не було вдома, а отже, мене ніхто не зупиняв. Зрештою, дві причини привели мене вночі в східний сад, де він тримав відьом. По-перше, я обіцяв Еліс. «Ніколи не обіцяй, якщо не готовий дотримати слова», — завжди вчив мене батько. Тож у мене не було вибору. Батько вчив мене завжди чинити правильно, і те, що я пішов до Відьмака в учні, не означало, що я забуду батькову науку.

По-друге, я був проти того, щоб тримати стару жінку в земляній ямі. Ще можна зрозуміти, коли це мертва відьма, але живу? Я все думав: що ж вона такого жахливого вчинила, щоб на таке заслужити?

Та й яка може бути шкода від трьох пирогів? Маленька розрада від рідних, втішити її серед холоду й сирості — от

і все. Відьмак казав мені довіряти своїй інтуїції, і, зваживши все, я вважав, що чиню правильно.

Одна тільки біда — винести пироги в той сад серед ночі. Опівночі вже добряче темно, особливо якщо ніч безмісячна.

Я взяв кошика та дійшов до східного саду. Було й справді темно, але не настільки, як я боявся. Узагалі, я непогано бачив у темряві. Мама добре собі в сутінках давала раду, — мабуть, це в мене від неї. Та й ніч стояла ясна, безхмарна, і місячне сяйво підсвічувало мені дорогу.

Щойно я ступив поміж дерева, раптом повіяло холодом, і я здригнувся. Ближче до першої могили, огороженої камінцями та закритої ґратками з тринадцяти залізних прутів, студінь пробирала ще дужче. Там була похована перша відьма. Та, що слабка, малосила, — принаймні так казав Відьмак. «Немає чого турбуватися», — заспокоював я себе, щосили намагаючись у це вірити.

Але одна річ — вирішити занести Матінці Малкін ті пироги серед білого дня. А от уночі серед саду я вже не був такий впевнений. Відьмак наказував мені не потикатися сюди після заходу сонця. І не раз мене попереджав, значить, це важливе правило. І тепер я його порушив.

Звідусіль долинав тихесенький шелест і шурхіт. Мабуть, нічого страшного, потривожив дорогою місцеве птаство і гризунів, але це нагадало мені — я тут зайвий.

Відьмак розказував, що інші дві відьми закопані кроків за двадцять від першої, тож я уважно рахував собі під ніс. Так я дістався другої могили — така сама, як і перша. Я про всяк випадок підійшов ближче, щоб переконатися. Тут поверхню землі також закривали ґратки, і прямо під ними виднівся втрамбований ґрунт без жодного паростка трави. Відьма

померла, але досі була небезпечна. Це її поховано головою вниз. Отже, десь тут її п'яти, засипані шаром землі.

Поки я вдивлявся в могилу, щось ніби як промайнуло збоку. Наче змигнуло в тінях. Може, мені здалося, а може, шмигнула якась дрібнота типу миші чи землерийки. Я швидко подався далі. А раптом це відкопалися відьмини пальці на ногах?

Ще три кроки, і я дістався призначеного місця — жодного сумніву. Знову ж таки довкола межею стояли камені, до яких кріпилися тринадцять прутів, перехрещуючись у ґрати. Але були й відмінності. По-перше, могила була не прямокутна, а квадратна. По-друге, вона була значно більша, кроків десь чотири на чотири. І останнє: вона не була засипана землею, просто — дуже чорна земляна яма.

Я зупинився та нашорошив вуха. Ніч була тиха, лише шаруділа нічна звірина та шелестів ледь чутно легкий вітерець. Такий легенький, що я і не відразу це помітив. Тільки коли він раптово стих. Несподівано все завмерло, і поміж дерев залякла неприродна тиша.

Бачте, я дослухався до відьми і щойно зрозумів: і вона прислухається до мене.

Тиша тривала, тривала і тривала, мов цілу вічність, аж раптом я розчув звук із ями. Там дихали. Це якимось зняло моє оніміння, і я підступив іще на кілька кроків, мало не на край ями, торкаючись кінчиком черевика кам'яної межі. І тут я згадав, як Відьмак говорив про Матінку Малкін...

«Багато її сили пішло в землю. Але вона би з радістю закопала такого хлопчину, як ти».

Тож я відступив від краю — не дуже далеко, десь на один крок, але Відьмакові слова крутилися мені в голові. Ану ж як із ями висмикнеться рука та схопить мене за ногу?

Аби тільки швидше із цим закінчити. Я тихо погукав у темряву:

— Матінко Малкін! Я вам дещо приніс. Це подарунок вам від рідні. Ви там? Ви чуєте?

Відповіді не було, але дихання внизу ніби збилося, зачастило. Тож я вирішив не марнувати часу і, відчайдушно передчуваючи вже тепло Відьмакового дому, намацав один пиріг у кошику під рядом. Пиріг був м'який, липкий та відразу зібгався мені під пальцями. Я тримав його над ямою.

— Усього лише пиріг, — сказав я тихо. — Сподіваюся, вам полегшає. Завтра вночі я ще один принесу.

Із цими словами я розтиснув пальці, і пиріг полетів до низу, у темну яму.

Треба було відразу звідти забратися, але я вирішив послухати ще кілька секунд. Не знаю, на що я сподівався, але це була моя помилка.

Щось у ямі заворушилося, посунуло тяжко землею, ніби плазом. І тут я почув, як відьма їсть.

До того мені здавалося, брати мої гидко плямкають за столом, але це було набагато гірше. Бридкіше за волохаті свині на нашій фермі, коли вони рилом сьорбають із помийного відра, — якесь відворотне рохкання, чмакання, цямкання в поєднанні з важкучим сопом. Не знаю, чи сподобався їй пиріг, але їла вона його дуже голосно.

Тієї ночі мені не спалося. Усе думав про темну яму та переживав, що і завтра мені туди знову йти.

І ледь не спізнився на сніданок. Увесь бекон підгорів, хліб поцвів. Чому? Я не міг зрозуміти. Тільки ж учора я приніс від пекаря свіжоспечений. Ще й молоко скисло. Це богарт на мене сердиться? Знає про мій учинок? І зіпсував сніданок у попередження?

Життя на фермі — щоденна тяжка робота. Я до такого звик. Але Відьмак не залишив мені доручень, і вдень я нудився. Хотів було почитати щось корисне в бібліотеці на горі — він же, мабуть, не буде проти? Але розчарувався — двері були зачинені.

То що мені залишалося, крім прогулянок? Я вирішив дослідити навколишні пагорби й найперше видряпався на Парлік-пайк. На самій вершині я всівся на піраміду з каменів та милувався видом.

День був ясний, яскраво світило сонце, а внизу переді мною простягалося графство. На північному заході іскрило синє далеке море. Пагорби й гори тягнулися нескінченно далеко, виднілися Калдер-фелл, Стейкгауз-фелл та ще стільки інших — життя не вистачить зійти на всі.

Сусідньою вершиною здіймалася «Вовча гора» Вулф-фелл, і мене розбирала цікавість: там справді водяться вовки? Вовки бувають небезпечні, а взимку — кажуть люди — збиваються для полювання в зграї. Хоч тепер стояла весна і жодних вовчих слідів я особисто не бачив, це ще не означало, що вовків тут нема. Я ще подумав: уночі в горах досить страшно.

Але не так страшно, вирішив я, як нести опівночі Матінці Малкін другий пиріг. Надто скоро сонце почало хилитися на захід, і мені довелося повертатися до Чипендена.

І знову я пішов із кошиком у темний сад. Цього разу я вирішив там не затримуватися й поспішно вкинув другий пиріг у темну яму крізь отвір між ґратками.

Аж по тому, коли вже було пізно й пиріг вислизнув мені з пальців, я помітив таке, від чого мені похололо в грудях.

Ґратки над ямою хтось погнув. Ще минулої ночі це були тринадцять рівних залізних прутів. Зараз прuti по центру

розійшлися настільки, що в новий отвір спокійно пролазила людська голова.

Може, це хтось іззовні так їх повигинав. Але я в це не вірив. Відьмак говорив: сад і будинок під охороною — ніхто чужий не заїде. Він не сказав, що за охорона, але я здогадався, що то якийсь богарт. Може, навіть той самий, що куховарить.

Значить, це сама відьма. Видряпалася якось по стінці ями та розігнула ґратки. І тут до мене нарешті дійшло, що відбувається. Який же я дурень! Пирого зробили її сильнішою.

Із темряви внизу долинули ті ж самі огидні звуки — рохкання, плямкання, сопіння. Відьма їла другий пиріг. Я миттю кинувся з саду назад у дім. Що я знаю? Може, третій пиріг їй і не знадобиться.

Цієї ночі я знову не спав, але над ранок все для себе вирішив: я знайду Еліс, віддам їй останній пиріг та поясню, чому не зможу дотримати слова.

Але спочатку треба було її знайти. Одразу після сніданку я спустився у ліс, де ми вперше зустрілися, і пройшов його аж до самого краю. Еліс казала, що живе «отам-о», але я не знайшов і натяку на будинки — самі лише пагорби та долини та знову ліси в даліні.

Я вирішив запитати в когось дорогу й спустився в село. На вулицях було на диво порожньо, але — як я і сподівався — коло крамниці пекаря вешталися кілька місцевих хлопців. Схоже, там була їхня улюблена здибанка. Мабуть, їх приваблював запах хліба. Мені-от він точно подобався. Свіжий хліб пахне найкраще у світі.

Вони не надто мені зраділи, хоч я і пригощав їх минулого разу пирогами з яблуками. Мабуть, тому, що сьогодні з ними був здоровань із поросячими очима. Але запитання мое

вони вислухали. Я оминув деталі — просто сказав, що шукаю дівчину, яку ми тоді зустріли на межі лісу.

— Я знаю, де вона може бути, — насупився здоровань, — але туди хіба дурень піде.

— Чого це?

— Ти не чув, що вона сказала? — він здійняв брови. — Її тітка — Кістлява Ліззі.

— Хто це така?

Вони презирнулися між собою та похитали головами, ніби я божевільний. Схоже, про неї знали всі, окрім мене.

— Ліззі з бабкою тут провели цілу зиму, поки Ґрегорі дав їм раду. Мій батько вічно їх згадує. Страшніших відьом у цих краях ще не було. І жило з ними таке саме страшне. Із виду як чоловік, але велетень, повен рот зубів — аж не влізають. Так мені батько розказував. Усю ту довгу зиму ніхто не виходив із дому після заходу сонця. Ото буде з тебе добрий Відьмак, раз ти й не чув про Кістляву Ліззі.

Мені це страшенно не сподобалося. Я зрозумів, яких наробив дурниць. Якби я тільки розказав Відьмаку про розмову з Еліс, він би здогадався, що Ліззі вернулася, та щось би з цим зробив.

Якщо слухати батька здорованя, Кістлява Ліззі жила на фермі десь три милі на південний схід від Відьмакового дому. То було давно закинута місце, ніхто туди ніколи не потикався. І найімовірніше туди ж вона повернулася. І це збігалося з напрямком, про який говорила Еліс.

Поки ми говорили, із церкви вийшла група похмурих чоловіків — усі тепло зодягнені, багато хто мав із собою палицю, як для підйому в гори. Із ними був священник, і всі вони вервечкою завернули за ріг та попрямували за село, у бік пагорбів.

— Це що таке? — запитав я.

— Учора вночі зникла дитина, — відповів один із хлопців, спльовуючи на бруківку. — Три роки малому. У селі думають, заблукав у горах. Але бач — то не перший раз. Два дні тому з ферми під кряжем Лонг-ридж пропало немовля. Ходити ще не могло, — значить, хтось виніс. Кажуть, могли вовки. Зима була люта, могли і зайти на ферму.

Мені вказали правильний напрямок. Я ще повернувся за кошиком Еліс і все одно менше ніж за годину вже підійшов до будинку Ліззі.

Там, під яскравим сонцем, я відкинув ряднину і нарешті роздивився останній пиріг. То було смердюче місиво, огидне на вигляд. Така собі немов суміш м'яса і хліба і ще чогось, що я не міг упізнати, — мокра, липка і майже чорна. Усе — сире, просто сплеснуте разом. Тоді я роздивився ще страшніше — по пирогу повзали дрібні білі цятки, схожі на хробаків.

Я здригнувся, запнув це назад тканиною і спустився з пагорба до покинутої ферми. Огорожа була дірява, перехняблена, сараєві бракувало половину даху, і все стояло пуста — без тварин і худоби. Одне мене турбувало — над будинком димів комин. А отже, хтось був удома. Я боявся, що це той зубатий велетень, про якого говорили хлопці.

Але чого було ще сподіватися? Звісно, немає легких шляхів. Як можна поговорити з Еліс так, щоб не дізналася решта її родини?

Я завмер посеред схилу, не впевнений, що робити далі, але все вирішилося саме. Із задніх дверей ферми показалася тонка темна постать і попрямувала вгору схилом — до мене. То була Еліс, але звідки вона про мене дізналася? Від ферми мене заступали дерева, та і вікна виходили в інший бік.

Усе ж це була не випадковість — вона йшла прямо до мене і зупинилася, не доходячи якихось п'ять кроків.

— Чого ти приперся? — зашипіла вона. — Дурню. На твоє щастя, усі послули.

— Я не можу виконати твоє прохання, — сказав я і простягнув їй кошика.

Вона склала руки на грудях і насупилася.

— Чого це ні? Ти ж обіцяв, еге ж?

— Ти не все мені розказала, — відрізав я. — Вона вже з'їла два пироги і стала від них сильнішою. І вже погнула гра-ти над ямою. Ще один пиріг — і вона вилізе з ями. І я думаю, ти про це знала. Це і був твій задум, так? — Я і сам розсердився. — Ти мене обдурила, і обіцянка більше не рахується.

Вона помінялася на виді й ступила до мене на крок ближче. Тепер вона вже не злилася — радше злякалася.

— Це не мій задум. Вони мене змусили, — Еліс махнула рукою в бік ферми. — І якщо ти не дотримаєш слова, нам обом буде непереливки. Дай, дай їй третього пирога. Що тут поганого? Матінка Малкін уже за все заплатила. Час її відпустити. Дай, дай їй того пирога, і вона зникне сьогодні і більше ніколи тебе не потурбує.

— Думаю, містер Грегорі не просто так тримає її в ямі, — сказав я повільно. — Я новий учень, звідки мені знати, як краще? Коли він повернеться, я йому все розповім.

Еліс криво всміхнулася — ніби знала щось таке, про що я не здогадувався.

— А він не вернеться, — сказала вона, — Ліззі про все-все подбала. Ліззі має добрих друзів коло Пендл, еге ж. Усе-усе для неї зроблять. Ну і старого Грегорі надурили. Він ще в дорозі піймав своє. Уже, мабуть, лежить шість футів під землею. Підожди-підожди, побачиш, чия правда. Скоро і в його домі тебе дістануть. І прийдуть за тобою однієї ночі. Хіба що не відмовишся допомогти. Тоді, може, лишать тебе в спокої.

Щойно вона замовкла, я розвернувся та подався назад, звідки прийшов, — хай сама собі там стоїть. Здається, вона гукала мене кілька разів, але я не слухав. Її слова про Відьмака шуміли мені у вухах.

Тільки згодом я зрозумів, що досі тримаю в руках її кошика — і я пожбував його разом із тим останнім пирогом у річку та повернувся у Відьмаковий дім. Там я відразу зрозумів, що сталося і що мені робити далі.

Вони все від самого початку розпланували. Виманили Відьмака з дому, знаючи, що я ще зелений і поведуся на їхній обман.

Я не вірив, що Відьмака можна так легко вбити, — не просто так він стільки років Відьмак. Але й не міг чекати, що він повернеться вчасно і встигне мені допомогти. Треба було якимось чином втримати Матінку Малкін у тій ямі.

Мені страшенно була потрібна чия-небудь допомога, я вже навіть думав спуститися в село, але поруч був дехто значно корисніший. Тож я пішов на кухню та сів за стіл.

Я чекав, що мені ось-ось намнуть вуха, тож говорив швидко. Пояснив усе, що сталося, нічого не приховав. Тоді визнав свою провину і попросив мені допомогти.

Я не знаю, на що сподівався. Поки говорив у порожню кімнату, ще ніби нічого — надто сумно й страшно мені було, щоб це встигло мене збентежити. Але тиша тривала й тривала, і я зрозумів, що марную час. Із якого б це дива богарт узявся мені помагати? Що я про нього знав? Може, він тут ув'язнений, прив'язаний Відьмаком до цього дому й саду. Може, як раб, він відчайдушно прагне свободи й навіть радіє з моєї біди.

Я вже збирався відступитися та піти з кухні, коли згадав татові слова — щоразу, коли ми збиралися на місцевий базар, він повторював: «Усе має свою ціну. Головне — за-

пропонувати таку, яка сподобається їм і не дуже зашкодить тобі».

Тож я запропонував богартіві угоду...

— Якщо ти зараз мені допоможеш, я цього не забуду, — сказав я. — Коли я стану наступним Відьмаком, то щонеділі даватиму тобі вихідний. Цього дня я сам собі готуватиму, щоб ти відпочивав у своє задоволення.

Раптом щось під столом торкнулося моїх ніг. Кухнею прокотилося тихе муркотіння, і великий рудий кіт вийшов з-під столу та повів мене до дверей.

Здоровий глузд нашіптував, що кіт увесь час мусив бути там, під столом. Але я точно знав, що ні. Тож я пішов слідом за котом — у коридор, а потім нагору сходами, де він зупинився перед зачиненими дверима бібліотеки. Там він потерся спиною об двері — так інші коти люблять тертися об ніжки стола. Двері повільно прочинилися. У кімнаті було безліч полиць із акуратно розставленими рядами книжок — годі прочитати за все життя. Я ступив усередину, уже розмірковуючи, з якої книжки почати, і, коли озирнувся, великого рудого kota за порогом вже не було.

Кожна книжка була акуратно підписана, багато — латиною, але досить було й грецькою. Сама кімната була доглянута й чиста не менше за кухню, жодної тобі павутини чи пороху.

Я пройшовся вздовж першого ряду, аж щось привернуло мою увагу. При вікні стояли три дуже довгі полиці, заставлені шкіряними записниками з датами на обкладинці. Схоже, кожен записник охоплював період у п'ять років, тож я знайшов останній у цьому ряду та обережно розгорнув.

Почерк Відьмака я впізнав відразу. Прогорнув кілька сторінок і зрозумів: це його щоденник. Тут він записував кожне нове завдання, час, витрачений на дорогу, та оплату.

Але найважливіше — він докладно розписував, що робив із кожним богартом, привидом чи відьмою.

Я повернув записник на полицю та роздивився решту щоденників. Вони починалися сотні років тому назад і сягали майже сьогодення. Або Відьмак значно старший, ніж здається, або попередні щоденники писали інші Відьмаки, покоління за поколінням. Мені спало на думку: навіть якщо Еліс не помиляється й Відьмак не вернеться, я міг би навчитися всього, що треба, просто з цих щоденників. Ба більше, десь серед цих тисячі сторінок можуть бути зараз потрібні мені знання.

Але як їх знайти? На це піде час, але відьма провела в ямі майже тринадцять років. Десять мусив лишитися запис відтоді, коли Відьмак її ув'язнив. Аж раптом на полиці внизу я знайшов дещо краще.

Там були ще грубші книжки, кожна з різної теми. Одна мала назву *«Драconi та змії»*. І оскільки розставлені вони були за алфавітом, я швидко знайшов те, що мені потрібно.

«Відьми».

У мене руки тремтіли, коли я її відкривав. Книжка була поділена на чотири передбачувані розділи...

Зловмисні. Доброчинні. Незаслужено звинувачені. Несвідомі.

Я швидко розгорнув перший розділ. Там усе знову ж таки було структуроване за алфавітом і розписане акуратним Відьмаковим почерком. Уже за кілька секунд я знайшов сторінку під заголовком *«Матінка Малкін»*.

Усе було ще гірше, ніж я думав. Лихішої відьми, ніж Матінка Малкін, годі собі уявити. Вона перебиралася то в одну місцину, то в іншу, але хай де б жила — усюди ставалося щось жахливе. Найстрашніша історія трапилася на болотах на захід графства.

Вона оселилася там на фермі і давала прихисток молодим вагітним жінкам, у яких не було чоловіка чи жодної підтримки. Саме там її почали називати «Матінка». Так тривало роками, от тільки декого з тих жінок після її прихистку вже ніхто ніколи не бачив.

Був у Матінки Малкін і син, який жив разом із нею, — сильний надлюдськи хлопець на прізвисько Бивень. Із дуже великими зубами і такий страшний, що люди десятою дорогою оминали це місце. Але нарешті місцеві не витримали й зібралися проти неї гуртом, і Матінці Малкін довелося втікати в Пендл. Коли обшукали ферму, знайшли першу з могил. Там було ціле поле, всіяне кістками та рештками гнилої плоті — переважно, рештки дітей, яких вона вбила заради крові. Були і тіла жінок — спотворені, з поламаними або потрісканими ребрами.

Хлопці в Чипендені говорили мені про велетня, у якого стільки зубів, що не вміщаються в роті. Може, це Бивень, син Матінки Малкін? Той, який, мабуть, до смерті задавив тих нещасних жінок?

Руки в мене дрижали так сильно, ледве можна було читати далі — букви стрибали перед очима. Виходило, що деякі відьми чарували «на кістках». То були некромантки, і вони здобували силу, викликаючи мертвих. Але Матінка Малкін була ще гірша. Матінка Малкін чарувала «на крові». Її чари робилися з людської крові, і найбільше вона любила кров малих дітей.

Я згадав чорні липкі пироги та здригнувся. Дитина зникла з ферми в підніжжі Лонг-ридж. Немовля, іще не ходило. Це Кістлява Ліззі його викрала? Це з його крові робилися ті пироги? А той другий малий, якого пішли шукати селяни? А якщо Кістлява Ліззі і його вкрала — підживити його

кров'ю магію Матінки Малкін опісля ями? Значить, дитина зараз на фермі в Ліззі!

Я змусив себе читати далі.

Тринадцять років тому, на початку зими, Матінка Малкін перебралася в Чипенден із онукою, Кістлявою Ліззі. Щойно Відьмак повернувся із зимівлі в Енглзарк, то не марнував часу і тут же дав їм раду. Кістляву Ліззі він прогнав, а Матінку Малкін зв'язав срібним ланцюгом та вкинув у яму в саду.

Відьмак, схоже, сам не був впевнений у правильності цього рішення. Він точно не хотів ховати її заживо, але пояснив, чому це було необхідно. Він вважав, що надто небезпечно її вбивати: по смерті вона би вернулася ще сильнішою та небезпечнішою, ніж раніше.

Питання було в іншому: чи вистачить їй зараз сили втекти? Уже після першого пирога вона погнула ґрати. І хоча третього їй не дісталось, їй і двох може бути досить. І тоді опівночі вона вилізе з ями. Що ж мені тоді робити?

Якщо відьму тримає срібний ланцюг, може, варто перетягнути отвори в ґратах срібним ланцюгом? Щоб вона не вилізла. Але біда в тому, що Відьмаковий срібний ланцюг у нього в торбі, яку він завжди носить із собою.

Я вже виходив із бібліотеки, коли помітив пожовклий папірець збоку від дверей — із порогу його не було видно. Це був довгий список імен — рівно тридцять, усі записані Відьмаковим почерком. І я, «Томас Дж. Ворд», був записаний у самому низу. Одразу над моїм було ще одне, викреслене горизонтальною лінією ім'я «Вільям Бредлі» із приписом «RIP».

Я похолов, бо знав цю латинську позначку — «*покійся з миром*», — а значить, Біллі Бредлі помер. Більш ніж дві третини всіх імен у списку були викреслені. Ще дев'ять, крім Біллі, мали позначку про смерть.

Мабуть, багатьох викреслили, бо вони не пройшли випробування, може, навіть до кінця першого місяця не дотягнули. Але більше мене стривожили ті, хто помер. Я замислився: що сталося з Біллі Бредлі? І згадав, як Еліс мені говорила: *«Шануйся, бо ще закінчиш, як попередній учень старого Грегорі»*.

Звідки Еліс знає про Біллі? Може, знають усі місцеві, просто я не чув, бо нетутешній? Чи це її рідня приклала до цього руку? Я сподівався, що ні, але не міг не тривожитися ще й через це.

Не марнуючи більше часу, я спустився в село. М'ясник якось тримав зв'язок із Відьмаком. Інакше звідки в нього щоразу торба на Відьмакові харчі? Тож я вирішив поділитися з ним своїми підозрами та переконати його пошукати зниклу дитину на фермі Ліззі.

Уже вечоріло, коли я дійшов до м'ясникової крамниці. Там було зачинено.

Я пішов до сусідів, але, скільки б не стукав у двері, відчинили мені аж у п'ятому за рахунком будинку. Там же і підтвердили: так, м'ясник пішов у гори разом з іншими чоловіками — шукають зниклу дитину. Повернуться завтра до обіду. Спочатку обійдуть місцеві пагорби, потім перейдуть долину і зайдуть до села в підніжжі хребта Лонг-ридж, звідки пропало перше дитя. Далі пройдуться околицями й заночують у горах.

Довелося подивитися правді в обличчя. Мені ніхто не допоможе.

Тож, засмучений і переляканий, я побрів назад до Відьмакового дому. Я розумів: якщо Матінка Малкін вибереться з могили, дитина не доживе до світанку.

І розумів: я єдиний, хто може бодай спробувати їй перешкодити.

Розділ 9

На березі річки

Щойно повернувшись, я одразу пішов у кімнату, де Відьмак тримав верхній одяг і подорожнє знаряддя. Вибрав один із його старих плащів. Звісно, на мене він був завеликий: низом звисав мало не до п'ят, а каптур закривав очі. Але від найгіршого холоду так-сяк убереже. Позичив також один із його костурів — знадобиться мені в горах як похідна палиця. Він був коротший за решту і трохи грубший з одного боку. Із дому я вийшов якраз перед опівніччю. Ніч була світла, над верхівками дерев здіймався місяць у повні, але в повітрі тягло дощем, і західний вітер віяв прохолодою.

Я пішов у сад, одразу до ями Матінки Малкін. Мені дух забивало від переляку, але хтось мусив, а крім мене, тут нікого не було. Поза тим, це була моя провина. Якби я лише не змовчав Відьмакові про зустріч із Еліс і про повернення Ліззі! Він би відразу поклав цьому край. Його би тоді не виманили в Пендл.

Що більше я про це думав, то гірше робилося мені на душі. Немовля з ферми під Лонг-ридж лишилося б живе. Я чув за собою таку важезну провину, що не міг допустити

й думки, що сьогодні помре ще одне дитя — і знову через мене.

Я проминув другу могилу, де мертва відьма була похована головою вниз, і дуже повільно, навшпиньки підкрався до ями Матінки Малкін.

Поміж деревами пробивалося місячне світло, уся яма була як на виду й не лишалося жодних сумнівів.

Я спізнився.

Сталеві прuti розігнули ще сильніше, отвір вийшов округлий і чималий — проліз би навіть м'ясник із його широкими плечима.

Я зазирнув униз, у чорну глиб, але нічого там не побачив. Мабуть, я до останнього сподівався, що відьма витратила на ті сталеві прuti всю свою силу, виснажилася й не змогла вилізти з ями.

Якби ж то. У ту мить місяць заволокли хмари, усе навкруги потемніло, але видно було і прим'яті зарості папороті, і куди поповзла відьма. Світла якраз вистачало, щоб знайти її слід.

Тож я пішов по сліду за відьмою в морок. Ступав повільно і дуже, дуже обережно. А ну як вона зачаїлася і вижидає мене попереду? Поза тим, я знав, що вона недалеко. По-перше, минуло хіба п'ять хвилин по дванадцятій. Хай що було в її пирогах, силу їй повертала темна магія. А наймогутніше вона діє темної пори, особливо опівночі. Відьма з'їла лише два пироги з трьох — це мені також перевага, але я добре пам'ятав, яку треба мати силу, щоб так вигнути грубі залізні прuti.

Сад закінчився, але я легко знайшов її слід далі за прим'ятою травою. Вона прямувала вниз, до підніжжя пагорба, але не туди, де жила Кістлява Ліззі, а в протилежному напрямку. Спочатку мене це збентежило, але я згадав, що

нижче, у яру, тече річка. Зловмисна відьма не може перетнути проточну воду — цього мене навчив Відьмак. Тому вона мусила рухатися вздовж берега, поки річка не поверне, відкриваючи їй дорогу.

Щойно попереду показалася річка, я спинився на пагорбі та пильно обдивився берег вниз. Місяць знову вийшов з-за хмари, але й при його світлі я спочатку нічого не міг розібрати, бо дерева обабіч від русла відкидали темні розлогі тіні. Аж тут я зауважив незвичайне: уздовж берега тягнувся блискучий сріблястий слід — ніби тут щойно повз велетенський слимак. Видно його було тільки там, де на землю падало місячне сяйво. Уже за кілька секунд я розгледів, як уздовж річкового берега суне темна скоцюрблена постать.

Я щодуху припустився вниз. Відьму треба було спинити до того, як вона дістанеться вигину річки, звідки вже можна було податися прямо до Кістлявої Ліззі. Я встиг — і загородив їй дорогу. Річка тепер була в мене відразу по праву руку, обличчям я стояв за течією. Лишилося найскладніше. Зупинити відьму.

Я трусився, дрижав і все хапав ротом повітря, ніби годину носився горами вгору і вниз. Це була така суміш переляку і переживання, що мені підгиналися коліна. Якби не Відьмаковий костур, навряд чи я втримався б на ногах.

Щодо річки, то вона була не надто широка, проте глибока, по вінця берегів налита весняними дощами. Шуміла швидка течія, несучись повз мене в темряву між деревами, де ховалася відьма. Я вдивлявся напружено й уважно, але все одно не відразу її побачив.

Матінка Малкін ішла прямо на мене. Темніша за навколишні тіні — така суцільна чорна пільма, куди легко

впасти і пропасти навіки. Я її чув. Навіть шум течії не міг її заглушити. Не тільки слизкання босих ніг по довгій траві вздовж берега. Ні — інші звуки, якесь пирхання і сопіння. І те саме плямкання-рохкання, що нагадувало мені наших волохатих свиней коло помийного відра, як тоді, коли вона цямкала в ямі пирогами. І якесь сьорбання.

Вона вийшла з-під затінку дерев прямо під місячне сяйво, і я вперше докладно її побачив. Низько похилена голова, ніби вона розглядає свої ноги внизу, обличчя закрите ковтуном із заплутаного білого та сивого волосся, темне вбрання до кісточок, а з-під полів стирчать босі ноги. На ній також був темний плащ, але чи то він їй був задовгий, чи то стільки років у сирій землі вкоротили їй зріст. Плащ волочився за нею по землі і приминав траву, лишаючи той сріблястий слід.

Її вбрання було порване та брудне, що зрештою не дивно. Але деякі плями здавалися свіжими — мокрі, темні плями. Щось із її руки скапувало убік на траву — із міцно затиснутого лівого кулака.

Щур. Вона смоктала кров із щура. Із живого щура.

Вона мене ще не помітила, але вже підійшла дуже близько — от-от і прямо в мене втупиться. Я кахикнув. Не тому, що хотів її попередити. Просто нервова реакція, я і сам не очікував.

Вона звела на мене очі, і місяць висвітлив її обличчя. То було лице істоти з нічного жахиття, у живих людей не буває таких облич. О, але вона була достеменно жива. Чутно було по огидному плямканню, з яким вона їла того щура.

І ще одне жажнуло мене настільки, що я мало тут же не зомлів. Її очі. Як розжарені вуглики в пустих черепних западинах — два червоні вогники на лиці.

А тоді вона до мене заговорила. Це було щось середнє між хрипом і шепотінням. Ніби пізній осінній вітер шелестить сухим листям.

— Хлопчику, — сказала вона. — Я люблю хлопчиків. Хлопчику, іди-но сюди.

Звісно, я не зрушив із місця. Стояв як укопаний. У мене паморочилося в голові, усе пливло перед очима. Вона йшла на мене і очі-вогники її дедалі більшали, більшали. Не лише очі, уся вона ширшала і витягувалася, наче темна хмара, що за мить навічно затягне мій погляд чорнотою.

Я не думав — на самих інстинктах підняв Відьмаковий костур. Навіть не я — це руки мої підняли.

— Що це, хлопчику? Чарівна паличка? — прохрипіла вона.

Тоді запирихала собі під носа, випустила з кулака мертвого вже щура і витягнула обидві руки до мене.

Нащо їй щур? Вона хотіла мене. Мою кров. Мене охопив абсолютний жах, мною хитало з боку в бік, наче гілкою під поривами першої страшної бурі, яку принесла темна е безкінечна зима.

Я мало не помер тоді, на березі тієї річки. Нікого було чекати на порятунок, і я не мав сили врятуватися сам.

І саме тоді це сталося...

Відьмаковий костур і близько не був чарівною паличкою, але магія буває різна. І її сотворили мої власні руки, зреагувавши швидше, ніж я встиг подумати.

Вони замахнулися костуром і з розмаху сильно вгатили відьму збоку по голові. Вона крєкнула та завалилася набік, прямо в річку. Голосно сплеснула вода, і відьма з головою пішла під воду, правда, винирнула майже відразу, неподалік від берега — кроків на п'ять чи шість нижче, віднесена

течією. Я вже подумав, що на цьому все скінчилося, але, на мій жах, вона схопилася лівою рукою за жмуток трави, правою — за край берега та заборсалася у воді.

Я знав, що діяти треба швидко. І, покладаючись на всю силу волі, змусив себе підступити ближче, поки вона вилізла тільки наполовину.

Те, що я зробив далі, досі стоїть у мене перед очима і являється мені в страшних нічних мареннях. Але хіба в мене був вибір? Питання стояло руба: вона або я. Вижити міг тільки хтось один.

Я костуром зіштовхував відьму назад у воду. Штурхав і штурхав, поки вона не втратила опору й течія не понесла її далі.

Але то ще був не кінець. А якщо нижче за течією її-таки вдасться вибратися з води? Тоді вона добереться до дому Кістлявої Ліззі. Я не міг цього допустити. Я знав, що не можна її вбивати, бо колись вона повернеться сильнішою, ніж була. Але я не мав срібного ланцюга і не міг її просто зв'язати. Зараз було важливіше за далеке майбутнє. І хай як складно це було, я знав, що мушу йти далі, поміж дерева, і пильнувати вздовж річки за течією.

Я ступав дуже повільно, зупинявся кожні п'ять-шість кроків і прислухався. Чутно було тільки, як вітер тихо зітхає вгорі між гіллям. Тут було дуже темно, лиш інколи промінчик місячного сяйва пробирався поміж густого листя і довгим срібним списом впинався в землю.

Це сталося за третім разом, як я спинився прислухатися. Без попередження. Без жодного звуку. Я тільки відчув, як рука ковзнула по моему черевіку, і не встиг відскочити — мене щось вхопило за ліву ногу.

Стиснуло з такою силою — от-от зламає. Я глипнув униз і побачив, як із темряви в мене втупилися червоні очі, що

палали злим вогнем. Я з переляку наосліп вгатив костуром по невидимій руці.

Але надто пізно. За ногу мене різко смикнули, і я гепнувся об землю, аж дух вибило з легенів. Набагато гірше — костур вилетів мені з рук, і я залишився безборонним.

Мить-другу я лежав на землі, намагаючись віддихатися, поки не відчув, що мене тягне до річки. Почувся плюскіт, і я здогадався: Матінка Малкін збирається видряпатися на берег по моєму тілу. Ноги відьми шумно борсалися у воді, і я розумів: неминуче станеться одне з двох — або вона вибереться на берег, або я опинюся у воді разом із нею.

Я розпачливо намагався вирватися — перекочувався з боку в бік, трусив і копав ногами. Вона трималася міцно, тож я борсався далі, перекотився на живіт, притиснувся обличчям до сиріої землі. І тут я побачив свій костур — місячне сяйво виблискувало на грубшому кінцеві. Але він лежав за три чи чотири кроки — не дотягнутися.

Я покотився до нього. Вигинався, звивався пружиною, заривався пальцями в м'яку землю. Матінка Малкін міцно мене тримала, але тільки за одну ногу. Нижче від пояса вона ще лишалася у воді, тож, попри всю її надлюдську силу, не могла мене зупинити і її сіпало у воді слідом за мною.

Нарешті я дотягнувся до костура та щосили штурхнув ним відьму. Але у сяйві місяця побачив страшне — її вільна рука метнулася й перехопила тонший, гостріший край патериці.

Я думав: настав мій кінець. Та на мій подив, Матінка Малкін раптом заверещала. Тіло її залякло, очі закотилися. Вона довго, протяжно видихнула та завмерла.

Ми дуже довго так і лежали на березі річки — мені здавалося, цілу вічність. Але тільки я жадібно захлипував по-

вітря. Матінка Малкін не ворушилася. А коли нарешті поворухнулася, то не вдихнула, а дуже повільно руки її розтиснулися. Одна відпустила мою ногу, а друга — костур, і тіло Матінки Малкін безвольно з'їхало з берега назад у річку та майже безшумно пішло під воду. Я не знав від чого, але вона померла. У цьому я не сумнівався.

Я дивився, як течія відносить її тіло далі від берега, як там його закручує вир посередині річки. Увесь цей час її освітлював місяць, поки вся вона, з головою, не зникла під товщею води. Її не стало. Вона померла й зникла.

Розділ 10

Бідний Біллі

Я так після того знесилів, що впав на коліна й мене нудило, як ніколи раніше. Тіло скручувало від спазмів, і, навіть коли в шлунку нічого вже не лишилося, мене і далі рвало самою жовчю й трусило від сухих нападів. Усередині все боліло та нило.

Коли нарешті минулося, я помалу підвівся. І то знадобилося ще багато часу, поки в мене вирівнялося дихання й руки перестали тремтіти. Усе, що мені хотілося, — повернутися до Відьмакового дому. Хіба я мало сьогодні зробив?

Але не можна було — дитина ще в Ліззі в домі. Так підказував мені внутрішній голос. Відьма, здатна на вбивство, викрала дитину. І тому в мене не було вибору. Я був тут сам, і якщо не я, то хто допоможе? Довелося іти до дому Кістлявої Ліззі.

Із заходу насувалася буря. Пелехаті темні хмари заковтували зірки. От-от мав пуститися дощ, але я вже спускався до ферми Ліззі з пагорба, а місяць досі світив — повня, велика й кругла, як ніколи на моїй пам'яті.

Місяць світив мені в спину, і моя тінь ішла попереду мене. Я бачив, як вона довшає, і що ближче я підходив до будинку, то більшою вона здавалася. Каптур я накинув на голову, ішов, спираючись на Відьмаковий костур, і тінь була ніби не моя. Вона сунула перед мене, поки не торкнулася дому Кістлявої Ліззі.

Тоді я озирнувся, готовий побачити за спиною Відьмака. Але там його не було. Усього лише гра світла. Тож я продовжив свій шлях, поки не ступив на подвір'я крізь прочинені ворота.

Перед вхідними дверима я на хвилю спинився. А раптом я запізнився й дитину вже вбили? Чи, може, Ліззі нікого не крада і я намарне ризикую собою? У голові в мене роїлося від думок, але — як і на березі річки — моє тіло саме знало, що йому робити. Я не встиг стримати рух — моя ліва рука тричі гримнула костуром об дерев'яні двері.

Кілька секунд все було тихо, потім почулися кроки, і шпарка під дверима блимнула світлом.

Двері повільно прочинилися, і я зробив крок назад. На моє полегшення, то була Еліс. Вона тримала ліхтар на рівні очей, тож половину її обличчя осявало світло, друга половина лишалася в тіні.

— Чого тобі? — сердито запитала вона.

— Ти знаєш чого, — відповів я. — Я прийшов за дитиною. Яку ви вкрали.

— Не будь дурнем, — прошипіла вона. — Йди, поки не пізно. Вони пішли зустрічати Матінку Малкін. І повернуться з хвилини на хвилину.

Раптом десь ізсередини дому долинув дитячий плач — тонкі, слабкі схлипи. Я відштовхнув Еліс та зайшов у будинок.

У вузькому коридорі миготіла одна-єдина свічка, кімнату ж поглинула темрява. Свічка була незвична. Це вперше

я бачив чорний віск, але узяв до рук та пішов на звук схлипів.

Потрібна кімната була порожня, без жодних меблів. Дитина лежала на підлозі на купі соломи та дрантя.

— Як тебе звати? — запитав я, витискаючи із себе дружню усмішку.

Я спер костур об стіну та підійшов ближче.

Дитя перестало плакати і, невпевнено похитуючись, здерлося на ноги. Малий дивився на мене широко розплющеними очима.

— Не бійся. Усе добре, — я намагався говорити якомога переконливіше. — Я заберу тебе додому до мами.

Я поставив свічку на підлогу та взяв малечу на руки. Від нього — як і від усієї кімнати — тхнуло. Одяг на ньому був холодний і мокрий. Я підсадив малого на правий лікоть та закутав у свій плащ, наскільки вийшло однією рукою.

Раптом він обізвався:

— Томмі. Звати Томмі.

— Ну, Томмі, — сказав я, — нас із тобою звать однаково. Мене також звати Томмі. Тож ти тепер у безпеці. Ти йдеш додому.

Із цими словами я забрав костур, вернувся у коридор та вийшов на вулицю через ті самі входні двері. Еліс стояла на подвір'ї біля воріт. Ліхтар її загас, але сяяв місяць. Коли я ішов до неї через подвір'я, тінь моя заступила стіну сараю — гігантська, вдесятеро більша за мене.

Я хотів просто пройти повз, але вона загородила мені дорогу, і довелося спинитися.

— Не лізь! — гримнула на мене вона, вищиривши гострі білі зуби. — Оце все — не твоє діло.

Я був не в гуморі й не збирався витратити час на суперечки, тож пішов прямо на неї. Еліс не стала мене зупиняти. Вона відступила в бік і гукнула мені вслід:

— Дурню! Віддай, поки не пізно. Вони за тобою придуть. Ти від них не втечеш.

Я не завдав собі клопоту щось їй відповідати й жодного разу не озирнувся. Вийшов за ворота і почав підійматися на пагорб — геть від цього дому.

Тоді припустився дощ, великі й рясні краплі били мені прямо в обличчя. Тато про такий дощ казав «хлющить». Звісно, під всяким дощем можна змокнути, але буває такий, що за мить пробирає до нитки. То зараз хлющило на повну силу, і я поспішав до Відьмакового дому з усіх ніг.

Я не знав достеменно, чи там і досі безпечно. А раптом Відьмака справді вбили? Чи буде богарт і далі охороняти сад і будинок?

Але незабаром довелося тривожитися про нагальніше — я відчув за собою, як хтось женеться. Спершу аж зупинився, почав дослухатися, але чутно було хіба завивання вітру та як дощ лупить об дерева й гатить у землю. О цій порі було дуже темно, не видно майже нічого довкола. Тож я додав ходу, сподіваючись, що досі прямую у правильний бік, але вийшов нарешті не до хвіртки, а до густого, високого глодового живоплоту — довелося повертатися та робити великий гак. Увесь час я чув, як за спиною насувається небезпека. І щойно я проминув невеликий гай, точно вже зрозумів, що слідом за мною хтось іде. Перед вершиною пагорба я зупинився передихнути. Дощ на мить стих, і я озирнувся назад, на дерева внизу. У когось під ногами тріщали гілки. Хтось мчався до мене через гай, не розбираючи під ногами дороги.

На гребені пагорба я озирнувся знову. Перший спалах блискавки освітив небо та схил піді мною, і я побачив, як із гаю вийшли дві постаті та полізли на вершину слідом за мною. То була жінка з високим, кремезним чоловіком.

Знову вдарив грім, і Томмі розплакався.

— Поганий глім! — заводив він. — Поганий!

— Грім нічого не може тобі зробити, Томмі, — втішав я, знаючи, що брешу.

Я також боявся грому з блискавицями. Одного з татових братів вдарила блискавка, коли він заганяв худобу. Він після того помер. У таку погоду небезпечно стояти просто неба. Але мене хоч і лякали блискавки, від них була певна користь: кожен яскравий спалах освічував мені дорогу до Відьмакового дому.

Уже скоро в мене пересохло в горлі, я дихав із присвис-том. Мене повністю затопила втома впереміш зі страхом, але я силував себе перебирати ногами все швидше й швидше. Я сподівався, що ми опинимося в безпеці, щойно зайдемо до Відьмакового саду. «На землю Відьмака нікому не можна ступати без запрошення», — повторював я собі знову й знову, бо це був наш єдиний шанс. Якщо ми встигнемо туди перші, богарт нас захистить.

Я вже бачив попереду і той сад, і лавку під деревами, коли послизнувся на мокрій траві. Ми з Томмі не сильно й забилися, але малий зарюмсає ще голосніше. Поки я видряпався на ноги, поки його підняв — за спиною вже почувся тупіт від швидкого бігу.

Задихаючись, я озирнувся. Це було моєю помилкою. Мій переслідувач десь на п'ять-шість кроків обігнав Кістляву Ліззі та швидко мене наздоганяв. Знову мигнула блискавка, і я розгледів його обличчя. Здавалося, у нього з рота обабіч росли великі роги, на бігу він хитав головою з боку

в бік. Я згадав описи мертвих жінок із Відьмакової книжки: їх задавили до смерті. І якщо Бивень мене впіймає, уб'є мене точно так само.

На мить я завмер, але він заревів, як розлючений бик, і моє тіло відклякнуло. Я перейшов мало не на біг — бігти я вже не міг, бо на руках ніс малого Томмі й виснажився настільки, що ноги налилися наче свинцем, а кожен вдих роздирав груди болем. Я все очікував, що ззаду мене зараз вхоплять, але ось проминув лавку, на якій Відьмак часто давав мені уроки, а тоді, нарешті, дістався перших дерев у саду. Але чи справді тут вже безпечно? Якщо ні, то нас із Томмі чекав сумний кінець — я вже точно не встигав добігти до самого будинку раніше за Бивня. Тож я сповільнив кроки, а зрештою зовсім спинився й намагався віддихатися.

Саме цієї миті щось шугнуло мені під ноги. Я глянув униз, але в темряві нічого не зміг розгледіти. Спочатку щось торкнулося моєї ноги, і тут же почулося муркотіння — таке глибоке й утробне, що земля задрижала під ногами. Воно понеслося далі, до дерев на межі, заступаючи нас від переслідування. І вже не тупіт — я почув інше страшне.

Уявіть вереск розлюченого kota, але сильніший за сто разів. Щось середнє поміж гарчанням і криком пролунало у повітрі й розійшлося на милі довкруг — виклик і попередження водночас. Погрози страшніше я ще не чув у своєму житті, і я зрозумів, чому селяни обходять дім Відьмака стороною. Той крик обіцяв смерть.

«Перетни цю межу, — попереджав він, — і я вирву тобі серце. Перетни цю межу — і я вигризу мозок із твоїх кісток. Перетни цю межу — і ти пожалієш, що взагалі народився на світ».

Тож поки що ми були в безпеці. Кістлява Ліззі з Бивнем пустилися, мабуть, навтьоки. Нема дурних — лізти до

Відьмакового богарта. Зрозуміло тепер, навіщо їм знадобився я, щоб передати Матінці Малкін ті пироги на крові.

На кухні на нас чекав гарячий суп і розпалений камін. Я загорнув малого Томмі в теплу ковдру та нагодував. Потім приніс ізгори кілька подушок та вклав його коло вогню. Він спав як колода, а я слухав, як завиває надворі вітер та дощ вистукує по вікнах.

Ніч була довга, але у Відьмаковому домі — теплому та доглянутому — мені було спокійно. Тут було найбезпечніше місце в цілому світі. Я знав, що ніщо непрохане не вступить навіть у сад — не те щоб переступити поріг цього дому. Тут було безпечніше, ніж у замку з високими стінами, бійницями та широким ровом довкола. Я почав вважати богарта своїм другом, ще й дуже могутнім другом.

Десь перед обідом я відніс Томмі в село. Чоловіки вже повернулися з гір, і, щойно я зайшов із дитиною в крамницю м'ясника, його виснажене, насуплене обличчя осяяв широкий усміх. Я коротко розповів, що трапилося, оминаючи зайві деталі.

Після моєї розповіді м'ясник знову нахмурився.

— Треба їм дати раду раз і назавжди, — сказав він.

Я не залишився там надовго. Віддав Томмі матері — вона подякувала разів із п'ятнадцять — і зрозумів, що станеться далі. Місцеві чоловіки вже зібралися — майже тридцять людей, дехто з палицями й ломаками. Вони сердито буркали щось про «побити камінням і спалити».

Я знав, що необхідно покласти відьмі край, але не хотів брати в цьому участь. Хай там що сталося, мені нестерпна була думка, що Еліс також постраждає. Тож годину просто бродив у горах, провітрював голову, а потім помалу вернувся до Відьмакового дому. Збирався посидіти на лавці,

погрітися трохи на пообідньому сонечку, але там уже було зайнято.

То був Відьмак. Він був живий! Я до того намагався не думати, що далі робити. Тобто скільки чекати в цьому домі, поки стане зрозуміло, що він не вернеться? Це вже було байдуже, бо ось він — дивився, як над деревами здіймається стовп брунатного диму. Горіла ферма Кістлявої Ліззі.

Я підійшов ближче до лавки й помітив під лівим оком у Відьмака великий пурпуровий синець. Він зауважив мій погляд та втомлено усміхнувся.

— У такому ремеслі наживаєш багато ворогів, — пояснив він. — Іноді на потилиці очей бракує. Але не так зле обернулося, бо біля Пендл у нас тепер на одного ворога менше. Присядь, — поплескав він лавку поряд себе. — Що ти робив? Розкажи мені, що тут сталося. Почни від самого початку й розкажи докладно до самого кінця, нічого не випускай.

Так я і зробив, і, коли замовк, Відьмак піднявся та подивився на мене зеленими пронизливими очима.

— Шкода, що я не знав про Ліззі. Коли я вкинув Матінку Малкін у яму, Ліззі поспішно зникла, і я не думав, що їй коли-небудь вистачить духу знову сюди потикнутися. Треба було розказати мені про зустріч із тією дівчиною. Не мав би такої купи клопоту.

Я опустил очі, не витримавши його погляд.

— Що з усього було найгірше? — запитав він.

Спогад став мені перед очима такий чіткий і такий яскравий: як стара відьма схопила мене за ногу та вибиралася з води. Як вона скрикнула, коли вхопилася за кінець Відьмакового костура. Я сказав йому про це, і він протяжно й тяжко зітхнув.

— Вона точно мертва? — запитав він.

Я стенов плечима.

— Уже не дихала. Потім тіло винесло на середину річки, і воно потонуло.

— Ну що тут скажеш — справа це точно кепська, — сказав Відьмак, — і спогад цей залишиться з тобою довівку, але тобі доведеться навчитися з цим жити. Тобі пощастило, що ти взяв із собою найменший мій костур. Зрештою це тебе і врятувало. Він із горобини, а це проти відьом найсильніше дерево. Хоча проти такої старої й могутньої відьми горобина зазвичай безсила, але відьма була в проточній воді. Тож тобі справді пощастило. Але як на нового учня ти непогано впорався. Ти показав відвагу, справжню відвагу, і врятував дитину. Але припустився ще двох серйозних помилок.

Я схилив голову. Значно більше, як на мене, але я не збирався сперечатися.

— Найсерйозніша твоя помилка — ти вбив ту відьму, — вів далі Відьмак. — Її треба було повернути в яму. Матінка Малкін настільки могутня, що її запечатаний дух може вирватися з останків. Таке буває, хоч і вкрай рідко. Але її дух може знову народитися на цей світ, з усіма старими спогадами. Тоді вона прийде за тобою, хлопче, і жадатиме помсти.

— Але це ще роки й роки, так? — запитав я. — Що мені зробить немовля? Спочатку їй доведеться вирости.

— Гірше за все — це може статися раніше, ніж ти гадаєш. Дух може вселитися в чуже тіло. Це називають «одержимість», і тоді всім довкола буде непереливки. Адже ніколи не знаєш, звідки чекати лиха. Відьма може вселитися в тіло дівчини з чарівною усмішкою, яка захопить твоє серце, а потім вкоротить тобі віку. А може зачарувати своєю вродою поважного чоловіка, лицаря чи суддю, щоб вки-

нути тебе в підземелля, де ти будеш в її владі. Знову ж таки, час буде на її боці. Може, вона дочекається, коли ти лишишся моєї підмоги, сам-один, коли сплине багато років і твоя сила піде на спад, заскриплять суглоби і очі почнуть тебе підводити.

Він помовчав і продовжив:

— Але можливий ще й другий вид одержимості — і в цьому випадку він вірогідніший. Набагато вірогідніший. Розумієш, хлопче, не так просто тримати живу відьму в земляній ямі. Особливо таку могутню, яка все своє довге життя чарувала на крові. У ямі вона ковкала хробаків зі слимаками, а сирість від землі просякала її плоть. І як дерева з часом твердіють та перетворюються на камінь, її тіло поволі стало мінятися. Вона схопилася за горобину, і раптовий шок зупинив її серце, підштовхнув до смерті, ще й проточна вода прискорила її кінчину. І — як і для більшості зловмисних відьом — після смерті її дух запечатався в кістках. Але вона настільки могутня, що підніме й мертве тіло. Бач, хлопче, вона стане тим, що ми зevamo «нечистою». Це старе слово, відоме у графстві, ти його точно чув. Як у нечистому волоссі, буває, кишать воші, так і її мертве тіло кишиться тепер нечистим духом. Звиватиметься, наче клубок червів, і поповзе, полізе, потягнеться до вибраної жертви. А замість залякнути, як скам'яніле дерево, її мертва плоть розлізеться і зім'якне, здатна пролізти в найменшу шпарину. Влізти комусь у вухо або в ніс та опанувати чиесь тіло.

Є тільки два способи перешкодити такій могутній відьмі повернутися після смерті. Перший — спалити її живцем. Але ніхто не заслуговує на таку смерть. Другий — іще гірший, про нього й думати страшно. Його менше знають, бо поширений був він дуже давно і далеко звідси, за морем.

У древніх книжках тих земель написано, що відьма ніколи не вернеться, якщо з'їсти її серце. Обов'язково сирим.

Але якщо ми будемо так чинити, станемо не кращі за відьом, яких убиваємо, — продовжив Відьмак. — Обидва способи варварські. Тож лишається тільки яма. Це також жорстоко, але принаймні ми бережемо невинних, які б у майбутньому від них постраждали. Так чи інакше, хлопче, Матінка Малкін зараз на волі. Звісно, вона ще завдасть нам клопоту, але в цю хвилину ми мало що можемо вдіяти. Доведеться триматися насторожі.

— Я триматимуся, — пообіцяв я. — Якось дам собі раду.

— Ти спочатку богарту раду навчися давати, — засмучено похитав головою Відьмак. — Це твоя друга велика помилка. Ціла неділя, кожного тижня? Це надто щедро! Гаразд, а з цим що будемо робити? — Він махнув рукою в бік тонкої ниточки диму, що досі здійсмався над деревами на південному сході.

Я стенив плечима.

— Там уже, мабуть, усе закінчилося, — сказав я. — Селяни були дуже сердиті, говорили, що заб'ють їх камінням.

— Закінчилося? Не вір у це, хлопче. У такої відьми, як Ліззі, нюх кращий, ніж у мисливського пса. Та вона зачула недобре і зникла ще до того, як хтось туди підійшов. Ні, вона втекла у Пендл, до решти їхнього кодла. Варто було б її вислідити, але я багато днів провів у дорозі, намордувався й зараз не маю сили. Тільки не можна лишати Ліззі на волі, бо вона знову візьметься за свої капості. Доведеться під кінець тижня за нею йти, підеш зі мною. Буде непросто, але звикай потроху. Утім, усе по порядку, а зараз ходи...

Відьмак підвівся й повів мене в дім. Він трохи накульгував і ступав повільніше, ніж зазвичай. Хай що там сталося

на пагорбі Пендл-гілл, він заплатив за це дорогою ціною. Ми зайшли в будинок, піднялися сходами в бібліотеку та зупинилися перед дальніми полицями, що біля вікон.

— Я люблю, щоб усі мої книжки стояли в бібліотеці, — сказав Відьмак. — І щоб примножувалися, а не навпаки. Але зараз зроблю виключення.

Він витягнув із найвищої полиці одну книжку та передав мені.

— Тобі вона зараз потрібніша, — сказав Відьмак. — Набагато потрібніша.

То була невелика книжечка, менша за мій записник. Як і на більшості Відьмакових книжок, на шкіряній обгортці, а також на корінцеві, вона мала назву: *«Одержимість: Прокляті, паморочні та погибельні»*.

— А що означає ця назва? — запитав я.

— Те, що написано, хлопче. Саме те, що написано. Прочитай книжку і все зрозумієш.

Я розгорнув книжку і розчарувався. Усі слова всередині були латиною, а її я не знав.

— Докладно вивчи цю книжку та всюди носи із собою, — порадив Відьмак. — Це фундаментальна робота.

Він, мабуть, помітив, як я нахмурився, бо усміхнувся і тицьнув у книжку пальцем.

— «Фундаментальна» означає, що це наразі найкраща книжка про одержимість, але тема ця дуже складна, а книжку писав юнак, якому ще було вчитися й вчитися. Тому тут ще багато прогалин. Відкрий останню сторінку.

Я зробив, як велено. Остання сторінка — і ще з десяток перед нею — були порожні.

— Якщо дізнаєшся щось нове, записуй відразу тут. Кожна дрібниця помічна. І не переживай, що все латиною. Я почну тебе вчити відразу після обіду.

Ми спустилися в кухню на обід, як ніколи смачнючий і ситний. Щойно я доїв, щось зашуміло під столом і потерлося мені об ноги. Замуркотіло — спочатку тихіше, а далі все дужче й дужче, аж начиння у серванті задеренчало.

— Ну, звісно, що він щасливий, — похитав головою Відьмак. — Та одного вихідного на рік цілком би вистачило! Але що вже, життя триває. Бери записника, хлопче, у нас сьогодні ґрунтовна тема.

Тож я пішов слідом за Відьмаком до лавки, відкоркував каламар, вмочив перо та приготувався записувати.

— Після випробування в Горшо, — почав Відьмак, накульгуючи вздовж лавки туди-сюди, — я намагаюся дуже поступово залучати учнів до ремесла. Але ти вже виходив супроти відьми один на один і розумієш, яка це складна й небезпечна робота. Думаю, ти вже готовий дізнатися, що сталося з моїм попереднім учнем. Це пов'язано з богартами — ми їх уже вивчали, хай ця історія також стане для тебе уроком. Відкрий чисту сторінку та запиши заголовок...

Так я і зробив. Записав: *«Як запечатати богарта»*. Далі Відьмак розповідав, а я намагався все записати.

Як я вже знав, щоб запечатати богарта, треба добряче попотіти. Відьмак називав це «шарувати». Найперше треба було вирити яму, якомога ближче до коренів великого, старого дерева. Він мене так намучив із тим копанням, і тільки зараз я з подивом дізнався, що Відьмаки рідко копають таку яму самі. То хіба вже дуже нагальна потреба. Зазвичай яму риє землекоп із помічником.

Далі треба найняти каменяра, щоб витесав грубу камінну плиту — закрити ту яму зверху, наче надгробком. Дуже важливо, щоб камінь витесали точно за розміром, інакше яма не запечататється. Після цього яму зсередини, а також внутрішню частину кам'яної плити треба покрити сумішшю

залізних ошурок, солі та сильного клею, а вже потім можна заманювати туди богарта.

Богарта заманити якраз не дуже складно. Вони завжди ласі до крові, молока, ну або молока з кількома краплинами крові. Що справді складно — це запечатати яму каменем, поки богарт п'є. Успіх залежить від твоїх помічників.

Найліпше, щоб каменярь керував збоку, поки землекопи опускають плиту. Над ямою кріплять дерев'яну підйомну рамку із блоками, через блоки перекидають ланцюги і підвішують над ямою кам'яну плиту, яку тоді можна швидко й безпечно опустити згори.

Саме в цій частині Біллі Бредлі припустився помилки. Стояла пізня зима, погода була мерзenna, і Біллі хотілося швидше повернутися додому, під теплу ковдру. Тому він знехтував кількома правилами.

Він найняв місцевих робітників, які раніше подібного не робили. Каменярь пішов вечеряти, обіцяв за годину вернутися, але Біллі не терпілося, і він вирішив не чекати. Без особливих труднощів він заманив богарта в яму. Не все так просто вийшло з кам'яною плитою. Вечір видався мокрий, слизький, і плита зіскочила з ланцюга та притиснула йому ліву руку.

Ланцюг на блоці заїло, плита не підіймалася, хтось побіг за каменярем, а поки робітники намагалися зрушити камінь руками, розлючений богарт накинувся на пальці Біллі, які застрягли в ямі попід плитою. Річ у тому, що це був один із найбільш небезпечних видів.

Їх називають «патрачами», і зазвичай вони шкодять худобі, але саме цей відчув уже смак людської крові.

Майже півгодини знадобилося, щоб відсунути плиту. І тоді вже було запізно. Богарт відгриз Біллі пальці до другого суглоба і весь цей час ссав з нього кров. Спочатку

Біллі кричав, потім стогнав. Коли його руку звільнили, пальців вже не залишилося, окрім великого. Невдовзі він помер від больового шоку та втрати крові.

— Сумна історія, — сказав Відьмак, — і тепер Біллі похований під живоплотом при Лейтонівському кладовищі. Відьмаків не ховають на освяченій церковній землі. То трапилося понад рік тому, і якби Біллі був живий, то лишився би моїм учнем і ми би з тобою зараз тут не балакали. Бідний Біллі, хороший був хлопець, не заслужив на таку смерть, але в нас небезпечне ремесло, і якщо десь помилишся...

Відьмак глянув на мене печально, тоді знизав плечима.

— Зроби з цього висновки, хлопче. Відьмакові потрібні відвага й терпіння. Але найважливіше — ми нічого не робимо спішно. Ми обмірковуємо, докладно плануємо, а далі робимо те, що треба. Зазвичай я не відправляю учнів на самостійне завдання, поки не закінчиться перший рік їхньої науки. Хіба, звісно, — додав він із легким усміхом, — цей учень сам не знаходить клопіт на свою голову. Тоді я мушу переконатися, що він готовий до такої роботи. Але все по порядку. Почнімо твій перший урок латини...

Розділ 11

Яма

Сталося все буквально за три дні по тому...

Відьмак відправив мене в село за харчами на тиждень. Стояв підвечірок, і, коли я вийшов із дому з пустою торбою, тіні вже починали витягуватися.

Недалеко від перелазу хтось уже чекав на мене під деревами біля вузької стежки. Я упізнав Еліс, і серце в мене застукотіло. Що вона тут робить? Чого не втекла в Пендл? І якщо Еліс ще тут, то де поділася Ліззі?

Я сповільнив кроки, але пройти повз неї мусив усе одно — дорога до села лежала тією стежкою. Можна було повернути назад та піти в обхід, але хай не думає, ніби я її боюся. І все ж, переступивши перелаз, я тримався лівого боку стежки, ближче до глодового живоплоту, за яким відразу починався глибокий рів.

Еліс ховалася в тіні, лише кінчики гострих черевиків виступали на сонце. Вона поманила мене ближче, але я лишився оддалік, добрих три кроки від неї. Після всього, що сталося, я анітрохи їй не довіряв, хоч і зрадів, що її не спалили та не забили камінням.

— Я прийшла з тобою попрощатися, — сказала Еліс, — та попередити: не потикайся ніколи в Пендл. Ми туди перебираємося. У Ліззі там родина.

— Я радий, що ти втекла, — я зупинився та повернувся до неї обличчям. — Я бачив дим, коли палили ваш дім.

— Ліззі знала, що вони прийдуть, — відмахнулася Еліс, — ми завчасно втекли. Але тебе вона не зачула, еге ж? Але знає, знає, що ти зробив Матінці Малкін, хоч аж опісля дізналася. А тебе зовсім не зачула, і це її бентежить. Каже, твоя тінь має дивний запах.

Я з цього голосно розсміявся. Це ж дурня якась. Хіба тінь має запах?

— Не смішно, — гаркнула Еліс. — Нема з чого сміятися. Ліззі занюхала твою тінь тільки там, де вона падала на сарай. Я взагалі-то бачила, що тінь у тебе неправильна. Місяць показав усю правду.

Раптом вона ступила два кроки вперед, вийшовши на світло, схилилася до мене ближче та потягнула носом.

— І справді, ти дивно пахнеш, — зморщила носа.

Тоді раптом змінилася на виді та перелякано сахнулася. Я усміхнувся і заговорив до неї по-дружньому:

— Слухай, не йди до Пендл. Тобі краще без них. Ця погана компанія до добра не доведе.

— Байдуже до компанії. Я-то не змінюся, еге ж? Я і сама погана. Погана всередині. Ти не повіриш, що я бачила і що вже накоїла. Мені так шкода, — раптом сказала вона. — Я знову вчинила погано. Але я слабка, хіба я могла їм відмовити...

Тут тільки я зрозумів, чому на її обличчі проступив страх, але вже було запізно. Вона не мене боялася, а тих, що стояли в мене за спиною.

Я не встиг нічого ні почути, ані побачити, як порожню торбу рвучко висмикнули мені з рук і натягнули мені на голову аж по плечі. Перед очима стало темно. Чужі сильні руки притиснули мені руки до тулуба. Я рвався, борсався, але намарно — мене підняли та понесли кудись так легко, як фермер несе мішок із картоплею. Збоку чулися жіночі голоси — то була Еліс і ще хтось, мабуть, Кістлява Ліззі. Над вухом мені хіба кректали час від часу, отже, ніс мене Бивень.

Еліс заманила мене в пастку. Вони добре все спланували. Ліззі з Бивнем, мабуть, сховалися в яру, поки я спускався пагорбом до перелазу.

Мені так страшно стало, як ніколи в житті. Я ж убив Матінку Малкін, а вона — Ліззіна бабка. Що вони мені за це зроблять?

* * *

Десь за годину мене жбурнули на землю — і то з такою силою, що аж вибило мені дух.

Щойно я віддихався, потягнув мішка з голови, але мене тут-таки двічі гепнули в спину — так сильно гепнули, що я аж завмер. Я би що завгодно зробив, тільки б мене так більше не били, тож я лежав тихо й ледве смів дихати, поки гострий біль потрохи відпускав і переходив у ниючий.

Тоді мене зв'язали мотузкою, прямо поверх мішка на голові — обмотали і руки, і шию, затягнувши всюди міцні вузли. Тоді Ліззі нарешті заговорила до мене, і від її слів мене мороз до кісток продер:

— Усе, не втече. Починай копати.

Вона, мабуть, схилилася наді мною, бо навіть через мішковину я відчув сморід її подиху — як із пащі собаки або kota.

— Ну, хлопче, — сказала вона. — Як тобі — знати, що більше ніколи не побачиш сонячного світла?

Десь збоку застукотіли лопатою, почали рити землю, і я задрижав від страху. Згадалося, як Відьмак розказував про жінку шахтаря і, найстрашніше, як вона лежала паралізована, не могла навіть скрикнути, поки чоловік рив для неї могилу. Тепер це відбувалося зі мною. Мене збиралися поховати живцем, і я б усе зробив, щоб тільки знову побачити сонце, бодай на одну мить.

Коли мотузку розрізали та стягнули мені торбу з голови, я спочатку відчув полегшення. Сонце вже сіло, але я задер голову й побачив серпик старого місяця в зоряному небі, прямо понад деревами. Вітер віяв мені в обличчя, і ще ніколи мені не було від цього так радісно. Але полегшення мое протривало не більше за мить, бо мене мучила думка: що ж вони для мене замислили? Я не міг вигадати нічого гірше, ніж поховати заживо, а от Кістлява Ліззі, мабуть, могла.

Чесно кажучи, коли я вперше побачив Бивня впритул, він виявився не таким вже й страхітливим. Тієї ночі, коли він гнався за мною до Відьмакового дому, то здався мені страшнішим. Він був молодший за Відьмака, але обличчя мав зморшкувате, обвітрене, закрите сивими пасмами масного, розхристаного волосся. Здоровенні зуби стирчали йому з рота, який він через них не міг по-людськи закрити. Жовті велетенські нижні ікла аж загиналися вгору обабіч від носа, мов кабанячі бивні. Він і сам був велетень, кремезний і волохатий, із сильними, жилавими руками. Мене й так цим хватом мало не покалічило, але я знав: сили йому би вистачило стиснути мене набагато гірше — так, щоб вийшов останній дух і ребра порепалися.

На поясі в Бивня висів великий кривий ніж із гострим на вигляд лезом. Але найгірше — у нього були абсолютно

порожні очі. Ніби всередині, у голові, немає живої людини — лише оболонка, слухняна до слів Ліззі, без жодної власної думки. Я знав: він виконає будь-який жахливий її наказ без сумніву чи питання.

Сама ж Кістлява Ліззі аж ніяк не була сухоребра. З Відмакових книжок я розумів — її так називають радше тому, що її магія — некромантська, на кістках мертвих. Зі смердючого подиху я вже знав, що вона відьма, але з вигляду ніколи би не подумав. Вона зовсім не скидалася на Матінку Малкін — зіщулену віком і більше подібну до мертвих, ніж до живих. Ні, Кістлява Ліззі була старшою копією Еліс: років десь так до тридцяти п'яти, із гарними карими очима та чорним волоссям, як у племінниці. Зодягнена була в чорну сукню, підв'язану на тонкій талії вузьким шкіряним пояском, на плечах мала зелену шаль. Усім вони з Еліс були подібні — крім як губами. І не у формі справа, а як вона їх кривила та шкірилася. Ще одне: Ліззі уникала дивитися мені в очі.

Еліс була не така. Мала гарні уста, що легко склалися в усміх. Але я збагнув: зрештою ці відмінності зникнуть, і вона стане точнісінько як Кістлява Ліззі.

Еліс обдурила мене. Це через неї я опинився тут замість вечеряти у Відмаковому домі.

Кістлява Ліззі кивнула, і Бивень смикнув мене на ноги, зав'язав мені руки за спиною. Тоді схопив мене за плече та поволік за дерева. Спочатку я розгледів насип із темного ґрунту, тоді темну яму побіля нього і відчув сирий, глинистий запах свіжої землі. Пахло водночас життям і смертю, ніби на поверхню винесли те, що мало лишатися глибоко внизу.

Яма була трохи більша за сім футів завглибшки, але, на відміну від тієї, де Відмак тримав Матінку Малкін, не

мала чіткої форми — звичайна глибока яма з крутими стінками. Я тоді ще подумав, що натренувався вже рити значно кращі.

Місяць саме вийшов з-за хмари та освітив ще дещо, але краще б я не бачив. За три кроки від мене, з лівого боку від ями, рихлий прямокутний горбочок. Наче свіжа могила.

Бивень не дав мені часу на острах — він потягнув мене до краю ями, схопив за карк та силою закинув мені голову. Краєм ока я помітив збоку обличчя Кістлявої Ліззі — вона запхала мені до рота щось тверде та холодне, і в горло мені полилося щось гірке. Огидна рідина затопила мені горло, потекла з кутика рота і навіть носом, коли я, захлинаючись, пирхав та відпльовувався. Але Кістлява Ліззі сильно затиснула мені носа, і мені довелося ковтнути, щоб не задихнутися.

Тоді Бивень відпустив мою голову та схопив натомість за ліву руку. Тепер я розгледів, що саме мені запихали в рота — Кістлява Ліззі похитала мені перед очима пляшечкою з темного скла. Ліззі перевернула її довгим вузьким горлечком донизу, і на землю впало кілька останніх крапель. Решта вже була в моєму шлунку.

Чим вона мене напоїла? Отрутою?

— Щоб ти не стулив очей, хлопче, — вищирилася до мене вона. — Ми ж не хочемо, щоб ти задрімав? Або раптом щось пропустив.

Без жодного попередження Бивень грубо штурхнув мене в яму, і я так раптово полетів униз, аж щось мені сіпнулося в сонячному сплетінні. Я гепнувся на дно, але земля була м'яка, і хоч із мене вибило дух, принаймні, нічого собі не злавав. Я миттю перевернувся на спину й подивився в небо, — думав, почнуть мене зараз закопувати живцем. Але замість лопати побачив проти зоряного неба голову

Кістлявої Ліззі. Вона зазирнула до мене в яму та завела якийсь заклинання химерним гортанним шепотом, хоча слів я не розібрав.

Ліззі дочитала своє закляття й витягнула над ямою затиснуті руки, дивно скрикнула й розтиснула долоні. У яму до мене полетіло щось біле, впавши в болото біля моїх колін.

При світлі місяця я добре розгледів, що це було. Білі майже до блиску — вона вкинула до ями дві кісточки. Це були великі пальці рук, із людського скелету.

— Це твоя остання ніч на цій землі, хлопчику, — гукнула Ліззі до мене вниз. — Але не хвилюйся, тобі не буде самотньо, я лишаю тебе в доброму товаристві. Мертвий Біллі прийде за своїми кістками. Він тут із тобою сусідить, йому недалеко. Скоро ви будете разом, а у вас стільки спільного. Він був попереднім учнем старого Грегорі і не зрадіє, що ти посів його місце. А перед світанком ми відвідаємо тебе востаннє. І прийдемо вже за твоїми кістками. Твої кістки особливі, ліпші навіть за кістки Біллі, а свіжими принесуть мені чимало користі.

Її обличчя зникло з-над ями й почулися кроки — вона йшла геть.

То ось що вони для мене замислили. Ліззі хоче мої кістки і збирається мене вбити. Я згадав великий кривий ніж у Бивня на поясі й задрижав.

Але перед тим я ще маю зустрітися з померлим Біллі. Ліззі говорила про сусідів, мабуть, про свіжу могилу неподалік від ями. Але Відмак говорив, що Біллі Бредлі похований під церковним кладовищем Лейтона. Ліззі, мабуть, викопала його тіло, відрізала великі пальці на руках та закопала решту скелета тут, між деревами. І тепер він прийде до мене за своїми кістками.

Невже Біллі Бредлі заподіє мені якусь шкоду? Я нічим його не образив, але, мабуть, йому подобалося вчитися у Відьмака. Може, він чекав, коли і сам стане Відьмаком. А я забрав те, що колись йому належало. Ліззі ще й наклала якесь закляття. Може, він вирішить, це я відрівав його пальці та вкинув у яму...

Мені вдалося звестися на коліна, і кілька наступних хвилин я розпачливо намагався звільнити руки. Усе марно. Здається, ці смикання тільки сильніше затягнули мотузку.

Я дивно почувався: мені паморочилося та пересохло в роті. Я глянув на зорі — вони двоїлися та різали мені очі. Якщо докласти зусиль, мені вдавалося звести роздвоєну зірку до однієї, але варто було трохи послабити увагу — і вони знову розпливалися перед очима. У горлі пекло, серце стукало в три, а то і в чотири рази частіше, ніж зазвичай.

Я все згадував слова Кістлявої Ліззі. Померлий Біллі прийде за своїми кістками. Ці кістки лежали на землі кроки за два від мене. Якби можна було звільнити руки, я би викинув їх із ями.

Із лівого боку від мене щось заворушилося — десь на рівні з моєю головою, якби я став на повен зріст. Я задер голову і спостерігав, як зі стінки ями виповзає довгий, товстий, білий черв'як. Величезний — я таких великих червів ще ніколи не бачив. Сліпа, округла голова хиталася з боку в бік, поки він, звиваючись, ліз до мене в яму. Що воно таке? Воно отруйне? Може вкусити?

Тоді до мене дійшло. Це могильний черв! Мабуть, воно жило в могилі Біллі Бредлі, вирросло під землею грубе, вгодоване. Біле таке, бо ніколи не бачило сонця!

Мене пересмикнуло від огиди, коли черв плюхнувся мені під ноги. Воно миттю зарилося в пухку землю, і я впустив його з виду.

Такий великий черв лишив по собі в стіні ями чималу діру, наче вузький тунель. Я не міг відвести від неї переляканого погляду, бо зсередини до мене пробиралося щось іще. Щось навіть більше, бо з тунелю додолу сипалася й сипалася розворушена чимось земля.

Найгірше за все — невідомість. Я мусив побачити, що повзе до мене тією дірою, тож якимось чудом видряпався на ноги. Похитнувся — знову запаморочилося та закружляли вгорі зорі. Я затнувся, мало не впав, але зміг-таки зробити крок, завалюючись уперед, майже впритул до вузького тунелю, який тепер був мені на рівні очей.

Я зазирнув усередину і миттю про це пожалів.

Там були кістки. Людські кістки, з'єднані між собою. І вони ворушилися. На обох руках бракувало великих пальців. На лівій узагалі пальців не було. Кістки повзли до мене крізь м'яку землю, раз по раз хлюпаючи багном. Череп вищирився до мене рідкими зубами.

Це був померлий Біллі, але замість очей він дивився на мене чорними пустими западинами. Коли білі кості руки вилізли з тунелю та потягнулися до мого лица, я сахнувся назад і мало не впав, схлипуючи від жаху.

Я вже думав, що от-от збожеволію від цього жахіття, але повітря раптом похолоднішало, і я відчув з правого боку чийось присутність. Хтось прийшов до мене в яму і стояв там, де не встане ніхто живий. Одна половина його тіла була в мене на виду, решта лишалася в земляній стіні.

Це був хлопець заледве старший від мене. Я бачив тільки лівий його бік, бо решта ховалася в землі. Аж ось він

легко, ніби крізь двері, виступив із землі весь та розвернув до мене ще й праве плече. Тоді він мені усміхнувся — тепло й приязно.

— Різниця між сновиддям і явом, — сказав він, — один із найскладніших уроків. Вивчи його зараз, Томе. Зараз, поки не пізно...

Я тоді поглянув на його черевики — дорогі, зі шкіри найкращого ґатунку. Як у Відьмака.

Він підняв руки догори, показав мені долоні. На обох руках бракувало великих пальців. На лівій руці зовсім пальців не було.

Це був привид Біллі Бредлі.

Він склав руки на грудях та знову мені всміхнувся, перш ніж розтанути. Мені здалося, він щасливий та спокійний у своєму посмерті.

Я зрозумів, що він намагався мені пояснити. Ні, я не спав, але то не була ява. Мене мучило темне марення, породжене зіллям Ліззі.

Коли я знову глянув на тунель у стіні, там нічого не було. Не ліз до мене жоден скелет. І могильного черва не було також.

То, мабуть, така отрута: щоб сплутати марення та реальність. Ось що дала мені Ліззі. Це тому калатало моє серце і тому я не міг стулити очей. Зілля не давало мені заснути, але надсилало видіння, яких насправді не було.

Незабаром небо затягло хмарами, зірвався рясний дощ. Ніч для мене видалася довга, холодна й неприємна. Я все думав, що зі мною станеться перед світанком. І що ближче надходив світанок, то мені було гірше.

Десь за годину перед світанком дощ перейшов на легку мрячку, а там і зовсім затих. З-за хмар знову показалися

зорі, але тепер вони не розпливалися мені перед очима. Я змок до нитки, змерз, але вже не пекло в горлі.

Коли над ямою нахилилося чиєсь обличчя, у мене серце тьохкнуло — я вже подумав, Ліззі прийшла за моїми кістками. На моє полегшення, то була Еліс.

— Ліззі послала мене перевірити, що тут у тебе, — сказала вона тихо. — Біллі уже заходив?

— Як прийшов, так і пішов, — сердито відрізав я.

— Я не хотіла такого, Томе. Якби ти лишень не втрутився, усе би було гаразд.

— Гаразд? — перепитав я. — Якби все вийшло потвоєму, уже б і дві дитини померло, і Відьмак. У твоїх пирогах була кров немовляти. Це, по-твоєму, «гаразд»? Ти з родини вбивць, ти і сама вбивця!

— Неправда, неправда, — запротестувала Еліс. — Не було жодного немовляти. Я лише передала тобі пироги.

— Навіть якщо так, — наполягав я, — ти добре знала, що вони замислили. І ти би це допустила.

— Я не така сильна, Томе. Як я могла їх спинити? Як би я зупинила Ліззі?

— Я зробив свій вибір, — сказав я їй. — А що вибереш ти, Еліс? На крові магію чи на кістках? Яку? Яку із цих двох?

— Ніяку. Я такого не хочу. Я втечу. За першої змоги втечу.

— Якщо це правда, то допоможи мені зараз. Допоможи мені вибратися з ями. І втечімо разом.

— Зараз це небезпечно, — заперечила Еліс. — Я потім втечу. Може, за кілька тижнів, коли вони цього не ждатимуть.

— Тобто дочекаєшся моєї смерті. Щоб на руках у тебе було ще більше крові...

Еліс нічого не відповіла, лише тихо заплакала. Я вже думав, вона от-от погодиться мені допомогти, але вона пішла геть.

Я сидів у ямі і з острахом думав про свою долю. Згадав солдатів із пагорба Повішених — я тепер точно знав, що вони відчували перед самою смертю, знаючи, що вже не вернуться додому. Не побачать ніколи рідних. Я вже майже облишив всі сподівання, коли почулися кроки. Я встав, готовий до найгіршого, але то була знову Еліс.

— Томе, мені так шкода, — запричитала вона. — Вони вже точать ножі...

Підходила найгірша хвилинка, і я знав, що маю один тільки шанс. Еліс була моєю останньою надією.

— Якщо тобі правда шкода, ти допоможеш мені, — сказав я тихо.

— Хіба я щось можу? — плакала вона. — А ну, як Ліззі щось мені зробіть? Вона мені не довіряє. Каже, я м'якотіла.

— Поклич містера Грегорі, — попросив я. — Приведи його сюди.

— Пізно, пізно вже, — схлипнула Еліс, хитаючи головою. — Ліззі не бере кістки після сходу сонця. Ніколи-ніколи. Найкраще брати кістки перед самим світанком. Вони прийдуть за тобою за кілька хвилин. Більше в тебе часу нема.

— Тоді дістань мені ножа, — попросив я.

— Не pomoже, — сказала вона. — Вони надто сильні. Ти ж не зможеш їх побороти, так?

— Ні, — погодився я. — Але я розріжу мотузку. І спробую втекти.

Еліс одразу зникла. Вона пішла за ножем — чи надто сильно боїться Ліззі? Я почекав кілька хвилин, але Еліс не

поверталася, і я зневірився. Щосили смикав мотузки, але нічого не допомагало.

Коли вгорі знову показалося обличчя, мені в грудях вколело з переляку, але це Еліс простягнула щось над ямою. Метал зблиснув у світлі місяця, полетів униз.

Еліс не підвела. Вона принесла мені ножа. І щойно я розріжу мотузку, то зможу вилізити...

Спершу я навіть не сумнівався, що в мене все вийде — навіть із зав'язаними за спиною руками. Хіба поріжуся лезом, але порівняно з тим, що на мене чекає перед світанком, то цілковита дрібниця. Я досить швидко зумів підняти ніж. Складніше було розмістити його під мотузкою й зовсім уже складно — щось ним розрізати. Коли я вдруге впустив руків'я, то запанікував. У мене лишалося не більше хвилини, поки за мною прийдуть.

— Мусиш мені допомогти, — гукнув я Еліс. — Стрибай до мене в яму.

Насправді, я не чекав, що вона погодиться, але, на мій подив, вона не відмовила. Еліс не стрибнула донизу, а акуратно спустилася: повернулася до ями спиною, захопилася руками за край, спустила спочатку ноги, тоді повисла на руках і зістрибнула останні два фути.

Вона швидко впоралася з мотузкою. Нарешті, у мене були вільні руки, лишалося тільки вилізити з ями.

— Давай я встану тобі на плечі, — запропонував я. — Вилізу, а потім тебе витягну.

Еліс не сперечалася, і з другої спроби мені вдалося втриматися на її плечах та вилізити на мокру траву. Далі було по-справжньому складно — треба було витягти Еліс.

Я подав їй ліву руку, вона міцно захопила мене за долоню, ще й правою додатково вчепилася за зап'ястя. І я почав тягнути.

Першою перешкодою була мокра, слизька трава — важко було втриматися на краю ями. Потім я зрозумів, що мені бракує сили, щоб її витягнути. Я припустився страшної помилки. Те, що Еліс — дівчина, зовсім не означало, ніби вона слабша за мене. Я надто пізно згадав, як легко вона калатала Відьмаковим дзвоном, майже не докладаючи зусиль. Треба було навпаки: щоб вона встала мені на плечі й вилізла перша. Еліс би легко витягнула мене за руку.

І тут долинули голоси. До нас ішли Кістлява Ліззі з Бивнем.

Еліс рвучко зашкребла ногами по земляній стінці, шукаючи опори. Відчай додав мені сил. Я різко смикнув її на себе, і вона перевалилася через край та впала на траву поруч мене.

Ми вибралися останньої миті й тут же щодуху кинулися навтьоки, під тупіт погоні за спинами. Спочатку Ліззі із Бивнем добряче відставали, але вже за кілька хвилин розрив між нами почав скорочуватися.

Я не знаю, скільки ми так бігли. Здавалося, цілу вічність. Я біг, аж ноги налилися свинцем, і кожен подих вогнем пік у горлі. Ми бігли до Чипендена — я бачив це за пагорбами і горами, що часом мигтіли з-поміж дерев на нашому шляху. Ми бігли назустріч світанку. Небо потроху сіріло й щомиті ставало яснішим. І коли я вже відчув, що більше просто не можу, верхівки гір залило оранжеве сонце. Настав світанок. Пам'ятаю, як ще подумав: хай навіть зараз нас упіймають — принаймні сонце зійшло, тож Ліззі не буде жодної користі з моїх кісток.

Ми вибігли з лісу на порослий травою схил та почали дряпатися нагору, і тут нарешті ноги перестали мене слухатися, перетворившись на слабке й безвольне желе. Я почав відставати від Еліс, і вона озирнулася на мене

з нажаханим обличчям. Я чув, як слідом за нами через ліс женуться вони.

І тоді я просто спинився. Зупинився, бо так хотів. І бо не було потреби вже кудись бігти.

На вершині пагорба завмерла висока чорна постать із довгим костуром у руці. То був Відьмак, але зовсім на себе не схожий. Світанкове сонце вогнем осявало його зі спини. Він відкинув каптур плаща, і волосся спадало на плечі, ніби розжарене полум'я.

Бивень щось заревів та помчав на нього вгору по схилу, розмахуючи ножом, а Кістлява Ліззі за ним услід. Про нас вони поки забули. Вони знали, хто їхній справжній ворог. Із нами вони могли розібратися й потім.

Еліс тоді також спинилася, тож я, похитуючись на нетвердих ногах, зробив ще кілька кроків, щоб із нею порівнятися. Ми з нею разом дивилися, як Бивень кинувся в останню свою атаку, замахнувся кривим лезом та заволав на бігу щось люте.

Відьмак стояв непорушно як статуя, але тут зробив йому назустріч два кроки й високо підняв костур. Він цілив ним, наче списом, прямо Бивневі в чоло, але за мить до удару щось клацнуло й на кінчику костура загорілося червоне полум'я. Тоді костур влетів у ціль із важким звуком. Кривий ніж підлетів у повітря, а тіло Бивня гепнулося об землю, наче мішок із картоплею. Я знав, що він уже мертвий ще до того, як він упав.

Відразу по тому Відьмак відкинув костур убік та витягнув щось з-під поли плаща, міцно стиснув у лівій руці, а тоді махнув у повітрі, як батоном. Сонце заграло на срібних ланках, і я зрозумів, що то ланцюг.

Кістлява Ліззі розвернулася, кинулася тікати, але не встигла: Відьмак махнув удруге, і тут же в повітрі долинув

тонкий, високий, металевий свист. Ланцюг упав вогняною спіраллю, міцно обвивши Кістляву Ліззі з голови до ніг. Вона протяжно закричала від болю, тоді повалилася долі.

Ми з Еліс піднялися на вершину пагорба. Відьма лежала там, уся обмотана срібним ланцюгом — він навіть вп'явся їй у відкритий рот, притискаючись ланками до зубів. Вона закривала очі та смикалася всім тілом, але не могла навіть закричати.

Я глянув на Бивня. Він лежав на спині з широко розплющеними очима. Мертвий, без жодних сумнівів. Посеред лоба в нього запеклася червона рана. Тоді я зиркнув на костур, згадавши, як на кінчику в нього загорілося раптом полум'я.

Мій учитель здавався виснаженим, замученим і раптом дуже старим. Він усе хитав головою, ніби втомився від усього в житті, включно й власне життя. У тіні пагорба волосся його знову повернулося до звичайної сивини, і я зрозумів, чого під сонцем здавалося, ніби воно струменить на плечі, — його волосся змокло від поту, і він загладив його за вуха долонею. Щойно він повторив цей жест у мене на очах. Краплі поту котилися йому з чола, він тяжко, загнано дихав. Я зрозумів, що всю дорогу сюди він біг.

— Як ви нас знайшли? — запитав я.

Він не відразу відповів, але нарешті вирівняв подих і зміг говорити.

— За слідами, хлопче. Лишаються знаки, за якими можна знайти дорогу, якщо вмієш їх прочитати. Це ще одне, що тобі доведеться опанувати.

Він повернувся та глянув на Еліс.

— Із тими двома закінчили, але що робити з тобою? — запитав він, не зводячи з неї суворого погляду.

— Вона допомогла мені втекти, — заступився я.

— Правда? — перепитав Відьмак. — А до того?

Він зиркнув на мене пильно, і я не зміг довго витримати його погляд, опустив очі на черевики. Відьмак тільки язиком цокнув. Я не міг йому брехати і знав: він здогадується, що Еліс відіграла свою роль у тому, що зі мною трапилось.

Він ще раз на неї глянув.

— Відкрий-но рота, дівчино, — наказав він різко й зло. — Показуй зуби.

Еліс послухалася, та Відьмак раптом подався вперед, захопив її за підборіддя, нахилився до її відкритого рота та голосно потягнув носом.

Коли він знову повернувся до мене, то трохи пом'якшав.

— Подих у неї достатньо свіжий, — зітхнув Відьмак. — Ти чув, який подих у тої, другої?

Він відпустив Еліс і показав на Кістляву Ліззі.

Я кивнув.

— То через її особливу дієту, — пояснив Відьмак. — І відразу ясно, що до чого. Відьми, які чарують на крові або на кістках, п'ють кров і їдять сире м'ясо. Але дівчина, здається, до цього ще не дійшла.

Тоді він знову схилився над Еліс.

— Глянь мені в очі, дівчино, — наказав він. — Тримай мій погляд, скільки зможеш.

Еліс послухала, але витримала заледве кілька секунд, хоч аж скривилася від напруження. Вона опустила очі й тихо заплакала.

Відьмак глянув на її гостроносі черевики та сумно похитав головою.

— Не знаю, — він знову розвернувся до мене. — Навіть не знаю, як буде краще. Річ не тільки в ній одній. Треба подумати й про інших. Скільки невинних постраждає в майбутньому. Вона забагато бачила й забагато знає. Тут

може по-всякому скластися, і я не знаю, чи можна її відпустити. Якщо приєднається до решти кодла у Пендл, пропаде навечно й тільки посилить темряву.

— Тобі є ще куди піти? — запитав я у Еліс тихо. — Ще, може, якась родина?

— Є село біля узбережжя. Називається Стомін. Маю там ще одну тітку. Може, вона би взяла мене до себе...

— Тітка така ж, як решта родини? — знову суворо поспитався Відьмак.

— Із першого погляду, ніби й ні, — відповіла вона. — Але це далека дорога, і я ще там не бувала. Днів зо три туди йти або й більше.

— Відправлю з тобою хлопця, — раптом подобришав Відьмак. — Він вивчав мої мапи, думаю, знайде дорогу. А коли він повернеться, буде вчитися правильно їх після себе складати. Але гаразд, так і вирішимо. Я дам тобі шанс, дівчино. А ти вже сама вирішуй, користатися з нього чи ні. І якщо ні — колись ми з тобою зустрінемося знову, але наступного разу тобі так більше не пощастить.

Тоді Відьмак витягнув із кишені вже знайомий для мене згорток. Усередині лежав приготований у дорогу шмат сиру.

— Підживитесья дорогою, — сказав він. — Але не їжте все нараз.

Я сподівався, дорогою знайдеться щось ліпше на підживитися, але все одно подякував.

— Не йдіть прямо до Стоміна, — попередив Відьмак, дивлячись на мене пильно й незмигну. — Зайди спочатку додому. І дівчину із собою візьми. Матері скажеш, хай із нею переговорить. Здається мені, твоя мати зможе допомогти. Чекатиму тебе за два тижні.

На обличчі в мене відразу розцвіла усмішка. Погостювати опісля всіх негараздів удома — неначе мрія. Але дещо

мене здивувало. Я пам'ятав, що колись мама надіслала Відьмакові листа, і далеко не все йому в тому листі сподобалося. То чого він вирішив, ніби мама зможе допомогти Еліс? Але я промовчав, щоб Відьмак раптом не передумав. Я дуже хотів навідатися додому.

Перед тим як вирушити в дорогу, я розказав Відьмаку про Біллі. Він сумно кивнув, але порадив не турбуватися: він сам зробить усе, що треба.

І на тому ми розійшлися. За хвилину я озирнувся: Відьмак перекинув Кістляву Ліззі через плече та прямував у бік Чипендена. Зі спини він здавався років на тридцять молодшим.

Розділ 12

Погибельні та паморочні

Ми спускалися з пагорба до нашої ферми, і тепла паморозь сіяла нам у лице. Десь у далечині двічі гавкнув пес, але в долині все було спокійно й тихо.

Стояв підвечірок, і я знав, що тато з Джеком ще в полі, а отже, вийде поговорити з мамою сам на сам. Легко Відьмакові говорити: «Відведи Еліс до себе додому», але дорогою я довго думав і не знав, що на це скаже мама. Навряд чи вона зрадіє таким гостям, тим більше коли дізнається, скільки Еліс усього накоїла. А от Джекову реакцію я уявляв собі дуже яскраво. Знаючи зі слів Еллі, що він думає про моє нове ремесло, відьмина племінниця — остання людина, яку він готовий приймати вдома.

Ми зайшли на подвір'я, і я показав Еліс сарай.

— Сховайся там від дощу, — запропонував я. — А я поки вдома все поясню.

Ледве я встиг договорити, із дому почувся плач голодного немовляти. Еліс на мить зустрілася зі мною поглядом і тут же потупила очі, і я згадав, коли ми вдвох востаннє чули дитячий плач.

Не сказавши ні слова, Еліс розвернулася та зайшла в сарай, але я і не чекав від неї нічого, окрім мовчання.

Здавалося би, після всього, що ми пережили, нам було про що говорити в дорозі, але ми майже не розмовляли. Її, мабуть, засмутило ставлення Відьмака — як він хапав її за підборіддя і нюхав подих. Може, після цього вона переосмислила минулі вчинки. Хай там як, але обличчя в неї було весь цей час замислене й сумне.

Мабуть, треба було постаратися її розговорити, але я і сам не відчував нічого, крім втоми, тож ми як вирушили мовчки, так потім і продовжили шлях за звичкою. Це була моя помилка: якби я тоді поставив собі за мету зрозуміти Еліс, це би мене вберегло від не одного лиха.

Щойно я прочинив задні двері в будинок, плач стих, зате я почув знайомий, відрадний скрип маминого крісла-гойдалки.

Крісло стояло присунуте до вікна, і фіранки були злегка відсунуті. Я із обличчя маминого відразу зрозумів, що вона спостерігала у вікно, як ми з Еліс удвох зайшли на подвір'я. Коли я увійшов до кімнати, мама заскрипіла кріслом сильніше, швидше, не зводячи з мене пильних, незмигних очей. Одну половину її обличчя закривала тінь, другу освітлював миготливий вогник великої свічки, яка стояла посеред стола у великому латунному свічнику.

— Якщо ти привів із собою гостю, годиться запросити її у дім, — роздратовано здивувалася мама моїм манерам. — Я думала, що краще тебе виховала.

— Це містер Ґрегорі сказав мені привести її до тебе, — пояснив я. — Її звуть Еліс, але вона приятелювала з поганими людьми. Містер Ґрегорі хоче, щоб ти з нею поговорила, але я вирішив спочатку все тобі розповісти — на випадок, якщо ти потім не захочеш пускати її у дім.

Тож я підтягнув собі крісло та докладно розповів мамі все, що трапилося. Коли я змовк, мама тяжко зітхнула, а тоді лагідно мені усміхнулася.

— Ти молодець, сину, — похвалила вона. — Ти ще молодий, ще тільки вчиш ремесло, тож помилки можна пробачити. Іди, веди сюди цю бідолашку, а тоді залиш нас поговорити наодинці. Побудь трохи нагорі з Еллі — познайомишся з племінницею. Еллі тобі зрадіє.

Тож я завів Еліс у дім, залишив її з мамою та пішов на гору.

Еллі була в найбільшій спальні. Раніше то була мамина з татом кімната, але вони віддали її Еллі з Джеком, бо там вистачало місця ще на два невеликі ліжка та на дитячу люльку, а їм для дітей знадобиться ще за рік-два. Я тихенько постукав у прочинені двері і щойно зазирнув у кімнату, як Еллі мене закликала. Вона сиділа на краю великого двоспального ліжка й годувала дитину, прикривши голову немовляти рожевою шаллю. Еллі мені відразу розусміхалася, і я відчув себе бажаним гостем. Але вигляд у неї був утомлений, волосся на голові — масне й нечепурне. Я миттю відвів погляд, але Еллі все завжди помічала, так і тепер, зрозуміла, чого я витріщився, бо миттю заправила неслухняне пасмо за вухо.

— Вибач, Томе, — сказала вона. — У мене, мабуть, жахливий вигляд — я не спала всю ніч. Щойно годинку передрімала. Із таким вічноголодним дитям кожна хвилинка на вагу. Вона часто плаче, особливо ночами.

— А скільки їй? — запитав я.

— Сьогодні вночі саме шість днів. Вона народилася минулої суботи, якраз після опівночі.

Тієї ночі я вбив Матінку Малкін. На мить спогад устав мені перед очима і мене пробрав дроз.

— Усе, вона поїла, — усміхнулася Еліс. — Хочеш її потримати?

От чого мені точно вже не хотілося — це тримати на руках немовля. Воно було таке мале й тендітне, я дуже боявся його засильно стиснути або впустити, і мені не подобалося, як у нього не тримається голова. Але Еллі образиться, якщо їй таке сказати. На щастя, я не довго його тримав, бо, щойно підняв на руки, маленьке личко зморщилося, почервоніло і немовля розплакалося.

— Здається, воно не дуже мене полюбило, — зауважив я.

— Не «воно», а «вона», — обурилася Еллі і тут же всміхнулася. — Не турбуйся, Томе, річ не в тобі. Думаю, вона ще трохи голодна, от і все.

Дитина затихла, щойно Еллі її в мене забрала, перестала плакати, і я після того ненадовго затримався. Я саме спускався сходами вниз, коли з кухні долинув неочікуваний для мене звук.

Це був щирий і голосний сміх, ніби ці двоє чудово порозумілися. Щойно я увійшов, Еліс миттю зробила серйозне обличчя, але мама ще пирскала від сміху. Та й коли перестала — на обличчі в неї й далі сяяла широка усмішка. Схоже, вони ділилися чимось кумедним, але я не хотів питати, що за жарт, а самі вони не сказали. Мені здалося, це щось особисте.

Тато колись сказав мені: жінка знає таке, що чоловікові не дано. Іноді у жінок в очах з'являється особливий вогник, але краще тоді не питай, що вона собі думає. Бо ще почувеш таке, що краще б і не знати ніколи. Але хай там чого вони реготали, спільний сміх їх зблизив, і з тієї миті вони були ніби давні знайомі. Відьмак мав рацію. Якщо хтось і міг дати раду Еліс, то хіба мама.

Але ще я помітив — мама дала Еліс кімнату навпроти своєї. То були єдині дві кімнати на першій сходовій клітці. А з маминим гострим слухом — вона почує, варто Еліс бодай повернутися вві сні.

Тож сміх сміхом, а мама тримала Еліс під своїм наглядом.

* * *

Коли Джек побачив мене, повернувшись із поля, насупив чоло і буркнув щось недобре собі під ніс. Ніби на щось розсердився. Але тато зрадів моєму приходу і, на мій подив, потиснув мені руку. Із моїми братами, які вже раніше пішли з дому, він так завжди вітався, але для мене це було вперше. Я запишався і засмутився водночас. Батько поставився до мене як до дорослого чоловіка, який сам будує своє життя.

Джек і п'яти хвилин в домі не пробув, коли підійшов до мене.

— Вийди, — наказав він тихо, щоб більше ніхто не почув. — Хочу з тобою поговорити.

Ми вийшли у двір, і він повів мене за сарай, ближче до хліва, щоб нас із дому не було видно.

— Кого це ти із собою привів?

— Її звать Еліс. Їй просто треба допомогти, — пояснив я. — Відьмак попросив мене привести її сюди, щоб мама з нею поговорила.

— Що значить — допомогти?

— Вона потрапила в погану компанію, от і все.

— Яку саме погану компанію?

Я знав, що відповідь йому не сподобається, але не мав вибору. Я мусив йому сказати. Інакше він запитав би в матері.

— У неї тітка — відьма, але ти не турбуйся: Відьмак її уже дав раду, і ми за кілька днів звідси підемо.

Джек просто вибухнув. Я ще ніколи не бачив його настільки лютим.

— Тобі взагалі клепку вибило? — розкричався він. — Ти зовсім не думаєш? Ти про дитину подумав? Тут немовля в домі, а ти мені отаке привів! У голові не вкладається!

Він замахнувся, і я вже думав, зараз він мені вріже. Натомість він гепнув кулаком об стіну сараю, і раптовий шум розтривожив свиней у хліву.

— Мама дозволила, — заперечив я.

— Так, ну звісно, що мама дозволила, — уже значно тихіше, але різким від злості голосом продовжив Джек: — Хіба вона колись відмовляла своєму мазунчику? Поза тим, ти знаєш, яка вона добродушна. А ти цим користуєшся. Слухай сюди: якщо бодай щось станеться, відповідати будеш переді мною. Мені не подобається ця дівчина. Вона підозріла. Я буду уважно за нею стежити, і, якщо вона на півкроку переступить межу, обоє вилетите з дому, не встигнете й кліпнути. А поки ти тут, відробляй харчі. Хай вона підсобляє мамі на кухні, а ти із господарством нумо допомагай.

Джек уже розвернувся та ступив назад до будинку, але ще не все сказав.

— Ти такий зайнятий своїми важливими справами, — в'їдливо додав він, — що, мабуть, не помітив, який у батька втомлений вигляд. Йому гарувати на фермі з дня у день тяжче.

— Звісно, я помагатиму, — гукнув я йому в спину. — І Еліс також.

За вечерею всі, крім мами, незвично мовчали. Мабуть, тому, що за столом із нами сиділа чужа людина. Хоча

маміне виховання не дозволяло Джекові пожалітися вголос, він супився в бік Еліс майже так само, як і у мій. Тож добре, що маминої бадьорої усмішки вистачало на нас усіх.

Еллі двічі вставала з-за столу до дитини, бо від вереску мало дах із хати не зносило. За другим разом вона взяла дитину із собою на кухню.

— Уперше таку плаксу бачу, — усміхнулася мама. — Ну хоч легені здорові та сильні.

Маленьке личко знову розчервонілося та зіщулилося від плачу. Еллі я таке ніколи би не сказав, але то була не дуже гарна дитина. Мені вона більше нагадувала лиху стару бабу. Щойно воно кричало, ніби от-от лусне, аж тут затихло і змовкло. Широко розплющеними очима воно дивилося в центр стола, де за великим латунним підсвічником сиділа Еліс. Спочатку я не звернув уваги. На свічку, може, так дивиться. Але пізніше Еліс допомагала мамі зібрати зі столу, і щоразу немовля водило за нею водянистими блакитними оченятами. На кухні було тепло, але я здригнувся, наче від холоду.

Після вечері я пішов у свою стару спальню, сів у плетене крісло під вікном та визирнув надвір. Звідси здавалося, ніби я і не йшов із дому.

Я дивився на північ, на пагорб Повішених та думав, чого дитина так цікавиться Еліс. Тоді згадав розповідь Еллі та знову здригнувся. Її донька народилася майже відразу опісля півночі, під повнею. Надто все збіглося, щоб це була проста випадковість. Мертве тіло Матінки Малкін саме тоді відносило річковою течією. Відьмак попереджав мене, що вона повернеться. А раптом це сталося раніше, ніж він передбачав? Відьмак вважає, вона стала нечистю. А що, коли він помилився? Раптом її дух

вирвався із мертвого тіла та вселився в немовля Еллі під час народження?

Я тієї ночі не стулив очей. Тільки з однією людиною я міг поділитися такими страхами — із мамою. Складно було застати її саму, не привернувши увагу всіх довкола.

Мама куховарила та поралася по дому майже весь день, і зазвичай поговорити з нею можна було на кухні — тим більше, я мав роботу у дворі. Джек загадав мені поремонтувати передню стіну сараю, і ще до заходу сонця я мав забити в дошки сотні новеньких блискучих цвяхів.

Мене зупиняла Еліс: мама тримала її при собі весь день, справді даючи їй тяжку роботу. На чолі в Еліс виступив піт, вона цілий день хмурилася і морщила лоба, але ні разу не пожалілася.

Аж після вечері, коли нарешті закінчили мити й витирати тарілки, з'явилася потрібна мені можливість. Тато ще зранку пішов на великий весняний ярмарок до Топлі — вирішити справи, а на додачу зустрітися зі старими друзями, так що чекали ми його дні за два-три, не раніше. Джек не помилився: тато і справді виснажився, то хай би вже відпочив трохи від роботи на фермі.

Мама відправила Еліс нагору відпочити, Джек задер ноги у вітальні, а Еллі нагорі прилягла на півгодинки, поки дитина не збудила для наступного годування. Тому я не марнував часу, а відразу розповів мамі про свої підозри. Вона, як завжди, сиділа у кріслі-гойдалці, але, щойно я вибовкнув перше речення, крісло завмерло, і скрип затих. Мама уважно вислухала мої страхи та підстави для підозр. Але обличчя в неї лишилося таке спокійне й незворушне, що я й не уявляв, що вона собі думає. Дослухавши мене до кінця, вона звелася на ноги.

— Почекай тут, — сказала вона. — Треба прояснити це питання раз і назавжди.

Вона вийшла з кухні та піднялася нагору, а коли повернулася вниз, у руках несла дитину, закутану в шаль Еллі.

— Принеси свічку, — мама не спиняючись пройшла до дверей.

Ми вийшли у двір, і мама швидко попрямувала, ніби точно знала, куди і для чого їй треба. Ми зупинилися по той бік гнойової ями, у болоті на самому краю нашого ставка — достатньо великого й глибокого, щоб коровам вистачало води навіть у дуже посушливі літні місяці.

— Тримай свічку високо, хай усе буде видно, — наказала мама. — Щоб жодних сумнівів не лишилося.

І тут, на мій превеликий жах, мама витягла дитину над непорушною гладдю темної води.

— Якщо впливе, значить, у неї вселилася відьма, — сказала мама. — Якщо потоне, значить, що ні. Гаразд, зараз побачимо...

— *Ні!* — скрикнув я, і слова самі посипалися з мого рота, обганяючи навіть думки. — Не треба, будь ласка. Це ж дитина Еллі.

На якусь мить мені здалося, що вона все одно кине дитину у воду, але мама усміхнулася, притиснула немовля до грудей та ніжно поцілувала в маленьке чоло.

— Сину, ну звісно, що це дитина Еллі. Ти хіба відразу не розгледів? У всякому разі, водою отак перевіряють хіба що дурні. Та і користі жодної з таких перевірок. Бідній жінці прив'язують руки до ніг і кидають у глибоку воду-нетечу. А впливе потім чи ні — це більше питання вдачі та міцності. А з відьомством не має нічого спільного.

— А чого дитина тоді так дивилася на Еліс? — не вгавав я. Мама усміхнулася і похитала головою.

— Немовлята не вміють фокусувати погляд, — пояснила вона. — Мабуть, задивилася на свічу. Пригадай: Еліс сиділа відразу за свічкою. А потім, коли Еліс ходила кухнею, погляд дитини привертало блимання світла. Це дурниці. Нема чого турбуватися.

— Але раптом дитина Еліс все одно одержима? — запитав я. — Якщо є в ній всередині щось лихе, невидиме оку?

— Послухай, сину, я приймала на цей світ і добрих, і лихих і впізнаю лихе з першого погляду. Це — добре дитя, і нічого, вартого хвилювань, усередині в неї немає. Анічогісінько.

— Але хіба не дивно, що Еліс народила дитину в той самий час, коли померла Матінка Малкін?

— Не дуже, — заперечила мама. — Так влаштовано світ. Іноді, коли щось погане його покидає, щось хороше заступає його місце. Таке вже бувало.

Звісно, я тоді зрозумів, що мама і не збиралася кидати дитину у воду — просто хотіла, щоб шок повернув мені трохи тямки. Але всю дорогу до будиноку коліна мені ще тремтіли. І аж під дверима кухні я пригадав.

— Містер Грегорі дав мені книжечку про одержимість, — сказав я. — І наказав прочитати уважно, але, як на біду, книжка латиною, а в мене з латини було всього три уроки.

— Не дуже люблю латину, — мама спинилася на порозі. — Але гляну, чим тобі можна допомогти, — коли повернуся. Сьогодні мене, найімовірніше, покличуть до породіллі. А поки що попроси Еліс. Може, вона тобі чим зарадить?

Мама не помилилася. За нею приїхали відразу після опівночі, коні аж позапрівали від поспіху. Щось ніби жінка

одного з фермерів не могла розродитися вже понад добу. Ще й дорога була далека, звідси на південь майже двадцять миль. А отже, мами не буде дні зо два, а то й більше.

По правді, я не хотів просити допомоги в Еліс. Розумієте, я знав, що Відьмакові це не припало би до душі. Зрештою, то була книжка з його бібліотеки, і він би Еліс і пальцем її торкнутися не дозволив. Але який у мене був вибір? Відколи я повернувся додому, то все частіше згадував Мартінку Малкін, із голови вона мені не йшла просто. То було якесь передчуття, інтуїція, але мені здавалося: вона чигає десь недалеко в темряві і щоночі підбирається до мене ближче.

Тож на другий вечір, коли Джек із Еллі полягали спати, я тихо постукав у двері кімнати Еліс. Удень я не міг її попросити — вона вічно мала якусь роботу, а якби Джек чи Еллі часом мене почули, розсердилися би. Особливо Джек із його неприязню до Відьмакової справи. Довелося ще раз постукати, поки Еліс нарешті відчинила. Я боявся, що вона вже спить, але вона ще не перевдяглася до сну, і я не міг не зауважити знову її гостроносих черевиків. На туалетному столику біля дзеркала стояла свічка. Еліс щойно її загасила — від гноту здіймався тонкий димок.

— Можна мені зайти? — запитав я і підняв свічку над головою, щоб бачити її обличчя. — Хочу щось тебе попросити.

Еліс кивнула мені заходити та зачинила за мною двері.

— Мені треба прочитати одну книжку, але вона латиною. Мама каже, ти можеш допомогти.

— Книжка де? — запитала Еліс.

— У мене в кишені. Вона маленька. Якщо знати латину, за раз можна закінчити.

Еліс тяжко, втомлено зітхнула.

— Ніби в мене мало роботи, — поскаржилася вона. — Що за книжка?

— Про одержимість. Містер Ґрегорі думає, Матінка Малкін може за мною вернутися і захоче в когось вселитися.

— Ну показуй, — вона простягнула руку.

Я поставив свічку на столик біля тої загаслої і витягнув книжечку з кишені. Еліс мовчки прогорнула кілька сторінок.

— Зможеш прочитати? — перепитав я.

— А чому ні? Мене вчила Ліззі, а вона латину знає вздовж і впоперек.

— То допоможеш мені?

Еліс не відповіла, тільки піднесла книжку до обличчя та потягнула носом.

— А ти впевнений, що цій книжці варто вірити? — запитала. — Її священник писав, еге ж, а вони не дуже на такому знаються.

— Містер Ґрегорі каже, це «фундаментальна робота», — заперечив я. — Це значить, що це найкраща книжка на цю тему.

Отепер Еліс на мене зиркнула — і, на мій подив, розсердилася.

— Я знаю, що таке «фундаментальна», — відрізала вона. — Думаєш, я дурна абощо? Та я вже роками вчуся, еге ж, це ти тільки почав. Ліззі мала купу книжок, але їх спалили. Усе пішло за вогнем.

Я буркнув вибачення під ніс, і Еліс усміхнулася.

— Річ у тому, — продовжила вона лагідніше, — що на читання потрібен час. А зараз я надто втомилася. Завтра твоєї мами знов не буде і знову матиму повно клопотів. Твоя невістка обіцяла допомогти, але вона зайнята з дитиною, а самій готувати й прибирати — роботи на цілий день. Але якби ти мені допоміг...

Я не знав, що їй на це відповісти. Я допомагав Джеку, тож і сам не мав багато вільного часу. Біда в тому, що чоловіки не варять їсти і не прибирають у хаті — так було заведено не тільки в нас на фермі. Це так у всьому графстві. Чоловік за будь-якої погоди працює в полі й пореється по господарству, а жінка чекає на нього в домі з гарячою стравою на столі. Ми хіба раз на рік допомагали мамі на кухні — мили на Різдво весь посуд як подарунок для мами. Елісі ніби думки мої прочитала, бо усміхнулася ще ширше.

— То ж не складно, правда? — запитала вона. — Якщо жінки годують курей і допомагають збирати врожай, то чого чоловіки не можуть допомогти на кухні? Ти мені тільки посуд помити допоможи, от і все. І кілька сковорідок зранку треба відшкрябати, доки не почну готувати сніданок.

І я погодився. А що мені залишалося? Я тільки сподівався, що Джек не застане мене за цим заняттям. Він би не зрозумів.

На другий день я прокинувся іще раніше, ніж зазвичай, і встиг відшкребти сковорідки ще до того, як Джек спустився на кухню. Тоді забарився зі сніданком і їв собі помалу, що для мене зовсім незвично, — Джек усе зиркав на мене з підозрою. Щойно він пішов у поле, я перемив увесь посуд швидко, як тільки міг, та виставив сушитися. Можна було здогадатися, що Джек не витримає й вернеться за мною з полів, — він ніколи не славився терпінням.

Він зайшов у двір із криками та прокльонами і аж скривився недовірливо, побачивши крізь вікно, як я пораюся на кухні. Тоді сплюнув на землю, зайшов у дім і різко прочинив кухонні двері.

— Коли надумаєшся, — сказав уїдливо, — тебе чекає чоловіча робота. І почни із загонів для свиней — перевір і по-

ремонтуй, де треба. Завтра приїде Рило. Треба зарізати п'ять свиней, ще бракувало ганятися за ними по всьому подвір'ю.

«Рилом» ми між собою називали різника, але Джек мав рацію. На свиней часом находив переляк, щойно Рило брався до роботи, і, якщо в загорожі розхиталася хоч одна дошка, вони обов'язково її знайдуть та вилізуть.

Джек погупав важкими чоботами назад у поле, аж тут знову голосно вилаявся з двору. Я пішов до дверей глянути, у чому річ. Він не догледів і наступив на ропуху — і вмить розчавив. Вбити жабу або ропуху — погана прикмета, і Джек знову вилаявся та насупився так, аж куцисті брови зійшлися над носом. Він зіштовхнув ногою мертву ропуху в дощовий стік і пішов із двору, хитаючи головою. Я не міг зрозуміти, що з ним коїться. Раніше він не був аж такий дратівливий.

Я ще перетер на кухні всі баняки — Джек і так мене застукав, то можна вже доробити. Поза тим, свині страшенно смерділи, і я не дуже спішив братися до роботи, яку загадав мені Джек.

— Не забудь про книжку, — нагадав я Еліс, виходячи з дому, але вона тільки загадково мені усміхнулася.

Більше я з Еліс не бачився наодинці аж до пізнього вечора, коли Джек із Еллі полягали спати. Уже збирався знову йти до неї в кімнату, натомість вона спустилася з книжкою на кухню та сіла в мамине крісло-гойдалку біля каміну — там іще дотлівав жар.

— Гарно ти впорався з баняками, еге ж. Мабуть, дуже кортить дізнатися, що тут написано, — Еліс постукала пальцем по обкладинці книжки.

— Хочу бути готовим, якщо вона повернеться. Треба зрозуміти, що можна буде зробити. Відьмак сказав, вона, мабуть, стане «нечистою». Знаєш, що це таке?

У Еліс зробилися широкі очі, і вона кивнула.

— Так що мушу готуватися. І якщо ця книжка має щось помічне, я мушу це знати.

— Цей священник не такий, як інші, — зауважила Еліс, простягаючи мені книжку. — Переважно знає, що каже, еге ж. Ліззі би книжка сподобалася навіть більше за опівнічні пироги.

Я сховав книжку в кишеню штанів, підтягнув табурет до каміну, навпроти Еліс, і сів обличчям до залишків жару. Тоді почав її розпитувати. Спочатку то було дуже складно. Вона коротко відповідала, нічого не додавала сама, а те, що я зміг із неї витягнути, мене хіба засмутило.

Я почав із дивної назви книжки: «*Прокляті, паморочні та погибельні*». Що це означає? Чого така назва?

— Перше слово — то священницька маячня, — Еліс несхвально насупилася. — Так вони називають людей, які чим-небудь відрізняються. Як-от твоя мама, яка не ходить до церкви та не проказує правильних молитов. Усіх, не таких, як вони. Ліворуких, наприклад, — тут вона з натяком мені усміхнулася.

— Друге слово вже корисніше, — продовжила Еліс. — Тіло, у яке нещодавно вселився дух, погано тримає рівновагу. Постійно перехиляється. Бач, духові треба час, щоб влаштуватися в новому тілі. Це як розношувати нову пару чобіт. І норов відразу гіршає. Хто був тихий-спокійний, аж раптом ударить без попередження. То це друга ознака. А з третім словом все просто. Відьма мала колись живе і здорове тіло — і до погібелі хоче ще одне — своє або чуже. А коли дістане, будь-яким коштом прагне собі залишити. Ні за що не віддасть. На все піде. Усе, що завгодно. Отому одержимі такі погибельно небезпечні.

— А якби вона сюди прийшла, то в кого би вселилася? — запитав я. — Якби була нечистю, чиє тіло хотіла би захопити? Моє? Напала би на мене отак?

— Якби змогла, — кивнула Еліс. — Але з такими, як ти, то нелегка справа. І моє би тіло хотіла, але я їй не дозволю. Ні, вона би обрала найслабшого. Із ким простіше.

— Немовля?

— Ні, то їй без користі. Це ж скільки років, поки воно виросте. Матінка Малкін ніколи не любила чекати, а після ями старого Грегори і поготів. Якби вона прийшла тобі мститися, захопила би собі сильне, здорове тіло.

— Значить, Еллі? Вона вибере Еллі!

— Ти що, зовсім нічого не розумієш? — недовірливо похитала головою Еліс. — Еллі сильна. Це було би складно. Ні, значно легше вселитися в чоловіка. Особливо такого, чиє серце вічно верховодить над головою. Такого, хто впадає у норів без зайвої думки.

— Джек?

— Точно Джек. От подумай, що б ти робив, якби на тебе напав великий і сильний Джек. Але в книжці правильно пише: з новоодержимими легше впоратися. Вони погібельні, але й паморочні.

Я дістав записника та занотував усе, що здалося мені важливим. Еліс розказувала повільніше за Відьмака, але за якийсь час розговорилася, і в мене миттю занило зап'ястя. Коли дійшло до важливого — як давати собі з одержимими раду, — книжка постійно нагадувала, що перша душа досі всередині. І якщо нашкодити тілу, нашкодиш і тій невинній душі. Виходить, що вбити тіло, щоб позбутися духа, не можна — це те саме, що замордувати власника тіла.

Ця частина книжки мене розчарувала: виходило, майже нічого не можна вдіяти. Автор-священик вважав, що найкраще вигнати духа через екзорцизм зі свічками та святою водою, але він визнавав, що не всі священики таке вміють, а ще менше справді на цьому знаються. Я мав підозру, що вміли якраз ті священики, хто був сьомим сином сьомого сина, і саме це відіграло в їхньому екзорцизмі головну роль.

На цьому Еліс сказала, що втомилася, та пішла спати. Мене також хилило на сон. Я вже й забув, як вимотує робота на фермі, — усе тіло боліло з голови до ніг. Я рушив у свою кімнату і з полегшенням впав на ліжко, готовий заснути тієї ж миті. Аж тут у дворі заскавували собаки.

Я подумав: щось їх, мабуть, потривожило. Відчинив вікно та виглянув на пагорб Повішених, глибоко вдихаючи нічне повітря, щоб прояснити думки. Собаки потрохи затихали, а потім і зовсім заспокоїлися.

Я вже збирався зачинити вікно, коли місяць вийшов з-за хмари. «Місяць показує все правдивим», — говорила якось Еліс, точно так само, як за моєю великою тінню Кістлява Ліззі вгадала, що чимось я вирізняюся. То була навіть не повня, а серпик старого місяця, але й він показав мені щось таке, що без нього я би не зауважив. Місяць виблискував на ледь помітній сріблястій доріжці, що спускалася в долину з пагорба Повішених. Той сріблястий слід проходив під огорожею, перетнув усе північне пасовисько, тоді — східний сінокіс і завертав десь за сарай. І я згадав Матінку Малкін. Я бачив подібний сріблястий слід тієї ночі, коли скинув її в річку. І ось іще один, такий самий, і веде він прямо до мене.

Серце загупало мені в грудях. Я навшпиньки спустився вниз та шугонув через задні двері, обережно їх за собою зачинивши. Місяць зайшов за хмару, і слід за сараєм годі

було розгледіти, але й за іншими знаками можна було помітити: щось заповзло з пагорба до нашого двору. Трава лежала прим'ята, ніби нею проповз велетенський слимак.

Я чекав, поки знову покажеться місяць — частина двору за сараєм була викладена кам'яними плитами, там не було трави. І щойно вітер відігнав хмару, я все нарешті побачив і добряче злякався. Сріблястий слід виблискував під місяцем чіткою доріжкою — кругом сараю, в обхід хліва, широкою аркою він ішов аж до дальнього краю подвір'я. А там повертав до будинку й закінчувався рівно під вікном Еліс, де старі дерев'яні дверцята закривали сходи до льоху.

Кілька поколінь тому тут жив фермер і варив ель для сусідів, а також кількох тракторів. Через це місцеві називали нашу ферму «Броварня», хоча ми її звали просто «дім». Сходи з вулиці зробили, щоб не носити бочки в льох і з льоху через увесь дім.

Сходи досі закривали дверцятами, дві половинки скріплював між собою великий іржавий навісний замок, але дерев'яні стулки не прилягали одна до одної, і між ними лишалася шпарина. Дрібна, десь на мій великий палець завширшки, але саме туди заходив сріблястий слід, і я зрозумів: воно залізло всередину. Матінка Малкін повернулася, стала *нечистою*, і тіло її розім'якло й розповзлося, здатне пролізти в найменшу шпарину.

Вона вже залізла в льох.

Ми там нічого не тримали й туди не ходили, але я добре його пам'ятав. У льосі була земляна підлога, вщент заставлена порожніми бочками. Стіни будинку були грубі та порожністі, а отже, щойно Матінка Малкін пробереться всередину якоїсь стіни, легко добереться в домі, куди захоче.

Я глянув угору, на вікно Еліс. У вікні миготіла свічка. Схоже, вона ще не спить. Я повернувся в дім і вже за мить

стояв у неї під дверима. Тепер треба було постукати, але так, щоб почула тільки вона й не прокинулися інші. Щойно я підняв кулак, зсередини почувся якийсь звук. То був голос Еліс. Вона з кимось говорила.

Мене це насторожило, але я все-одно постукав. Почекав якусь мить, але Еліс не відчинила, і я приклав вухо до дверей. Із ким це вона говорить в кімнаті? Еллі з Джеком уже лягли. Знову ж таки, чутно було тільки голос Еліс — більше нічий. Але щось у ньому було не так. Інтонації нагадували мені когось іншого, десь я вже таке чув. І коли нарешті згадав, відсахнувся від дверей як обпечений.

Її голос підіймався і опадав, як речитатив у Кістлявої Ліззі, коли вона читала над ямою заклинання.

Я й сам не зрозумів, як уже схопив круглу дверну ручку, провернув та широко відчинив двері.

Еліс читала закляття перед дзеркалом. Вона сиділа на краєчку крісла перед столиком і вдивлялася в дзеркало крізь полум'я свічки. Я глибоко вдихнув та підкрався ближче.

Весна у графстві холодна, кімната вихолола під ніч, але з лоба Еліс стікали краплини поту. Ось аж дві злилися в одну над її лівим оком та стекли на її щоку, наче велика сльоза.

Еліс не кліпала і не відводила від дзеркала погляду широко розплющених очей. Я покликав її на ім'я, але вона не зреагувала.

Тоді я зайшов їй за спину і також зазирнув у дзеркало, але, на мій жах, над відображенням підсвічника в люстрі стояло не її лице.

Замість Еліс там відбивалося старе, худе й зморшкувате обличчя, обрамлене обабіч щік розпатланим сивим волоссям, наче фіранками. Це було обличчя істоти, яка довго просиділа в сирій землі.

Очі-жаринки зустрілися зі мною поглядом. Рот склався у кривий посміх, але в червоних очах палала ненависть.

Я її упізнав. То було обличчя Матінки Малкін.

Що відбувається? Невже вона вселилася в Еліс? Чи то Еліс якось спілкується з Матінкою Малкін через це дзеркало?

Я навіть не думав — я просто схопив свічник і вдарив ним об люстро. Важка підставка влетіла в блискучу гладь, а дзеркало голосно тріснуло і вкрилося дрібними розколинами. Тут же із дрібним дзенькотом посипалися на підлогу друзки. Еліс закричала, голосно й пронизливо.

Це був найгірший виск, який тільки можна собі уявити. У ньому звучав такий біль, що мені згадалося, як верещать перед смертю свині, коли їх ріжуть. Але мені не було її шкода, хоч як би вона кричала, як би дивилася дикими, нажаханими очима і як би тягла себе за волосся.

Дім ураз наповнився галасом. Заплакало немовля, тоді закричав із лайкою грубий чоловічий голос, далі сходами загупали важкі черевики.

Розлючений Джек увірвався до кімнати, глянув на розбите дзеркало і тут же підскочив до мене із занесеним кулаком. Вирішив, мабуть, що я один винуватий, бо Еліс досі кричала. А в мене в руках лишився підсвічник, і пальці кровили від дрібних порізів, де мене зачепили дзеркальні скалки.

Еллі забігла в кімнату саме цієї миті. У правій руці вона тримала дитину — мале розривалося від крику, — а лівою схопила Джека та тягнула назад, поки він не розтиснув кулак і не опустив руку.

— Ні, Джеку, — благала вона. — Так нічого не вирішиш.

— Повірити не можу! — вовком накинувся на мене Джек. — Ти хоч знаєш, скільки цьому дзеркалу років? Що тепер скаже тато? Як йому це болітиме?

Звісно, що Джек розсердився. Мало того що я всіх побудив, ще й зіпсував столик, який татові лишився від його мами. Татові від його батьків лишилося тільки дві речі — кресало, що він мені подарував, і ось цей столик із дзеркалом.

Джек підступив до мене впритул. Свічка не згасла, навіть коли я розбив свічником дзеркало, але від крику його тьмяно замиготіла.

— Нащо ти це зробив? Та що в тебе вселилося? — волав він.

Що я міг йому сказати? Просто стенув плечима й опустив голову.

— Що ти тут взагалі забув? — не відставав Джек.

Я мовчав. Будь-яке слово від мене зараз тільки дужче його розсердить.

— Геть у свою кімнату і ні ногою звідти, — наказав він. — Бо вас обох викину з дому.

Я глянув на Еліс — вона так і сиділа у кріслі, обхопивши голову руками. Уже не кричала, але дрижала всім тілом.

Я повернувся до Джека, але йому було не до мене — він дивився на Еллі з тривогою. Еллі раптом затнулася, похитнулася й завалилася спиною на стіну. Джек миттю забув про дзеркало і заходився коло дружини.

— Не знаю, що на мене найшло, — збентежилася Еллі. — Раптом запаморочилося. О Джеку! Джеку! Я ж мало не впустила дитину!

— Але ж не впустила, із дитиною все гаразд. Заспокойся. Ось, нумо я потримаю...

Джек узяв дитину на руки і тут же заспокоївся.

— Прибери тут все поки, — сказав він мені. — А зранку ще поговоримо.

Еллі підійшла до Еліс, поклала руку їй на плече.

— Еліс, ходи-но зі мною на кухню, а Том тут поприбирає, — покликкала вона. — Я нам усім заварю чаю.

За кілька хвилин вони повиходили, покинувши мене прибирати. Ще хвилин за десять я також спустився за віником. Еллі, Джек та Еліс утрюх сиділи за кухонним столом, перед кожним парувало горня трав'яного чаю. Дитина спала в Еллі на руках. Усі мовчали, ніхто не покликав мене за стіл і навіть не глянув у мій бік.

Я повернувся нагору, поприбирав скалки, наскільки вдалося, і пішов до своєї кімнати. Там сів на ліжко та втупився у вікно. Мені було страшно й самотньо. Матінка Малкін справді вселилася в тіло Еліс? Зрештою, це її обличчя дивилося на мене із дзеркала. І якщо так, то і дитині, і всім нам загрожує небезпека.

Поки що вона зачала, але Еліс дрібніша й слабша за Джека, отже, Матінці Малкін доведеться хитрувати. Вона, мабуть, зачекає, поки всі поспнуть. І найперше прийде по мене. Або по дитину. Кров немовляти додасть їй сили.

А може, я вчасно розбив те люстро? І закляття розірвалося раніше, ніж Матінка Малкін встигла в неї вселитися? Або Еліс говорила з відьмою через дзеркало. Хоча в такому разі також нічого хорошого, бо це означає, що в мене два вороги, а не один.

Щось треба було робити. Але що? Від усіх цих думок мені голова йшла обертом. Аж раптом у двері постукали. Я подумав, це Еліс, і не відчинив, але з-за дверей мене тихо покликали на ім'я. То була Еллі, і я відкрив двері.

— Впустиш мене? — запитала вона. — Хочу з тобою поговорити, але боюся збудити дитину — щойно приспала.

Я кивнув, і Еллі зайшла та обережно причинила за собою двері.

— Ти як, усе гаразд? — запитала вона стривожено.

Я почувався нещасним, але кивнув, хоч і не міг звести на неї очей.

— Розкажеш мені? — запитала вона. — Ти ж розумний хлопець, Томе. Мабуть, у тебе була поважна причина на такий вчинок. Тобі стане легше, якщо з кимось поділишся.

Але я не міг їй сказати правду. У Еллі мала дитина, як їй сказати, що десь між стінами бродить відьма, ласа до дитячої крові? Але заради дитини я мусив її попередити. Щоб вона зрозуміла, як усе серйозно. Щоб звідси втекла.

— Є така причина, Еллі. Але я не знаю, з чого почати. Еллі усміхнулася.

— А ти почни від самого початку...

— Щось прийшло за мною вслід до самого дому, — сказав я, дивлячись Еллі прямо у вічі. — Лиха істота, що прагне моєї смерті. Тому я розбив те дзеркало. Еліс якраз говорила з нею кризь люстро...

Еллі розлючено зблиснула очима.

— Ти це Джекові розкажи — побачиш, чи важкий у нього кулак! Ти привів нам таке додому і не подумав про немовля? Як ти міг, Томе? Як ти міг?

— Я ж не знав, — заперечив я. — Щойно дізнався. І відразу кажу тобі, щоб ти забирила дитину і їхала звідси. Зараз же, поки не запізно.

— Що? Прямо зараз? Посеред ночі?

Я кивнув. Еллі заперечно похитала головою.

— Джек не поїде. Не втікатиме серед ночі з власного дому, хай що б тут було. Ні, я почекаю. Залишуся тут і буду молитися. Мене мати навчила. Вона казала, якщо молишся від щирого серця, ніщо лихе тебе не зачепить. І я в це вірю. Та й раптом ти помилився, Томе? — додала вона. — Ти ще молодий, тільки-но вчишся, може, усе не так зле, як тобі здається. І мама твоя от-от повернеться.

Якщо не сьогодні, то завтра ввечері. Вона знатиме, що робити. А поки тримайся подалі від тієї дівчини. Вона якась дивна.

Я відкрив було рота, хотів її таки переконати, але Еллі раптом змінилася на виду, затнулася і схопилася рукою за стіну, щоб не впасти.

— О маєш. Глянь, що ти накоїв. Паморочиться від такого гармидеру.

Вона присіла на моє ліжко і на хвилину опустила голову на руки. Я дивився на неї нещасними очима і не знав, чим допомогти.

Уже за мить вона звелася на ноги.

— Щойно твоя мама повернеться, треба буде негайно з нею поговорити. Але не забудь: до того часу тримайся подалі від Еліс. Ти мені обіцяєш?

Я пообіцяв, Еллі сумно мені всміхнулася наостанок і повернулася до себе в кімнату.

І тільки коли за нею зачинилися двері, мене як блискавкою вдарило...

Еллі вже двічі спіткнулася на рівному місці, бо в неї запаморочилося в голові. Раз — то ще випадковість. Звичайна втома. Але двічі! Їй паморочилося, а це ж найперша прикмета одержимого тіла!

Я не міг всидіти й нервово ходив кімнатою від стіни до стіни. Та ні, не може бути. Тільки не Еллі! Не може бути, щоб Еллі. Це вона, мабуть, втомилася. Зрештою, дитина майже не дає їй спати. Але Еллі здорова й сильна. Вона й сама виросла на фермі, вона витривала. А ще Еллі казала, що буде молитися. Але, може, це так навмисне — відвести від себе підозру?

Але ж Еліс попереджала, що Еллі для відьми — не така легка ціль? І що, напевно, це буде Джек. Але Джекові не

паморочиться. Хоча, норів у нього добряче зіпсувався — вибухає, кидається з кулаками! Якби Еллі його не стримала, він би вже мені в'язи скрутив.

Звісно, усе це так, якщо Еліс не служить Матінці Малкін, бо інакше вона навмисне наговорила дурниць, аби збити мене зі сліду. Навіть Відьмаковій книжці в її переказі не можна вірити! Може, Еліс *увесь цей час* мені бреше! Я не вмів читати латиною і не міг її перевірити.

Отже, усі тепер під підозрою. Щомиті відьма може напасти, а я не знаю навіть, кого мені остерігатися!

Якщо пощастить, рано-вранці повернеться мама. Вона знатиме, що робити. Але до світанку далеко, тож не можна склепити повіки — хтось мусить уночі пильнувати на одержимого. Якщо це Джек або Еллі, я нічого не вдію. Ходу в їхню кімнату мені не було — залишалося пильнувати Еліс.

Я вийшов у коридор і сів на сходи неподалік своєї кімнати. Збоку від мене були двері в спальню Еллі та Джека, а внизу і навпроти, біля підніжжя сходів, — двері кімнати Еліс. Якщо вона вийде з кімнати, принаймні я встигну всіх попередити.

Я вирішив так: якщо до ранку мама не повернеться, на світанку я звідси піду. Крім неї, прохати про допомогу можна було хіба що Відьмака...

У мене видалася довга ніч. Спочатку я підскакував від кожного шереху — то сходи скрипнуть, то дошка в підлозі якоїсь кімнати. Але потроху я заспокоївся. Дім був старий, і я звик до цих скрипів і шурхотінь — звичних супровідників нічного спокою й прохолоди. Але під ранок мене знову почала гризти тривога.

Мені вчувалося тихе шкряботіння всередині стін — ніби нігтями хтось раз по раз шкребе по каменю, але щоразу —

в іншому місці. То біля вищих сходинок, з лівого боку. То нижче — поруч з кімнатою Еліс. Так тихо, що й не розбереш — правда чи причувається? Але на мене віяло холодом, справжнім холодом потойбіччя, і вже з цього я знав, що наближається небезпека.

Загавкотіли пси, а далі й худоба на фермі стривожилася й заревіла. Волохаті свині так верещали, ніби до них уже взявся різник. Ще й дитина прокинулася від цього репету й собі завела плачі.

Холод уже пробирав до кістки, і я затремтів. Зрозумів, що далі я вже не висиджу. Щось треба було робити.

Тоді, на березі річки, мої руки самі замахнулися костуром. Цього разу мене самі понесли ноги. Я нічого не встиг подумати — просто кинувся геть. Серце молотило в грудях від переляку, і я помчав униз сходами, додаючи свій тупіт до всього гармидеру. Геть, геть — подалі звідси, подалі від відьми. Байдуже до всього решти. Мені забракло мужності.

Розділ 13

Волохаті свині

Я вирвався з дому та помчав на північ, прямо до пагорба Повішаних, і прийшов до тями аж на північному пасовиську. Мені терміново потрібна була допомога. Я вирішив повернутися до Чипендена. Тільки Відьмак зможе мені допомогти.

Щойно я дістався межевої огорожі, собаки, худоба — усе затихло, і я озирнувся на ферму. Від неї в далечину виляся ґрунтова дорога — темна нитка поміж клаптів сірих полів.

І тут на дорозі я побачив ліхтар. Хтось їхав підводою до нашої ферми. Це мама вертається? Я вже у це встиг повірити, але підвода під'їхала до воріт, і їздовий голосно забухикав, тоді відхаркнув, набираючи повен рот слизу, і сплюнув убік. То приїхав різник. Сьогодні він мав зарізати п'ять найбільших наших волохатих свиней, а їх ще смалити й довго шкребти, тож він приїхав із самого рання.

Він мені зроду нічого поганого не зробив, але я завжди тішився, коли він збирав свої ножі й забирався геть. Мама

його також не любила. Їй не подобалося, що він харкає на наше подвір'я.

Цей Рило — так ми його називали — був кремезний чоловіча, вищий навіть за Джека, із вузлуватими, міцними руками. До такої роботи треба мати силу в руках. Свині, буває, важать більше за якогось чоловіка, а видираються з-під ножа, як скажені. А от у поясі він уже зробився брезклий. Два нижні гудзики на сорочці він завжди розстібав, а що сорочки вічно носив короткі, то білий, волохатий живіт пухкою складкою стирчав йому з-під поли та звисав над коричневим шкіряним фартухом. Фартух потрібен був, щоб не замочити свинячою кров'ю штани під низом. Років йому було ледве за тридцять, але волосся на голові вже потоншало й порідішало.

Розчарований, що то не мама, я спостерігав, як він зняв із підводи ліхтар та почав розкладати свій інструмент перед сараєм, збоку від свинарника.

Вирішивши не марнувати більше часу, я поліз через огорожу в ліс, але краєм ока помітив, як хтось біжить із долини слідом за мною до перелазу на північному пасовиську.

То була Еліс. Я не хотів такої компанії в дорозі, тому вирішив — краще відразу її прожену. Вмостився зверху на межовій огорожі й став чекати. Не довго й чекав — вона бігла щодуху всю дорогу, навіть вгору по пагорбу.

Близько не підійшла, а спинилася кроків за дев'ять-десять і сперла руки в боки, якусь мить вирівнюючи дихання. Я дивився на неї згори вниз: чорна сукня, гостроносі черевики. Мабуть, її розбудив мій тупіт сходами: вона би мене не здогнала, якби притьмом не кинулася вслід, одягнувшись нашвидкуруч.

— Не хочу з тобою навіть говорити, — гукнув я до неї незвичним для мене високим, тремтливим голосом. — І не ходи за мною. Тобі давали шанс, а відтепер тримайся подалі від Чипендена.

— Ще й як будеш зі мною зараз говорити, — відрізала Еліс. — Поки не сталося біди, маєш дещо знати. Матінка Малкін уже тут.

— Я знаю, — сказав я. — Я її бачив.

— Не в дзеркалі. Не тільки в дзеркалі. Вона повернулася й ховається десь у домі, — Еліс махнула рукою кудись у бік долини.

— Кажу, що знаю, — розсердився я. — Місяць показав її сліди, я пішов нагору тобі розказати, і що я побачив? Ти говорила з нею, і, мабуть, не перший раз.

Я згадав, як заходив до Еліс просити про книжку. Свічка іще диміла при дзеркалі.

— Мабуть, це ти її сюди привела, — звинуватив я. — Ти їй розказала, де мене шукати.

— Неправда! — не менше за мене розлютилася Еліс, аж підскочила до мене на три кроки. — Я її винюшила, еге ж — і знайшла через дзеркало. Але звідки я знала, що вона близько? Вона сильніша й не пускала мене. На щастя, ти вчасно прийшов. Не знаю, що би зі мною стало, якби ти не розбив те дзеркало.

Я хотів її вірити, але не міг. Вона підійшла ще ближче, і я відвернувся, готовий зістрибнути з огорожі на другий бік.

— Я піду до Чипендена за містером Грегорі, — сказав я. — Він знатиме, що робити.

— Часу нема, — заперечила Еліс. — Поки ви двоє вернетесь, уже буде запізно. У домі немовля. Матінка Малкін хоче тобі помститися, але ще дужче жадає людської крові. Дитячу кров вона любить найбільше. Від неї сильніша магія.

Я й забув про дитину зі свого переляку. Еліс правду казала. Відьма не буде вселятися в малечу, але точно захоче випити її кров. Я не встигну привести сюди Відьмака.

— Але що я можу зробити проти Матінки Малкін?

Еліс стенула плечима та спохмурніла.

— Це твоє ремесло. Старий Грегорі чогось тебе вчив? Якщо не в записнику, то в голові мусило щось лишитися. Згадаєш — і все.

— Він мало розповідав про відьом. — Я на нього розсердився.

Відьмак мене вчив про богартів, трохи про привидів і примар, але всі біди мої були від відьом.

Еліс я так і не довіряв, але в Чипенден після її нагадування піти не міг. Відьма не чекатиме, поки я повернуся із Відьмаком. Еліс ніби із добрими намірами мене здоганяла, переживала про немовля. Але якщо це вона одержима або співниця Матінки Малкін, то їй вельми успішно вдалося відмовити мене кликати Відьмака й завернути на ферму, де тепер від відьминої волі залежить, де і як на мене напасти.

Дорогою вниз по схилу я тримався від Еліс на відстані кілька кроків, але на подвір'я ми вже заходили разом, разом же проходили повз сарай.

Рило-різник саме гострив під сараєм ножі, побачив мене й кивнув на знак вітання. Я кивнув у відповідь. Але замість повернутися до роботи, він витріщався на Еліс, мовчки зміряв її поглядом з голови до ніг — не раз, а двічі. Ми вже підходили до дверей кухні, коли він голосно й протяжно просвистів їй услід. Його лице більше скидалося на пороссячу морду, ніж на вовчу пашеку, але свист прозвучав глузливо й хижо.

Еліс зробила вигляд, що не почула. Їй ще треба було снідання варити, а до того мала другу роботу — вимити

курку, із якої буде обід. Випатрана й безголова тушка ще від учорашнього вечора висіла на гачку при дверях. Еліс її помила і взялася натирати сіллю, не відводячи від курки зосереджених очей, щоб ані окрайця не пропустити.

І саме тоді, спостерігаючи за її роботою, я нарешті згадав, як можна боротися з одержимими.

Сіль і залізо!

Я не певен був, що точно подіє, але спробувати було варто. Такою сумішшю Відьмак запечатував у ямі богартів, — може, і проти відьми спрацює. І якщо я жбурну в одержимого сіль із залізом, може, Матінка Малкін сама покине це тіло.

Я не довіряв Еліс, тож не хотів брати сіль при ній — довелося почекати, поки вона закінчить із куркою та вийде з кухні. Набравши солі, я пішов не до своєї роботи, а в татову майстерню.

Там я швидко знайшов потрібне. Серед різних напилків і пилок, розставлених на полиці над робочим столом, я вибрав ту, що з найбільшими зубцями. У нашому графстві її звали «байстря», і коли я був менший, то була єдина можливість козирнути міцним слівцем і не отримати на горіхи. Уже за мить я взявся пиляти край старого залізного відра — скрегіт стояв такий бридкий, аж зводило зуби. Але невдовзі його заглушив голосний вереск.

Різали свиню, першу з п'яти.

Я знав: Матінка Малкін може бути де завгодно, і, якщо досі ще не вибрала собі жертву для одержимості, зробить це будь-якої миті. Треба було весь час пильнувати й триматися на сторожі. Принаймні я тепер мав чим боронитися.

Джек усе відправляв мене на підмогу різників, але я годував його відмовками — то одне маю спершу закінчити, то друге почати. Я підстерігав відьму й придивлявся стиха

до всіх у домі — мені не можна було цілий день сидіти біля свиней. Я був у гостях, а не найманий робітник, тому Джек не міг мене змусити, хоч як би намагався.

Зрештою після обіду він із темним лицем пішов підсобляти різнику сам. Цього я й добивався. Якщо він увесь час буде перед сараєм, я і здалеку за ним припилую. Час від часу я знаходив якусь причину покрутитися біля Еліс та біля Еллі. Відьма могла вселитися в будь-кого, але якщо жертвою стане Еллі, дитину вже не врятуєш — Еллі постійно носила немовля на руках або тримала в люльці біля себе.

Я дістав сіль із залізом, але не знав, чи цього досить. От якби десь роздобути срібного ланцюга. Бодай малесенький ланцюжок — і то краще, ніж нічого. Я колись давно чув, як мама із татом говорили про її ланцюжок зі срібла. Не пам'ятаю, щоб мама його носила, але, може, він десь лежить у домі, — може, навіть, у вічно зачиненій коморі під стріхою.

Проте батьківська кімната була відкрита. Зазвичай я не заходив туди без дозволу, але зараз мене гнав розпач. Я перетрусив мамину скриньку з прикрасами — брошки, перстені, жодного срібного ланцюжка. Обшукав всю кімнату. Соромно було нишпорити в батьківських шухлядах, але я і там подивився. Думав — раптом знайду ключ від зачищеної комори, але і його не було.

Я саме нишпорив у батьківській спальні, коли Джекові важкі черевики прогупали вгору сходами. Я завмер, зачав підих, але він зайшов на хвилину до себе в кімнату та повернувся надвір. Я ще трохи пошукав у батьків, але все даремно — довелося спускатися і знову про всяк випадок за всіма спостерігати.

Увесь день повітря стояло непорушне, застигле, але під вечір коло сараю потягнуло легким вітерцем. Сонце

хилилося на захід, заливаючи все довкола теплим, червоним сяйвом, — схоже, завтра буде тепло й погідно. Перед сараєм з великих гаків звисали вниз головою вже три свинячі туші. Рожеві, добре обшкрябані, з останньої у підставлене відро ще капотіла кров. Рило-різник на колінах борюкався із четвертою — він її притискав до землі, а вона не давалася, і ще невідомо було, хто з них сильніше рохкав від натуги.

Джек у просякнутій кров'ю сорочці провів мене сердитим поглядом, але я лише усміхнувся йому й кивнув, проходячи повз. Вони хіба половину закінчили і ще мали повні руки роботи, тож і після заходу сонця їм ще тут гарувати. Зате ні в кого поки жодних ознак запаморочення чи одержимості.

За годину стемніло. Джек із різником працювали тепер при світлі вогнища, довгі тіні стелилися по двору.

Жахіття почалося, коли я пішов за сарай, набрати з вуличної комори торбу картоплі...

Закричала надсадно жінка, і то так страхітливо, ніби перед очима в неї скоїлося найгірше горе.

Я покинув картоплю та кинувся на той крик. Вибіг з-за сараю і став як укопаний, не вірячи своїм очам.

Кроків за двадцять від мене стояла Еллі і простягала вперед обидві руки. Вона так кричала, ніби її ножами ріжуть. На землі біля неї лежав Джек із закривавленим обличчям. Я спершу подумав: вона через Джека так налякалася, але ні — то було через різника.

Він стояв до мене обличчям, ніби тільки й мене чекав. У лівій руці тримав улюбленого гострого ножа — того довшого, яким різав свиням горлянки. Я завмер від жаху, бо зрозумів, чого так кричала Еллі.

У правій руці він тримав її дитину.

Зі шкіряного фартуха на залиті липкою свинячою кров'ю черевики скрапувало червоне. Різник підніс ножа до дитини.

— Іди сюди, хлопчику, — покликав він мене й розсміявся. — Ходи до мене.

Різник відкривав і закривав рота в такт словам, але говорив не своїм голосом, а голосом Матінки Малкін. І сміявся не своїм сміхом — глибоким, утробним, — а справжнім відьомським хихотінням.

Я ступив крок. І другий. Я сам хотів підійти ближче. Урятувати дитину. Хотів підступити швидше, але не міг. Ноги налилися свинцем. Як у страшному сні, коли втікаєш, а ноги тебе не слухають. Мої ноги слухали не мене.

Мене пробило холодним потом від цього розуміння. Я ступав до різника не з власної волі. А тому, що так хотіла Матінка Малкін. Вона тягнула мене вперед так швидко, як їй хотілося — прямо на наставленого ножа. Я не йшов рятувати дитину. Я йшов на вірну смерть. Вона наклала якесь закляття. Закляття примусу.

Подібне було на березі річки, але ліва моя рука тоді самовільно замахнулася костуром та зіштовхнула її у воду. Тепер ні кінцівки, ні розум не були мені підвладні.

Я підходив до різника все ближче. Ближче й ближче до його ножа. Його очима на мене дивилася Матінка Малкін. Обличчя його аж розпухло, ніби відьма всередині заповнює все, що можна, — надуває щоки мов не до тріску, напинає зморшки на чолі твердими гірськими кряжами, а під тими навислими складками червоним зловісним вогнем горіли вирячені, булькаті очі.

Я ступив іще крок, і в грудях важко гупнуло серце. Ще крок. І ще один важкий стук. Я вже був зовсім до нього близько. *Гуп-гуп!* — заходилося моє серце, по стуку на кожен крок. До наставленого на мене ножа залишалося

всього п'ять кроків, коли на нас понеслася Еліс, вигукуючи моє ім'я. Краєм ока я бачив, як вона вибігає з тіні на осяяний вогнем двір і мчить прямо на різника. Чорне волосся вилося за спиною, ніби Еліс бігла супроти сильного вітру.

Не сповільнюючи швидкого бігу, вона поцілила різникові в живіт ногою — гострий кінчик черевика вп'явся глибоко в грубий, м'який живіт прямо над фартухом.

Різник склався від болю навпіл та впустив дитину, але Еліс — вертка, як молода кішка, — підхопила немовля над землею й кинулася навтьоки, назад до Еллі.

Щойно її гостроносий черевик уп'явся Рилові-різникові в живіт, закляття спало. Я звільнився від чарів і міг поворушити руками-ногами. Міг бігти. І міг напасти.

Різник уже розпрямився і хоч і впустив дитину, але не ножа. Я бачив, як він похитнувся, замахнувшись на мене ножем, — може, через притаманне одержимим запаморочення, а може, через гостроносий черевик Еліс.

Щойно я звільнився від закляття, мене заповонила ціла буря почуттів: і горе за Джека, і страх за дитину Еллі, і злість, що таке відбувається з моєю сім'єю. Але тієї миті я зрозумів, що народився стати колись Відьмаком. Найкращим Відьмаком усіх часів. Я зможу, я досягну, щоб мама мною пишалася.

Розумієте, я не злякався ножа. Натомість я був суцільний лід і вогонь. Глибоко всередині, як під вулканом, нуртувала гаряча лють. Але зовні я був холодний як лід, і розум мій залишався ясним і гострим, а дихання — розміреним.

Я запхав руки в кишені штанів та набрав повні жмені того, що зранку туди насипав. Тоді одночасно жбурнув обидві жмені різникові в обличчя: з правої руки — біле, а лівої — чорне. Темна й світла хмари перемішалися та осипалися на його обличчя і плечі.

Сіль із залізом — та сама суміш, якої так бояться богарти. Сіль припече, а залізо ослабить. Сіль із маминої кухні та залізні ошурки, напиляні з краю старого відра. Я тільки сподівався, що на відьму це також подіє.

Мабуть, ніхто не зрадіє, отримавши сіль і залізо прямо в обличчя, — щонайменше, людина закашляється та почне відпльовуватися. Але на різника подіяло значно сильніше. Спершу він закляк та відпустив ножа. Тоді повільно закотив очі, упав на коліна і повалився долілиць вперед. Гепнувся лобом об землю і лишився лежати, вивернувши шию набік.

Із лівої його ніздрі потік густий слиз. Я не міг відвести очей від того, як слиз із дрібної ниточки помалу зібрався в знайому мені фігуру Матінки Малкін. І хоча багато в чому вона лишилася як за життя, але дечим змінилася. Поперше, ростом вона змаліла, мабуть, утричі, відколи я бачив її востаннє. Тепер її плечі ледве сягали моїх колін, зате й досі слідом за нею волочилися довгі поли плаща, лишаючи по собі слизькі сліди. Сиво-біле волосся досі спадало на згорблені плечі, як побиті міллю фіранки. Але дуже змінилася шкіра — стала якась химерна, блискуча, в'язка й витягнута. Червоні очі залишилися такі самі, як раніше. Вона ще зміряла мене востаннє лютим поглядом і поповзла за сарай. І що далі повзла, то меншою ставала заввишки. Я ще подумав: це від солі й заліза такий ефект? Я не знав, що ще можна тепер зробити, тож просто дивився їй услід, надто виснажений для чогось іще.

Але Еліс не збиралася так просто її відпускати. Вона вже віддала дитину на руки Еллі, вихопила з вогнища палицю, на другому кінці якої палахкотів вогонь, і кинулася слідом за Матінкою Малкін.

Я здогадався, що вона замислила. Один дотик — і відьма згорить у вогні. Але в глибині душі я знав: це надто жахливий

кінець для будь-кого, і я не міг такого допустити. Тож я вхопив Еліс за лікоть і смикнув, розвертаючи до себе обличчям. Від несподіванки вона впустила свій смолоскип на землю.

Еліс глянула на мене з такою люттю, що я вже був готовий відчувати на собі силу її гостроносих черевиків. Натомість вона вхопила мене за руку вище від зап'ястя і так сильно стиснула, що аж пальці вп'ялися в шкіру.

— Забудь про жаль, бо не виживеш! — прошипіла вона мені в обличчя. — Наука старого Грегорі — то байка. Помреш, як усі до тебе!

Вона мене відпустила, але на руці лишилися рани від її гострих нігтів. Десь навіть виступила кров.

— Відьом потрібно палити, — спокійно нагадала вона, — інакше вони вертаються. Мало вкинути відьму в яму. Це лише відтермінує кінець. І старий Грегорі про це знає, але занадто м'якосердий для вогню. А тепер надто пізно...

Матінка Малкін вже майже зникла в тінях на куті сараю. Із кожним кроком вона малішала, хоча плащ і далі тягнувся за нею по землі. Але я побачив, що відьма припустилася страшної помилки. Вона вибрала не ту дорогу й поповзла через найбільший на фермі загін. Її теперішній ріст якраз дозволяв їй пролізти під нижньою дошкою огорожі.

У свиней сьогодні видався дуже поганий день. П'ять їхніх товаришок зарізали, запах крові та верески добряче їх налякали. Тож вони, м'яко кажучи, були не в гуморі, і я би нікому не радив заходити до них в загін. Бо великі волохаті свині їдять усе — абсолютно все. І вже скоро Матінка Малкін зайшлася криком і довго, довго, довго кричала.

— Що ж. Так, мабуть, не гірше за вогонь, — зауважила Еліс, коли крики нарешті стихли.

На її обличчі було очевидне полегшення. Я почувався так само. Ми обоє раділи, що все закінчилося. Одначе я так втомився, що тільки стенов плечима без жодної думки про це. Я озирнувся — позаду стояла Еллі. І мені не сподобався вираз її обличчя.

Еллі була налякана. Ні — нажахана. Вона дивилася на нас із Еліс, ніби повірити не могла, що ми на таке здатні. Ніби вперше по-справжньому мене бачила. Ніби нарешті усвідомила, що я таке.

І я тоді також зрозумів. Уперше я насправді відчув себе учнем Відьмака. Я бачив, як при нашому виді люди переходять на інший бік вулиці. Як дрижать або хрестяться, коли ми проходимо їхнім селом. Я просто ніколи раніше не сприймав це на свій рахунок. Мені здавалося: це не мене — це Відьмака вони так цураються. Але більше я не міг заплющувати очі на правду. Це відбувалося саме зі мною, у моєму рідному домі.

Я раніше не знав, що буває така самотність.

Розділ 14

Відьмакова порада

Як виявилось, страшного лиха не сталося. Джек був живий. Я не дуже хотів розпитувати, щоб зайвий раз не нагадувати, як Рило-різник, щойно тільки почав шкребти з Джеком п'яту свиню, ураз ошалів і кинувся на нього з ножем.

Кров у Джека на обличчі була свиняча. Різник вдарив його палицею по голові, Джек знепритомнів, а різник пішов у дім і забрав дитину. Так він збирався виманити мене зі сховку, підманити ближче й зарізати.

Звісно, це я неправильно зараз розповідаю. Адже різник тут ні до чого. У нього вселилася Матінка Малкін і скористалася його сильним тілом. За кілька годин він опритомнів та поїхав додому, потираючи побитий живіт. Схоже, він нічого не пам'ятав, а ми не збиралися йому розповідати.

Тієї ночі ніхто в домі не спав. Еллі розпалила в каміні високе багаття та цілу ніч просиділа на кухні, не випускаючи дитину з виду. Джек ніби приліг нагорі, але постійно прокидався та вибігав на двір — його нудило після удару.

Десь за годину перед світанком повернулася мама, також не дуже весела, ніби в неї щось сталося.

Я допоміг їй занести речі в будинок.

— Мамо, із тобою все гаразд? — запитав я. — Ти ніби втомлена.

— Не звертай на мене уваги. А у вас що тут сталося? По очах бачу, точно сталося.

— Це довга історія, — зітхнув я. — Ходи перше всередину.

Ми зайшли на кухню, і Еллі так зраділа матері, що розридалася від полегшення, а за нею вплач припустилося немовля. На цей гармидер спустився Джек, і всі почали розказувати все й відразу, хоча я швидко махнув рукою — Джек знову взявся скандалити.

Правда, мама швидко закрила йому рота.

— Не підвищуй голос, Джеку, — сказала вона. — Це поки що мій дім, і я не терпітиму в ньому крику.

Йому страшенно не сподобалося, що його так при Еллі відчитали, але він не посмів сперечатися.

Тоді мама кожного по черзі змусила розказати, що трапилося, і почала саме з Джека. Мене вона залишила наостанок, і, коли надійшла моя черга, відправила Еллі з Джеком нагору, щоб ми поговорили наодинці. Сама вона, правда, переважно мовчала. Вислухала мене тихо й так само тихо взяла за руку.

А потім нарешті піднялася в кімнату до Еліс і довго там із нею про щось говорила наодинці.

Щойно тільки зайнялося на день, як прийшов Відьмак. Не знаю чому, але я на нього чекав. Він став за брамою, спершись на костур, і я вийшов до нього та ще раз повторив свою розповідь. Коли я замовк, він похитав головою.

— Я відчув щось недобре, та не встиг вчасно прийти. Але ти добре впорався. Проявив ініціативу, пригадав дещо

з уроків. Коли все інше підводить, завжди можна покласти на сіль і залізо.

— Як думаєте, треба було дозволити Еліс спалити Матінку Малкін?

Це мене мучило.

Він зітхнув та почухав бороду.

— Я вже тобі казав, палити відьом жорстоко, я таке не підтримую.

— Мабуть, доведеться-таки ще раз зустрітися з Матінкою Малкін, — зітхнув я.

Відьмак усміхнувся.

— Не турбуйся, хлопче, вона вже не вернеться у цей світ. Після такого кінця. Пам'ятаєш, я казав тобі про другий спосіб — з'їсти сире серце відьми? Твої свині з цим нам допомогли.

— Але ж не тільки серце — вони всю її з'їли, — здивувався я і зрадів. — То можна вже не боятися? Правда? Точно більше не вернеться?

— Так, Матінки Малкін можна вже не боятися. Нам із тобою, правда, ще вистачить не слабших ворогів, але поки що тобі більше нічого не загрожує.

Мені як гора з плеч упала — таке це було полегшення. Я весь цей час жив передчуттям загрози, і тепер загроза минулася, і світ довкола відразу повеселішав і заяскрів. Нарешті все закінчилося, і знову можна було без остраху чекати завтрашнього дня.

— Тобто не загрожує до наступної безглуздої помилки, — виправився Відьмак. — І не кажи, що то була остання. Ніколи не помиляється тільки той, хто нічого не робить. Це частина науки. Але що нам тепер робити? — запитав він, мружачись від вранішнього сонця.

— Із чим? — не зрозумів я.

— Із дівчиною, хлопче, — пояснив він. — Виходить, пряма їй дорога в яму. Я не бачу іншого виходу.

— Але вона врятувала дитину Еллі, — заперечив я. — І мене також.

— Вона чарувала на дзеркалі, хлопче. Це поганий знак. Ліззі багато її навчила. Надто багато. І тепер вона показала, що готова користатися цими знаннями. А далі ще що накоїть?

— Але вона не зозла. Вона хотіла допомогти знайти Матінку Малкін.

— Можливо, але вона забагато знає, та ще й розумна. Це зараз вона — ще мале дівчисько, але колись виросте в жінку, а розумні жінки небезпечні.

— Моя мама розумна, — роздратувався я на такі слова. — Але вона добра. І завжди чинить на благо. І вміє допомогти людям, бо така розумна. Коли я був зовсім малий, примари з пагорба Повішених так мене налякали, що я не міг спати. Мама пішла туди після темряви і їх заспокоїла. На багато-багато місяців.

Я міг би додати, що в перший день мого учнівства Відьмак сам сказав, що з примарами нічого не вдієш. А мама показала, що вдієш. Але я змовчав. І так виблвкнув зайве.

Відьмак нічого на це не сказав, лише пильно поглянув на дім у дворі.

— Запитайте про Еліс у мами, — порадив я. — Здається, вони ладнають.

— Саме збирався, — кивнув Відьмак. — Час нам із нею поговорити. А ти почекай тут, поки ми побалакаємо.

Відьмак зайшов у двір та попрямував до будинку, але ще не дійшов, як надвір прочинилися двері кухні і мама запросила його всередину.

Уже потім я трохи повгадував, що вони тоді казали одне одному, але їхня розмова тривала майже півгодини, і я ніколи вже не дізнався, чи зайшла в них мова про ті примари. Коли Відьмак нарешті вийшов із дому, мама проводжала його з порогу. Він тоді зробив для мене незвичне — раніше я від нього такого не бачив. Спочатку я подумав, він так киває на прощання, але ні — він глибше зігнув голову і ледь помітно опустив плечі. Жодних сумнівів. На прощання з мамою, Відьмак їй коротко вклонився.

Він ішов до мене через увесь двір і усміхався собі під ніс.

— Я вертаюся в Чипенден, — сказав він мені, — але мама твоя, мабуть, захоче, щоб ти ще одну ніч провів удома. А рішення я залишаю за тобою. Приведеш дівчину назад в Чипенден — то посадимо її в яму. А ні — то відведеш її до тітки у Стомін. Вирішуй сам. Слухай, що тобі підкаже внутрішній голос. Ти зрозумієш, як буде правильно.

І з цими словами він пішов геть, а я залишився з роєм думок в голові. Я знав, як би мені хотілося вирішити, але мусив вчинити правильно.

Отже, мені вдалося ще раз посмакувати маминою вечерею.

Перед вечерею саме вернувся батько, і, хоча мама зраділа його поверненню, щось таке висіло над столом, як невидима чорна хмара. Тож вечеря вийшла не дуже весела, і всі переважно мовчали.

Зате на вечерю було мамине особливе тушковане м'ясо з картоплею, і я не дуже зважав на відсутність розмов — наминав за обидві щоки і надто дбав про добавку, поки Джек не змів усе зі стола.

До Джека повернувся добрий апетит, але — як і всі за столом — він був трохи знічений. Він багато пережив за ці кілька днів, і гуля на лобі слугувала цьому як доказ. Що

стосується Еліс, я не став їй переказувати Відьмакові слова, але відчував, що вона й сама все знає — Еліс ані словом за вечерею не обмовилася. Але найтихіше за всіх сиділа Еллі. Вона, звісно, дуже зраділа, що з дитиною нічого не сталося, але побачене глибоко її вразило. Їй, мабуть, потрібен був час, щоб це пережити.

Коли всі повечеряли й попрямували нагору, мама попросила мене залишитися. Так само, як і тієї ночі — перед тим, як я став Відьмаковим учнем і пішов з дому, — я сів із мамою при каміні. Але щось у виразі її обличчя підказало мені, що цього разу наша розмова піде по-іншому. Раніше вона була тверда зі мною, але горіла надією. Упевнена, що так буде краще. Тепер вона дивилася на мене нерішуче й сумно.

— Я вже майже двадцять п'ять років приймаю у графстві немовлят, — сказала мені вона, опускаючись у своє крісло-гойдалку. — І таки кількох втратила. І хоча батьки завжди горюють, але таке трапляється. Навіть між худоби на фермі. Томе, ти й сам таке бачив.

Я кивнув. Щороку кілька ягнят народжувалися мертвими. Ніхто особливо не дивувався.

— Цього разу все набагато гірше, — зізналася мама. — Цього разу померли і мати, і немовля, для мене це вперше. Я знаю всі трави і як їх краще заварювати. Вмію спиняти страшні кровотечі. Знаю, що треба робити. І жінка була молода і сильна. Усе було за те, щоб вона вижила, але я не змогла її врятувати. Зробила все, що могла, і не змогла її врятувати. І це болить мені, Томе. Ось тут, у самому серці.

Мама схлипнула, охопивши себе руками. Я злякався — зараз вона розридається, але вона лише глибоко вдихнула й повернула собі звичну витримку.

— Але й вівці іноді помирають, коли народжують, мамо, і корови також, — сказав я їй. — Рано чи пізно, якась

жінка померла би. Велике диво, що за такий довгий час це в тебе перший такий випадок.

Я розраджував її, як тільки вмів, але мама дуже тяжко переживала. І через це все сприймала похмуро.

— Сину, темрява наступає, — сказала вона мені. — Швидше, ніж я чекала. Я сподівалася, ти ще виростеш, наберешся досвіду. Дуже уважно слухай все, що говорить учитель. Кожне слово, кожна дрібниця має вагу. Швидше готуйся. І постарайся скоріше вивчити латину.

Тут вона простягнула руку.

— Покажи мені ту книжку.

Я витягнув книжечку, і мама прогорнула кілька сторінок, тут і там зупиняючись на якомусь рядкові.

— Допомогла вона тобі?

— Не дуже, — зізнався я.

— Твій вчитель сам її написав. Він не казав?

Я похитав головою.

— Еліс казала, писав якийсь священик.

Мама усміхнулася.

— Твій вчитель і був колись священиком. Із цього він починав. Настане день, і він ще тобі все розповість. Тільки ти не розпитуй. Хай сам розкаже, коли буде готовий.

— Ви про це говорили з містером Грегорі? — запитав я.

— І про це також, але переважно про Еліс. Він питав мою думку про те, як із нею вчинити. І я сказала йому, що рішення має бути за тобою. То ти вже вирішив?

Я знизав плечима.

— Я досі не впевнений, але містер Грегорі каже слухати внутрішній голос.

— Хороша порада, — кивнула мама.

— А ти як думаєш, мамо? — запитав я. — Що ти сказала про Еліс містеру Ґрегорі? Еліс — відьма чи ні? Скажи мені хоча б це.

— Ні, — повільно відказала мама, обережно добираючи слова. — Не відьма. Але одного дня обов'язково стане відьмою. Вона народилася із серцем відьми, і в неї немає іншого вибору, окрім як іти цією дорогою.

— Тоді її треба посадити в яму в Чипендені, — похнюпився я.

— Не забувай уроки, — суворо вкорила мама. — Що казав тобі вчитель? Відьми бувають різні.

— «Доброчинні...» Тобто Еліс може стати доброю відьмою й допомагати людям?

— Можливо. А може, і ні. Хочеш знати мою справжню думку? Але тобі може не сподобатися.

— Хочу, — сказав я.

— Найскоріше Еліс не стане ні доброю, ні лихою. Серединка-наполовинку. Щось посередині. І тому з нею дуже небезпечно водити знайомство. Ця дівчина може стати твоїм прокляттям й отруїти своєю присутністю все, що для тебе важливо. Або стане найкращим і наймогутнішим твоїм другом. Визначальною для тебе людиною. Але я не знаю, як воно між вами складеться. Не бачу — і край.

— Хіба майбутнє можна побачити? Містер Ґрегорі каже, що не вірить у пророцтва. І що майбутнє можна змінити.

Мама поклала руку мені на плече й легко стиснула.

— У кожного з нас є якийсь вибір, — сказала вона. — Але, мабуть, найважливіше рішення у твоєму житті буде про Еліс. Тож піднімайся в кімнату й поспи, якщо зможеш. А завтра вранці приймеш рішення.

Одне я не запитав у мами — як вона заспокоїла примари на пагорбі Повішених. Але внутрішній голос підказав мені, що вона не захоче про це говорити. Іноді краще не ставити рідним запитань. Самі все розкажуть, коли настане час.

Ми з Еліс вийшли з дому невдовзі після світанку, і на душі мені було муляко.

Еллі провела мене до воріт. Там я спинився й махнув Еліс, що потім наздожену, і вона попрямувала пагорбом вгору, жодного разу не озирнувшись.

— Томе, маю тобі дещо сказати, — почала Еллі. — Мені боляче це говорити, але так треба.

Я з її голосу зрозумів, що слова будуть неприємні. Кивнув сумно і змусив себе подивитися їй у вічі. На мій подив, в очах у неї бриніли сльози.

— Ти завжди у нас бажаний гість, Томе, — Еллі нервово відкинула з лоба неслухняне пасмо й силувано всміхнулася. — Тут нічого не помінялося. Але нам тепер треба думати про дитину. Отже, ти в нас бажаний гість, але лише до заходу сонця. Розумієш, це тому Джек постійно сердиться. Я раніше не хотіла тобі казати, але зараз мушу. Йому не подобається твоя робота. Зовсім не подобається. Йому від неї моторошно, і він боїться за дитину.

Еллі помовчала і продовжила:

— Розумієш, нам страшно. Ми боїмося, якщо ти лишишся в домі на ніч, за тобою знову щось прийде. Ти приведеш нам до хати лихо, а ми не можемо так ризикувати життям дитини. Приходь у гості, Томе, приходь. Але приходь удень. Поки не сіло сонце й не поснули птахи.

Тоді Еллі обійняла мене, і від цього стало ще гірше. Я знав, що між нами навіки щось встало і вже ніколи не буде, як раніше. Мені защипало в очах, але якимось дивом

я зумів стримати сльози. Сам не знаю як. У горлі в мене застряг великий ком, і я не зміг їй ані слова відповісти.

Я дивився Еллі вслід, поки вона не зайшла в дім, а потім повернувся думками до рішення, яке ще мав прийняти.

Що мені робити з Еліс?

Зранку я прокинувся впевнений, що святий мій обов'язок — забрати її назад у Чипенден. Це здавалося правильним рішенням. Безпечним. Сумлінним. Я вже пожалів було раз Матінку Малкін, носив їй вночі пироги — і он воно як обернулося. Краще притиснути Еліс зараз, поки не пізно. Як казав Відьмак, нам треба думати про невинних, які постраждають в майбутньому.

У перший день дороги ми між собою майже не говорили. Я тільки сказав їй, що ми повертаємося в Чипенден до Відьмака. Якщо Еліс і здогадалася, що на неї там чекає, то ні словом не заперечила. На другий день, коли ми вже доходили до села, спинилися на невеликому пагорбі десь за милю від Відьмакового дому. І я висказав Еліс те, що носив у собі вже дуже давно і що гнітило мене відтоді, як я зрозумів, що це за пироги.

Ми сіли збоку від дороги на порослий травою річковий берег. Сонце щойно зайшло, і довкола стрімко сутеніло.

— Еліс, ти коли-небудь брехала? — почав я здалеку.

— Усі коли-небудь брехали, — відповіла вона. — Це частина людської природи. Але переважно я говорю правду.

— А тієї ночі, коли я опинився в ямі? Я запитав тебе про пироги. Ти сказала, що в Ліззі в домі не було другої дитини. Це правда?

— Я принаймні не бачила.

— Перша дитина, що зникла у цих краях, — ще зовсім немовля. Як би воно загубилося десь у горах? Ти точно впевнена?

Еліс кивнула й опустила голову, не відводячи очей від трави.

— Може, і справді винні вовки, — вів далі я. — На них подумали хлопці в Чипендені.

— Ліззі казала, що бачила в горах вовків. Так що можливо, — погодилася Еліс.

— А як же пироги, Еліс? Із чого вони?

— Переважно сало й свинина. Ще хлібні крихти.

— А кров? Матінці Малкін не підійшла би тваринна кров. Вона після тих пирогів залізні прuti гнула. Звідки взялася кров, Еліс? Кров, на якій робили ті пироги?

Еліс розплакалася. Я терпляче чекав, поки вона заспокоїться, і тоді повторив запитання.

— Ну то звідки взялася кров?

— Ліззі казала, я ще сама дитина, — зізналася Еліс. — Вони часто брали мою кров. Подумаєш, ще разочок. Це не дуже болить. Якщо звикнути. Та й хіба я могла їй якось відмовити?

На цих словах Еліс закотила рукави й показала мені внутрішню сторону передпліччя. Світла ще вистачало, щоб розгледіти купу шрамів — одні старі, інші відносно свіжі. Останній ще й не зажив до кінця. Кров досі сочилася.

— Їх насправді ще більше, — сказала вона. — Набагато більше. Але не всі можна показувати.

Я не знав, що їй на це сказати, тому мовчав. Але для себе я вже все вирішив, і невдовзі ми знайшли в темряві дорогу геть від Чипендена.

Я вирішив відвести Еліс прямо до Стоміна, де жила її тітка. Мені нестерпною стала думка, що для неї все закінчиться ямою в саду Відьмака. Це було надто жахливо. Я ще пам'ятав другу яму, вириту для мене Бивнем, і про те, як

Еліс допомагала мені з неї вибратися, поки Кістлява Ліззі не прийшла за моїми кістками. Але понад усе моє рішення змінила та її розповідь на березі річки. Колись Еліс також була серед тих невинних, кого я хотів захищати. І також стала жертвою.

Ми видерлися на Парлік-пайк, тоді пішли на північ на Блайндгерст-фелл, не спускаючись у долину.

Я хотів побачити Стомін — це село стояло на узбережжі, а я ще ніколи не бачив моря, крім як із вершини гори. Я навмисне повів нас довшою дорогою, бо мені хотілося побродити горами, ближче до сонця. Та й Еліс ніби не заперечувала.

Подорож вийшла приємна, і мені подобалося її товариство. Уперше за весь цей час ми нарешті почали розмовляти. Вона мене багато чого навчила. Еліс знала більше зірок і сузір'їв і вправно ловила кроликів.

Еліс і на рослинах зналася, але все на таких, що Відмак мене про них ще не вчив — як-от чорна блекота чи мандрагора. Я не всім її розповідям вірив, але сумлінно все записував, бо так її вчила Ліззі, — знати те, у що вірять відьми, на мою думку, було корисно. Ще Еліс добре розрізняла, де їстівний гриб, а де поганка, причому деякі були настільки отруйні, що вистачить і шматочка, щоб спинилося серце чи потьмарився розум. Я мав із собою записника, тож під заголовком «Ботаніка» заповнив три сторінки корисними записами.

Одного вечора, коли до Стоміна лишалося менше дня дороги, ми стали табором на ніч на лісовій галявині. Смажили двох кроликів на жарі багаття, аж поки м'ясо не тануло в роті. Після вечері Еліс повернулася до мене обличчям і взяла мене за руку.

Ми довго так просиділи, тримаючись за руки. Вона дивилася на те, як жевріє жар під ногами, а я — на зоряне небо вгорі. Я не хотів забирати руку, але душу ятрили змішані почуття. Я тримав її ліву руку своєю лівою й почувався винним. Мені здавалося, я тримаюся за руки із самою темрявою, і я знав, що Відьмак би цього не схвалив.

Я не міг собі брехати: одного дня Еліс стане відьмою. Я тоді зрозумів, що мама мала рацію, і жодні пророцтва тут ні до чого. У Еліс по очах все було видно. Вона завжди буде десь посередині — не зовсім добра, не зовсім лиха. Але хіба не всі ми такі? Не буває тільки добрих людей.

Тому я не забрав руку. Сидів собі тихо, і одній половині мене подобалося тримати її руку — після всього, що з нами сталося, це якось заспокоювало. Але друга моя половина страждала через почуття провини.

Зрештою, це Еліс забрала руку. Відсунула долоню, але тут же провела пальцями по моєму передпліччю, де лишилися сліди від її нігтів, — ще з тої ночі, коли ми знищили Матінку Малкін. При світлі від нашого вогнища добре було видно дрібненькі шрами.

— Я поставила тобі мітку, — усміхнулася вона. — Маеш тепер навічно моє тавро.

Я ще подумав: яка дивина, про що це вона? На фермі ми таврували худобу своєю міткою, щоб розбиратися після випасу, яка тварина кому належить. Але хіба я міг належати Еліс?

Наступного дня ми спустилися на широку рівнину. Десь було просто болото, а десь — небезпечна трясовина, але нарешті ми дісталися до Стоміна. Я так і не побачив тітку Еліс, бо вона відмовилася до мене виходити. Зате погодилася прийняти Еліс, тож я не скаржився.

Неподалік протікала велика широка річка, і, перш ніж вирушити назад до Чипендена, я прогулявся із Еліс уздовж річкового берега аж до самого моря. Море мене якось не вразило. День стояв сірий і вітряний, і сірі — кольору неба — хвилі здіймалися над водою великими, рваними гребенями.

— Тобі тут буде добре, — я хотів її підбадьорити. — Сонячної днини тут буде гарно.

— Хай уже як-небудь, — сказала Еліс. — Гірше, ніж у Пендл, точно не буде.

Мені раптом знову стало їй шкода. Траплялося, на мене накочувалося почуття самотності, але принаймні я міг поговорити з Відьмаком. Еліс щойно вперше зустрілася з тіткою, а від розбурханого моря віяло холодом і безвихіддю.

— Слухай, Еліс, ми з тобою, мабуть, уже не зустрінемося, але якщо тобі колись знадобиться моя допомога, передай мені звістку, — запропонував я.

Не знаю, чого я таке сказав. Мабуть, тому, що ближчого за Еліс друга в мене ще не було. Ну і принаймні це не така дурна обіцянка, як та попередня. Ні до чого насправді не зобов'язує. І коли наступного разу вона щось у мене попросить, спочатку я пораджуся з Відьмаком.

На мій подив, Еліс усміхнулася з дивним виразом в очах. Аж мені згадалися батькові слова, що жінка часом знає таке, про що чоловік і не здогадається, тож краще в такі хвилини не питати, про що вона думає.

— О, ми ще обов'язково зустрінемося, — заперечила Еліс. — Навіть не сумнівайся, еге ж.

— Ну, мені час, — я зібрався вирушати в дорогу.

— Мені бракуватиме тебе, Томе, — на прощання сказала Еліс. — Усе без тебе буде не те.

— І мені тебе бракуватиме, Еліс, — усміхнувся їй я.

Я і сам спершу думав, що я так через ввічливість їй відповів. Але вже за десять хвилин дороги зрозумів, як помилився.

Усе було правда — мені вже її бракувало.

Я записав цю історію переважно з пам'яті, але дещо брав із записника, а щось із щоденника. Я уже повернувся в Чиппенден, і Відьмак мною задоволений. Каже, у мене хороший прогрес. Кістлява Ліззі сидить у ямі, де раніше була Мартінка Малкін. Залізні пруті відремонтували, і я точно не понесу їй опівночі пироги. Бивня поховали в ямі, яку він вирив для мене.

Останки бідолахи Біллі Бредлі повернули в його могилу під Лейтонівським церковним кладовищем і принаймні повернули йому великі пальці. Сумнівна втіха, але така вже в нас робота. Хоч-не хоч, а роби, як каже мій тато.

Мушу вам ще сказати: Відьмак погоджується із мамою. Він також вважає, що зима щороку довшає й темрява набирається сил. Каже, усе важче долати темних істот.

Тож, тримаючи це в голові, я продовжу вчитися. Як колись сказала мені мама, ніколи не знаєш, на що ти здатен, поки не почнеш. Тож я буду старатися. Буду старатися щосили, бо хочу, щоб вона справді мною пишалася.

Зараз я тільки учень, але одного дня я сам стану Відьмаком.

Томас Дж. Ворд

Щоденник Томаса Дж. Ворда

Сільські дівчата в гостроносих черевиках

Попередив про сільських дівчат. Беруться до всяких капос-тів. Особливо остерігатися тих, хто носить гостроносі черевики. Їм не можна довіряти.

Зустрів Еліс — дівчину, яка справді носить гостроносі черевики! Була до мене люб'язна, але місцеві хлопці її бояться.

Триматися насторожі

Інформація про Матінку Малкін із Відьмакової книжки про відьом

Матінка Малкін чарує на крові. Магічні сили черпає з людської крові — переважно дитячої! Колись жила на фермі на заході графства. Давала притулок і допомогу молодим жінкам (без чоловіків), які чекали дитину. Кров немовлят забирала для чарів. Декого з тих жінок більше ніхто не бачив. Має сина на прізвисько Бивень. Дуже сильний та небезпечний.

Пізніше місцеві відкопали тіла жінок. Їх задавили. Зламали ребра. Це зробив Бивень. Хай де б жила Матінка Малкін,

туди приходиться біда. Востаннє жила під Чипенденом. Відьмак прогнав Ліззі та заточив Матінку Малкін в яму.

Одержимість: прокляті, паморочні, погибельні

Відьмак позичив мені книжку зі своєї бібліотеки (назва вище) про одержимість. Сказав, це «фундаментальна робота». Найкраща книжка, що існує на цю тему. Поки не дуже помічна. Написана латиною, скоро я почну вчити цю мову. Не знаю, що означає назва, але мені страшно. Я і сам на грані погібелі.

Що Еліс розказала мені про одержимість

Еліс пояснила мені назву Відьмакової книжки: «Прокляті, паморочні та погибельні». Першим словом священики називають тих, хто, на їхню думку, обов'язково потрапить до пекла. Друге слово корисніше. Новоодержиме тіло не може тримати рівновагу та постійно падає. За цією ознакою видно, що в тіло нещодавно вселився дух. Так само в одержимих може гіршати норів. І раптова зміна вдачі також править за попередження. Спокійна та тиха людина стає дратівливою.

«Погибельні» — це про дух відьми після смерті, коли вона до погібелі жадає дістати собі нове тіло. А щойно дістане — прагне втримати будь-якою ціною. Тому погібельна й дуже небезпечна. Ладна на все.

У чоловіка вселитися легше, ніж у жінку. Дуже небезпечно, якщо Матінка Малкін вселиться в когось кремезного та сильного, як-от Джек.

Справжня душа все ще перебуває в тілі. Не можна вбити тіло, щоб позбутися відьми. Це те саме, що вбити першого власника тіла! У книжці не вказано, як боротися з одержимістю. Схоже, що недописана.

Що Еліс розказала мені про ботаніку

У рослин може бути різне призначення.

Ними можна вбити, вилікувати або затьмарити розум!

Чорну блекоту ще називають *беладонною*, що означає «красива пані». Жінки крапають в очі, щоб красиво блищали. Дуже небезпечно, але іноді її їдять відьми. З'їси забагато — і помреш або станеш несповна розуму! У малих кількостях використовують, щоб бачити майбутнє. Відьми Пендла використовують для польотів! Еліс каже, роблять із неї мазь, якою вмащують тіло. Але вона ще не бачила відьму, яка б літала. *Мандрагора*. Латиною *mandragora*. Можна впізнати за голубими квітами та широким листям. Деякі відьми називають її ягоди *яблуками Диявола*. Якщо її з'їсти, можна знепритомніти. З'їси багато — і ніколи не прокинешся. Або прокинешся божевільним. Нею виводять отруту з тіла. Полегшує зубний біль та біль у суглобах. Також інгредієнт у любовному зіллі. Корені мають форму людського тіла. Кажуть, кричить, коли її витягують із землі. Еліс сама не чула, але так казала Кістява Ліззі. Мандрагору найкраще шукати на перетині доріг, але у графстві майже не росте.

Зміст

Як читати позначки Відьмака	5
Опис героїв	6
Розділ 1. Сьомий син	15
Розділ 2. У дорозі	27
Розділ 3. Будинок номер 13 на Вотері-лейн	35
Розділ 4. Лист	46
Розділ 5. Богарти та відьми	52
Розділ 6. Дівчина в гостроносих черевиках	66
Розділ 7. Хтось мусить	78
Розділ 8. Стара Матінка Малкін	93
Розділ 9. На березі річки	108
Розділ 10. Бідний Біллі	116
Розділ 11. Яма	131
Розділ 12. Погибельні та паморочні	150
Розділ 13. Волохаті свині	176
Розділ 14. Відьмакова порада	188
Щоденник Томаса Дж. Ворда	203

Літературно-художнє видання

ДІЛЕЙНІ Джозеф
Учень Відьмака
Роман

Керівник проекту *В. А. Тютюнник*
Відповідальний за випуск *О. М. Шелест*
Редактор *О. М. Журенко*
Художній редактор *А. О. Попова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *О. М. Пікалова*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61001, м. Харків, вул. Б. Хмельницького, буд. 24
E-mail: cop@bookclub.ua

Ділейні Дж.

Д76 Учень Відьмака : роман / Джозеф Ділейні ; перекл. з англ. Н. Дьомової. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. — 208 с.

ISBN 978-617-12-6938-5 (PDF)

Мене звуть Том. І я — сьомий син сьомого сина. Мої батьки віддали мене в учні до справжнього Відьмака. Я так само мушу опанувати це ремесло. Більшість учнів Відьмака були занадто ліниві та неслухняні. Вони не змогли завершити навчання. Дехто навіть загинув... Але я — сьомий син сьомого сина. Я можу бачити привидів. І мені судилося захищати цей світ від потойбічних створінь. Ну якщо я, звісно, подолаю всі ці випробовування і не накою дурниць... Це наче нескладно. Головне, що заповів мені Відьмак, — не розмовляти з дівчатами в гостроносих туфлях. Бо дівчата в такому взутті — найнебезпечніші та найжорстокіші відьми у світі. І саме одна з них тільки-но врятувала мене від хуліганів. Як же я міг не заговорити з нею? До речі, її звати Еліс. І, здається, я вскочив у справжню халепу...

УДК 821.111

1. м. Бахмут, вул. Торгова, 1 (ТЦ «Астрон», 3 поверх), (0626) 42-02-36
2. м. Бердянськ, пр. Азовський, 35-А (ТЦ «DEL MAR», 2 поверх), (0615) 36-17-06
3. м. Біла Церква, вул. Ярослава Мудрого, 5/13 (колишній універмаг «Дружба», 1 поверх), (0456) 39-04-68
4. м. Білгород-Дністровський, вул. Московська, 16-А (ТЦ «Рута Плаза», 2 поверх), (0484) 96-07-26
5. м. Бориспіль, вул. Київський Шлях, 10-В, ринок «Зоряний», торговельне місце 103, (0949) 06-64-49
6. м. Вінниця, вул. Євгенія Пюса, 1-А (ТЦ «Квартал», 2 поверх), (0432) 32-91-98
7. м. Вознесенськ, вул. Сняжкова, 5-А (відділення «ПриватБанку»), (0513) 43-20-19
8. м. Дніпро, пр. Дмитра Яворницького, 105 (ТЦ «Сільпо», 2 поверх), (0567) 70-00-55
9. м. Житомир, вул. Київська, 87 (ТЦ «Волак», 2 поверх), (0412) 43-41-49
10. м. Запоріжжя, пр. Соборний, 58, (0617) 87-63-86
11. м. Запоріжжя, пр. Металургів, 2-Ж (ТЦ «Рекордний», 0 поверх), (0612) 36-86-54
12. м. Івано-Франківськ, площа Ринок, 1 (ТЦ «Галерея Н», 0 поверх), (0342) 58-61-80
13. м. Ізмаїл, вул. Пушкіна, 47 (ТЦ «Електрон», 2 поверх), (0484) 16-22-12
14. м. Ізюм, вул. Гагаріна, 12, (0573) 41-41-30
15. м. Кам'янець-Подільський, вул. Данила Галицького, 11/3 (ТД «Максимум», 2 поверх), (0384) 96-48-11
16. м. Кам'янське, пр. Свободи, 57-А (ТЦ «Фуршет», 1 поверх), (0569) 53-42-26
17. м. Київ, б-р Перова, 36 (ТЦ «Квадрат», 1 поверх), (0445) 40-23-65
18. м. Київ, вул. Попудренка, 90/2 (ТЦ «Маяк», 3 поверх), (0443) 61-91-46
19. м. Київ, вул. Маршала Малиновського, 12-А (ТРЦ «Метрополіс»), (0445) 00-62-73
20. м. Київ, вул. Драгоманова, 29 (ТЦ «Центрум», 1 поверх), (0445) 02-18-96
21. м. Київ, вул. Огієнка (Лукашевича), 15-А (ТЦ «Європорт», 2 поверх), (0444) 61-94-82
22. м. Київ, вул. Велика Васильївська, 72 (ТЦ «Олімпійський», 3 поверх), (0445) 90-25-76
23. м. Ковель, б-р Лесі Українки, 18 (ТЦ «Бульвар», 2 поверх), (0335) 25-21-40
24. м. Конотоп, пл. Конотопських Дівиць, 24А (ТЦ «Маяк», 2 поверх), (0544) 76-36-77
25. м. Краматорськ, вул. Двірцева, 23 (ТЦ «Прогрес», 2 поверх), (0626) 48-97-87
26. м. Кременчук, вул. Соборна, 15/42 (ТЦ «Мега», 2 поверх), (0536) 75-84-38
27. м. Кривий Ріг, пр. Гагаріна, 4 (ТЦ «Плаза-2», 1 поверх), (0564) 09-81-09
28. м. Кривий Ріг, вул. Мусоргського, 17 (ТЦ «Vagus», 2 поверх), (0564) 09-60-75
29. м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 48 (ТЦ «Депот», 1 поверх), (0522) 35-20-55
30. м. Лисичанськ, пр. Перемоги, 117 (ТЦ «Лимон», 2 поверх), (0675) 70-61-62
31. м. Лубни, пл. Ярмакова, 30-А (ТЦ «АТБ», 2 поверх), (0536) 17-17-10
32. м. Луцьк, вул. Лесі Українки, 53 (ТЦ «Галерея Центр», 0 поверх), (0332) 72-14-40
33. м. Львів, вул. Братів Рогатинців, 15, (0322) 59-01-00
34. м. Львів, вул. Городоцька, 179 (ТЦ «Скриж», 1 поверх), (0322) 59-01-01
35. м. Маріуполь, пр. Металургів, 64 (ТЦ «Слизавета»), (0629) 58-82-91
36. м. Мелітополь, пр. Богдана Хмельницького, 24 (ТЦ «Пасаж», 2 поверх), (0619) 44-83-49
37. м. Миколаїв, вул. Потьомкінська, 63/2, (0512) 53-31-33
38. м. Миргород, вул. Гоголя, 147 (ТЦ «Мир», 1 поверх), (0535) 55-06-08
39. м. Мукачеве, вул. Федорова, 6 (ТЦ ЦУМ), (0313) 13-05-40
40. м. Ніжин, вул. Шевченка, 11-А (ТЦ «Гермес», 2 поверх), (0463) 19-01-02
41. м. Нікополь, пр. Трубників, 14 (ТЦ ЦУМ, 1 поверх), (0566) 22-50-03
42. м. Нова Каховка, пр. Перемоги, 9 (універмаг «Сокил», 2 поверх), (0554) 99-90-05
43. м. Новоомосовськ, вул. Гетьманська, 34 (ТЦ «Сті-Центр», 2 поверх), (0569) 69-65-79
44. м. Одеса, вул. Новооценьний Ряд, 2, (0487) 52-83-80
45. м. Одеса, пр. Добровольського, 99, (0487) 53-16-28
46. м. Одеса, вул. Краснова, 17 (орієнтир – пл. Толбухіна), (0487) 48-82-44
47. м. Олександрія, пр. Соборний, 77 (ТЦ «Гранд-Плаза», 2 поверх), (0523) 57-15-50
48. м. Павлоград, вул. Шевченка, 128 (ТЦ «Гулівер»), (0563) 20-09-59
49. м. Первомайськ, вул. Вокзальна, 34 (відділення «ПриватБанку»), (0516) 17-53-99
50. м. Покровськ, вул. Центральна, 148-А, (0623) 52-11-48
51. м. Полтава, вул. Зіньківська, 6/1-А (ТЦ «Київ», 3 поверх), (0532) 60-60-40
52. м. Прилуки, вул. Київська, 138 (ТЦ «Фуршет», 2 поверх), (0463) 73-29-00
53. м. Рівне, вул. Київська, 67-А (ТЦ «Арена», 1 поверх), (0362) 67-00-55
54. м. Селидове, вул. Карла Маркса, 10 (Дім побуту, 2 поверх), (0623) 77-00-34
55. м. Слов'янськ, пл. Соборна, 3 (ТЦ «Фокстрот», 2 поверх), (0626) 62-11-02
56. м. Суми, вул. Соборна, 42, (0542) 77-67-60
57. м. Тернопіль, вул. Перла, 3 (ТЦ «Novus», 2 поверх), (0352) 43-12-76
58. м. Ужгород, вул. Минайська, 16-Г (ТЦ «Колізей», 2 поверх), (0312) 67-22-29
59. м. Умань, вул. Шевченка, 23-А (ТЦ «Сті», 1 поверх), (0474) 44-00-06
60. м. Фастів, вул. Івана Мазепи, 6 (ТЦ «Фуршет», 2 поверх), (0456) 56-05-11
61. м. Харків, пр. Петра Григоренка, 3, (0573) 92-03-43
62. м. Харків, пр. Гагаріна, 20-А (ТЦ «На Гагаріна», 2 поверх), (0577) 03-44-58
63. м. Харків, вул. Полтавський Шлях, 144 (ТЦ «Компас», 2 поверх), (0573) 41-41-02
64. м. Харків, вул. Академіка Павлова, 144-Б (ТЦ «Космос», 3 поверх), (0577) 20-12-29
65. м. Херсон, пр. Ушакова, 35-А (ТЦ «Адмірал», 2 поверх), (0552) 32-81-48
66. м. Хмельницький, вул. Кам'янецька, 17 (ТРЦ «Квартал», 1 поверх), (0382) 61-90-48
67. м. Черкаси, вул. О. Дашкевича, 26 (ТЦ «Сільпо», 3 поверх), (0472) 31-99-98
68. м. Чернівці, вул. Головна, 10, (0372) 50-63-80
69. м. Чернігів, пр. Перемоги, 103, (0462) 66-53-80
70. м. Шостка, вул. Свободи, 24 (відділення «ПриватБанку»), (0544) 97-37-46

Замовляйте книжки будь-яким зручним способом

- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

- на сайті Клубу: www.bookclub.ua
Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів
e-mail: publish@ksd.ua

**Запрошуємо до співпраці художників,
перекладачів, редакторів**
e-mail: editor@ksd.ua

Для гуртових клієнтів

Харків
тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@ksd.ua

Київ
тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@ksd.ua